

Protirežimní demonstrace 28. října 1988 v Praze u příležitosti sedmdesátého výročí vzniku Československa a postihy jejích účastníků

Bakalářská práce

Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice
Studijní obory: 6107R023 – Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
7105R056 – Historie se zaměřením na vzdělávání

Autor práce: **Michaela Železná**
Vedoucí práce: doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Michaela Železná**
Osobní číslo: **P14000484**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obory: **Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání**
Historie se zaměřením na vzdělávání
Název tématu: **Protirežimní demonstrace 28. října 1988 v Praze u příležitosti
sedmdesátého výročí vzniku Československa a postihy jejích
účastníků**
Zadávací katedra: **Katedra historie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem bakalářské práce je zmapovat a analyzovat průběh protirežimní demonstrace v říjnu 1988 v Praze konané u příležitosti 70. výročí vzniku Československa a policejní zásah proti jejím účastníkům. Studentka bude též sledovat přípravu demonstrace a ohlas na ní v Československu i v zahraničí. Práce se bude také věnovat soudním i jiným postihům účastníků demonstrace.

Studentka bude vycházet především z pramenného výzkumu, konkrétně z fondů a sbírek knihovny samizdatové a exilové literatury Libri prohibiti (především sbírka Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných), Archivu bezpečnostních složek a Národního archivu (fond ÚV KSČ). Rešerše bude provedena také v oficiálním i samizdatovém tisku. Nedílnou součástí heuristiky bude uskutečnění rozhovorů s pamětníky. Využita bude samozřejmě i existující literatura, včetně memoárů.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.

Katedra historie

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2016**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2017**

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2016

Příloha zadání bakalářské práce

Seznam odborné literatury:

Alternativní kultura. Příběh české společnosti 1945 - 1989. Ed. Josef Alan. Praha 2001

Ash, Timothy Garton: Rok zázraků 89. Praha 1991

Charta 77. Od obhajoby lidských práv k demokratické revoluci. 1977 - 1989. Sborník z konference k 30. výročí Charty 77. Praha, 21. - 23. března 2007. Eds. Markéta Devátá, Jiří Suk, Oldřich Tůma. Praha 2008

Dominový efekt. Opoziční hnutí v zemích střední Evropy a pád komunistických režimů v roce 1989. Eds. Petr Blažek Jaroslav Pažout. Praha 2013

Kenney, Padraic: Karneval revoluce. Střední Evropa 1989. Praha 2005

Nejcitlivější místo režimu. Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných očima svých členů. Diskusní setkání 19. října 2007. Eds. Petr Blažek a Jaroslav Pažout. Praha 2008

Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968 - 1989. Ed. Petr Blažek. Praha 2005

Otáhal, Milan: Normalizace 1969 - 1989. Příspěvek ke stavu bádání. Praha 2002

Otáhal, Milan: Studenti a komunistická moc v českých zemích 1968 - 1989. Praha 2003

Otáhal, Milan; Vaněk, Miroslav: Sto studentských revolucí. Studenti v období pádu komunismu - životopisná vyprávění. Praha 1999

Placák, Petr: Fízl. Praha 2007

Thomas, Daniel C.: Helsinský efekt. Mezinárodní zásady, lidská práva a zánik komunismu. Praha 2007

Tůma, Oldřich: Zítřka zase tady! Protirežimní demonstrace v předlistopadové Praze jako politický a sociální fenomén. Praha 1994

Vítězové? Poražení? Životopisná interview. Díl 1. Disent v období tzv. normalizace. Díl 2. Politické elity v období tzv. normalizace. Eds. Miroslav Vaněk, Pavel Urbášek. Praha 2005 (též: Mocní? a Bezmocní? Politické elity a dissent v období tzv. normalizace. Interpretační studie životopisných interview. Ed. Miroslav Vaněk. Praha 2006)

Žáček, Pavel (ed.): Organizace a řízení represe v ČSSR. Operační štáby generála Lorence 1988-1989. Edice dokumentů. Securitas Imperii, č.4, ÚDV, Praha 1998

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Touto cestou bych chtěla poděkovat vedoucímu bakalářské práce doc. PhDr. Jaroslavu Pažoutovi, Ph.D. za odborné konzultace, trpělivost a vstřícnost při zpracovávání mé bakalářské práce. Dále bych chtěla vyjádřit své díky pamětníkům Lubošovi Vydrovi a Lubošovi Rychvalskému za ochotu. Samozřejmě mé poděkování patří též rodině a přátelům za podporu po celou dobu mého studia.

Anotace

Tématem bakalářské práce je protirežimní demonstrace 28. října 1988 u příležitosti sedmdesátého výročí vzniku Československa. Text pojednává o přípravách demonstrace, činnosti nezávislých iniciativ a v neposlední řadě také o reakci policie na chystanou událost. Dále je rozebrán průběh demonstrace a zásah příslušných policejních orgánů. Akce vyvolala rozruch ve společnosti i v zahraničí, a proto část práce je věnována médiím. V závěru je možné se dozvědět o trestním postihu účastníků.

Klíčová slova: protirežimní demonstrace, 28. října 1988, výročí vzniku Československa, trestní postihy, disidenti, nezávislé iniciativy, komunistický režim

Annotation

The aim of the bachelor thesis is a demonstration against the regime on 28th October 1988 on the occasion of seventy anniversary of the founding of Czechoslovakia. The text is about preparations of the demonstration, the activity of independent initiatives and at last but not least it is also about the reaction of the police on a planned event. Next, there is described the process of the demonstration and the intervention of related police organs. The event caused a stir in a society also in abroad and that is why the part of the work is related to media. In the end, there is possible to find out more about criminal penalties of participants.

Keywords: the demonstration against the regime, 28th October 1988, the anniversary of the founding of Czechoslovakia, criminal penalties, dissidents, independent initiatives, communism regime

Obsah

1.	Úvod	11
2.	Vývoj komunistických režimů ve střední Evropě v letech 1948 až 1989	14
2.1.	Československo	14
2.2.	Dějiny zemí střední Evropy od roku 1945 do roku 1989	24
2.2.1.	Polsko	24
2.2.3.	Maďarsko	27
2.2.4.	NDR	29
2.2.5.	Porovnání pádů komunistických režimů	31
3.	Demonstrace	33
3.1.	Demonstrace obecně	33
3.2.	Demonstrace 28. října 1988	36
3.2.1.	Příprava oslav výročí vzniku Československa	36
3.2.2.	Aktivizace společnosti a nezávislých iniciativ v říjnu 1988	40
3.2.3.	Průběh demonstrace 28. října 1988	44
4.	Ohlas demonstrace	48
4.1.	Prorežimní sdělovací prostředky	48
4.1.1.	Rudé právo	48
4.1.2.	Mladá fronta	49
4.2.	Samizdat	50
4.2.1.	Lidové noviny	50
4.2.2.	Informace o Chartě 77	51
4.2.3.	Voknoviny	52
4.2.4.	Bulletin Nezávislého mírového sdružení	53
4.3.	Exilové sdělovací prostředky	53
4.3.1.	Rádio Svobodná Evropa	54

4.3.2.	Hlas Ameriky	56
4.3.3.	Listy.....	56
4.3.4.	České slovo.....	57
4.3.5.	Další sdělovací prostředky	58
4.4.	Západní sdělovací prostředky	59
4.4.1.	BBC.....	59
5.	Trestní postihy.....	61
5.1.	Trestní postihy obecně	61
5.2.	Tomáš Dvořák, Hana Marvanová, Luboš Vydra	63
5.3.	Manželé Žákovi.....	66
5.4.	Tomáš Tvaroch.....	67
5.5.	Petr Chmelař.....	68
5.6.	Miroslav Kvašňák a Vladislav Ptáček.....	69
5.7.	Jan Křivan	70
5.8.	Luboš Rychvalský.....	70
5.9.	Bára Štěpánová.....	73
5.10.	Shrnutí trestních postihů.....	74
6.	Závěr	76
7.	Seznam pramenů a literatury	78
8.	Příloha.....	82

Seznam zkratek

ABS	Archiv bezpečnostních složek
AFP	Agence France-Presse
AP	Associated Press
ARD	Arbeitsgemeinschaft der öffentlich-rechtlichen Rundfunkanstalten der Bundesrepublik Deutschland
BBC	British Broadcasting Corporation
ČSR	Československá republika
ČSSR	Československá socialistická republika
ČTK	Československá tisková kancelář
HOS	Hnutí za občanskou svobodu
IFM	Initiative Frieden und Menschenrechte (Iniciativa za mír a lidská práva)
INFOCH	Informace o Chartě 77
ISO	Iniciativa sociální obrany
KAN	Klub angažovaných nestraníků
KBSE	Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě
KOR	Komitet obrony Robotników (Výbor na obranu dělníků)
KSČ	Komunistická strana Československa
KSS-KOR	Komitet Samoobrony Spolecznej KOR (Výbor společenské sebeobrony – KOR)
KSSS	Komunistická strana Sovětského svazu
LP	Libri prohibiti
MKJL	Mírový klub Johna Lennona
MSZMP	Magyar Szocialista Munkáspárt (Maďarská socialistická dělnická strana)
NA	Národní archiv
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Severoatlantická aliance)
NDR	Německá demokratická republika
NF	Národní fronta
NMS	Nezávislé mírové sdružení
ONV	obvodní národní výbor
PSDS	Polska Zjednoczona Partia Robotnicza – PZPR (Polská sjednocená

	dělnická strana)
RFE	Radio Free Europe (Rádio Svobodná Evropa)
ROPCiO	Ruch Obrony Praw Czlowieka i Obywatela (Hnutí na obranu lidských a občanských práv)
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SPUSA	Společnost (Společenství) přátel USA
SRN	Spolková republika Německo
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
StB	Státní bezpečnost
SVS	Společnost za veselejší současnost
UPI	United Press International
USA	The United States of America
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
ÚV NF	Ústřední výbor Národní fronty
VB	Veřejná bezpečnost
VONS	Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných
WiP	Wolność i Pokój (Svoboda a mír)
ZDF	Zweites Deutsches Fernsehen

1. Úvod

Rok 1918 byl pro Čechy, Moravu, Slezsko a Slovensko rokem velkých změn. Po rozpadu Rakouska-Uherska vznikla samostatná republika, která tyto části sdružovala v jediný. Den 28. října, kdy byla v roce 1918 vyhlášena Československá republika, byl po převzetí moci komunistickou stranou oficiálně slaven jako Den znárodnění. To se mělo změnit v roce 1988, u příležitosti 70. výročí vzniku Československa, kdy tomuto významnému dni byla znovu navrácena vzpomínka na vznik samostatného státu. Právě během tohoto výročí proběhly na území republiky demonstrace. Připomínaly si vznik Československa a snahy T. G. Masaryka o demokracii. V Praze se sešlo několik tisíc lidí, kterým nebyla situace v zemi lhostejná.

Sedmdesáté výročí vzniku Československa je stěžejním tématem této práce. První část pojednává o obecném vývoji některých zemí v sovětském bloku. Jsou připomenuty dějiny Československa, Německé demokratické republiky, Polska a Maďarska. Nejvíce se věnuji Československu, kde jsem se snažila popsat fakta a upozornit na nejdůležitější události od konce 40. let až do pádu komunistického režimu v roce 1989. Sousedním zemím je v této práci věnováno též několik stran z důvodu jejich ovlivnění dějin okolních států, a tedy i Československa. Druhá kapitola se věnuje demonstraci samotné. Úvod této části seznamuje s obecnými informacemi týkající se větších demonstrací v Československu. Následuje podrobnější popis manifestace konané 28. října 1988 u příležitosti 70. výročí vzniku Československa. Demonstrace vzbudila zájem nejen v Československu, ale i v zahraničí a tím se zabývá další kapitola práce, kde jsem se zaměřila na zpravodajství exilových sdělovacích médií, československému exilovému tisku, ale také oficiálním domácím zprávám. Poslední kapitola pojednává o trestních postizích vůči účastníkům manifestace, přináší podrobnější popis případů odsouzených lidí v důsledku přítomnosti na demonstraci.

Vývojem Československa v období komunistického režimu se zabývá mnoho publikací. Pro svoji práci jsem nejvíce využila sborník, jehož editorem je Petr Blažek¹, pojednávající o dějinách komunistického Československa z pohledu opozice. Dále knihu od Milana Otáhal² popisující opoziční hnutí v době normalizace. Pro popis sousedních zemí potom monografie týkající se přímo jejich historického vývoje, ale

---

¹ BLAŽEK, Petr (ed.): *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968 – 1989*, Praha, Ústav českých dějin FF UK: Dokořán 2005, ISBN 80-7363-007-9

² OTÁHAL, Milan: *Opoziční proudy v české společnosti 1969 – 1989*, Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2011, ISBN 978-80-7258-137-9

také práce P. Kenneyho³ obsahující informace o pádu komunismu v zemích střední Evropy, D. Thomase⁴ pojednávající o problematice helsinské konference. Dále dílo T. G. Ashe⁵ zachycující důležité okamžiky v evropských zemích během roku 1989 a v neposlední řadě dílo Petra Blažka a Jaroslava Pažouta⁶ informující o opozici ve střední Evropě.

Důležitou knihou pro kapitolu týkající se manifestace pro mě byla publikace Oldřicha Tůmy *Zítřka zase tady!*⁷, ve které popisuje demonstrace uskutečněné v 80. letech v Československu. Zabývá se obecně demonstracemi, jejich vlastnostmi a důležitou částí je příloha obsahující průběh manifestace 28. října 1988. Pro tuto část publikace vycházel autor z Vnitrostranických informací Ústředního výboru Komunistické strany Československa. K popisu dění během výročí jsem také využila paměti Petra Placáka⁸, edici dokumentů, jejímiž editory jsou Pavel Žáček a Pavel Benda⁹. Sbírkou obsahuje dokumenty týkající se problematiky bezpečnostních složek, vyhlášky, opatření či hlášení. Pro kapitolu s trestními postihy jsem použila publikaci Jaroslava Pažouta¹⁰ seznamující s problematikou trestních postihů během normalizace a obsahující jednotlivé kauzy.

Velmi důležitým pramenem pro mě byla sbírka Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných z knihovny samizdatové a exilové literatury Libri prohibiti obsahující jednotlivé případy lidí, kterým byla poskytnuta pomoc ze strany VONS. Sbírkou jsem využila i pro popis demonstrace, ale nejvíce mi pomohla při sestavování kapitoly o trestních postizích účastníků manifestace. K tomu jsem využívala i samizdatové periodikum Informace o Chartě 77¹¹. Dále jsem využila prameny uložené v Národním archivu ve fondu ÚV-KSČ předsednictvo. Dohledala jsem zde informace o hlášení

---

³ KENNEY, Padraic: *Karneval revoluce: střední Evropa 1989*, 1. vyd. Praha, BB/art 2005, ISBN 80-7341-562-3

⁴ THOMAS, Daniel C.: *Helsinský efekt: mezinárodní zásady, lidská práva a zánik komunismu*, 1. vyd. Praha, Academia: ČSDS 2007, ISBN 978-80-200-1506-8

⁵ ASH, Timothy Garton: *Rok zázraků*, 1. vyd. Praha, Lidové noviny 1991

⁶ BLAŽEK, Petr – PAŽOUT, Jaroslav (eds.): *Dominový efekt: Opoziční hnutí v zemích střední Evropy a pád komunistických režimů v roce 1989*, 1. vyd. Praha, Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR 2013, ISBN 978-80-7285-166-9

⁷ TŮMA, Oldřich: *Zítřka zase tady!: Protirežimní demonstrace v předlistopadové Praze jako politický a sociální fenomén*, Praha, Maxford 1994, ISBN 80-85800-21-7

⁸ PLACÁK, Petr: *Fízl*, 1. vyd. Praha, Torst 2007, ISBN 978-80-7215-323

⁹ *Securitas imperii: sborník k problematice bezpečnostních služeb 4/1: Operační štáby generála Lorence v letech 1988 – 1989: Krizový management FMV v akci*, ŽÁČEK, Pavel – BENDA, Patrik, Praha, Themis 1988, ISBN 80-85821-57-5

¹⁰ PAŽOUT, Jaroslav: *Trestně právní perzekuce odpůrců režimu v Československu v období takzvané normalizace (1969 – 1989)*, Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2017

¹¹ *Informace o Chartě 77* [online], [vid 5. 3. 2018], dostupné z: <https://www.vons.cz/informace-o-charte-77>

příslušníků bezpečnostních složek či nařízení. Velmi podobné prameny bylo možné nalézt v Archivu bezpečnostních složek. Z fondu Monitor, uloženého v Národním archivu, jsem čerpala informace pro kapitolu týkající se sdělovacích prostředků. Bylo možno nahlédnout do spisu o vysílání rozhlasových a televizních médií týkající se 28. října 1988.¹² Mimo to jsem také čerpala z několika periodik, jako Rudé právo, Mladá fronta či exilové České slovo a Listy. Z prorežimního tisku jsem prostudovala Mladý svět a Dikobraz. Obě periodika byla ovlivněna komunistickou stranou a určena zejména pro mládež. Bohužel ani v jednom jsem nenašla zmínku o chystání, průběhu či názoru na demonstraci u příležitosti sedmdesátého výročí vzniku ČSR.

K doplnění informací o trestních postizích jsem se pokusila uskutečnit rozhovory. Nakonec se mi podařilo sejít se osobně pouze s panem L. Rychvalským. Dalšími oslovenými byli pan J. Vydra, který mi rozhovor poskytl pouze prostřednictvím e-mailu z důvodu jeho zdravotního stavu. Paní JUDr. Hana Marvanová byla velmi časově vytížena a bohužel nebylo možné se s ní sejít. Poslední oslovenou byla paní B. Štěpánová, která mě odkázala na své rozhovory pro Paměť národa a Ženy v Chartě 77, ale osobní rozhovor bohužel uskutečněn nebyl.

---

¹² *Bulletin Nezávislého mírového sdružení* [online], [vid 12. 4. 2018], dostupné z: <http://scriptum.cz/cs/periodika/bulletin-nezavisleho-miroveho-sdruzeni-nms>

Rudé právo [online], [vid 10. 4. 2018], dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo>

Lidové noviny [online], [vid 12. 4. 2018], dostupné z: <https://www.lidovky.cz/historie-obrazem.aspx>

Listy [online], [vid 5. 5. 2018], dostupné z: <http://scriptum.cz/cs/periodika/listy-rim>

2. Vývoj komunistických režimů ve střední Evropě mezi lety 1948 až 1989

2.1. Československo

Po druhé světové válce postupnými kroky získávali moc v zemi komunisté. Definitivně ji přebrali v únoru 1948, poté nastaly zásadní změny provázející Československo dalších čtyřicet let. Komunistický režim zlikvidoval politickou opozici, byly uzavřeny hranice, zavedena cenzura, kult osobnosti, v kultuře se začal projevovat vliv socialistického realismu¹³, a to vše pod dohledem Moskvy. Změny nastaly i v hospodářské oblasti, kde došlo ke kolektivizaci zemědělství, zakládání jednotných zemědělských družstev a zavedení plánovaného hospodářství. Od roku 1949 bylo ČSR součástí Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP), což byla organizace sdružující socialistické státy sovětského bloku.

Ve čtyřicátých a padesátých letech režim likvidoval reálné, ale i potencionální odpůrce formou politických procesů. Jejich cílem bylo stabilizovat pozici komunistické strany, legalizovat převzetí moci a vyvolat v lidech strach, aby se vyvarovali protirežimnímu vystupování. K první krizi ve společnosti došlo po smrti J. V. Stalina a K. Gottwalda, měnové reformě, nepokojích v Polsku a NDR a po stupňující se nespokojenosti občanů s hospodářským vývojem. Krize vygradovala v roce 1956, kdy na XX. sjezdu Komunistické strany sovětského svazu (KSSS) generální tajemník Nikita S. Chruščov zpochybnil kult osobnosti Stalina a odsoudil jeho diktátorské praktiky. Způsobil tak šok příznivcům komunismu, ale na druhou stranu to byla dobrá příležitost pro získání lepších podmínek, čehož využili zejména spisovatelé. Ve dnech 22. – 29. dubna 1956 se konal II. sjezd československých spisovatelů, kde účastníci kritizovali uplynulé období jako úpadek kultury a požadovali svobodu tvorby, ale do československého státu to žádný demokratický prvek nepřineslo. V podobném duchu se nesl i studentský Majáles z tohoto roku. Studenti vyzývali ke zrušení cenzury, přehodnocení vztahu k SSSR a k omezení kádrového řízení na školách.

Na počátku šedesátých let byla vypracována nová ústava a ohlášeno vybudování socialismu spojené s novým názvem země - Československá socialistická republika (ČSSR). Nadále docházelo k prohlubování hospodářské krize, kterou se

---

¹³ Socialistický realismus je umělecké hnutí zavedené v Sovětském svazu ve 30. letech 20. století. Vycházelo z marxismu-leninismu a jeho funkcí měla být politická, morální a estetická výchova formující dělnické revoluční myšlení. Pro komunistickou moc bylo hnutí nástrojem kulturního útlačku. Projevoval se v mnoha kulturních složkách – literatura, výtvarné umění, hudba, architektura.

pomocí reforem snažil vyřešit Ota Šik, prezident ekonomického ústavu Československé akademie věd. Vypracoval zásady zdokonalení plánovaného národního hospodářství, které přinesly na krátkou dobu zlepšení ekonomiky. Díky větší produktivitě práce se staly volnými dny také soboty. V šedesátých letech došlo k liberalizaci i v jiných oblastech. Cestování se stalo pro občany dostupnějším, kdy bylo možné navštěvovat další lidové demokratické země. Nejvíce se změny dotkly kulturní sféry. Vznikaly nové formy, témata, směry, které se odrazily ve všech oblastech kultury. Ve dnech 27. – 29. června 1967 se konal IV. sjezd Svazu spisovatelů, kde účastníci vystoupili veřejně proti diktatuře A. Novotného, požadovali svobodu slova, tvorby a odstranění ideologického monopolu.

V šedesátých letech musel Antonín Novotný řešit vzniklou situaci se studenty, kteří během strahovských nepokojů v roce 1967 byli Veřejnou bezpečností (VB) brutálně napadeni a rozeznáni během protestu. Průvod studentů se vydal do ulic z důvodu neustálých výpadků elektřiny na kolejích. Nepřiměřený zásah policie upoutal pozornost a podařilo se mu díky tomu stmelit studentské hnutí ještě více.

K největšímu uvolnění komunistického režimu v zemi došlo na jaře v roce 1968, pro které se vžilo označení Pražské jaro. Byla to doba, jež dávala naději na změnu, která měla přijít v lednu 1968 s nástupem Alexandra Dubčeka do funkce prvního tajemníka Ústředního výboru Komunistické strany Československa (ÚV KSČ).

A. Dubček a jeho spolupracovníci chtěli vytvořit tzv. „socialismus s lidskou tváří“, tedy spojení socialismu s demokracií. Znamenalo by to politické uvolnění, ale zároveň nepřekročení socialistického řádu. Pro uskutečnění reforem nebyli všichni z členstva a funkcionářů KSČ. Objevila se skupina konzervativců, kteří se postavili proti změnám a nesouhlasili s nimi.

Akčním programem KSČ, přijatý v dubnu 1968, zaváděl demokratické prvky do politického systému. I přesto, že byla veškerá činnost zaměřena na rozvoj socialismu, byl kladen větší důraz na obnovu občanských svobod a zrušení předběžné cenzury. Dále akční program mimo jiné obsahoval závazek rehabilitace nevinně odsouzených.

Změny se měly dotknout též hospodářství či kultury, a to v podobě snahy vybudovat tržní socialistickou ekonomiku a přejít na demokratické hospodářství nebo dojít ve vědě a kultuře k svobodě tvorby.¹⁴

---

¹⁴ MENCL, Vojtěch: *Československo roku 1968. 2. díl, počátky normalizace*, 1. vyd. Praha, Parta 1993, ISBN 80-901337-8-9, s. 41

Postupně se začala vytvářet občanská společnost, která zpochybňovala mocenské postavení komunistické strany. Na jaře v roce 1968 vzniklo politické hnutí Klub angažovaných nestraníků (KAN). Jeho cílem bylo dát dohromady zájemce o politiku, kteří se nechtěli angažovat v KSČ ani v žádné jiné politické straně Národní fronty (NF). Na konci března 1968 vznikla organizace Klub bývalých politických vězňů (K 231) sdružující politické vězně odsouzené podle zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky. Reformisté nepočítali s takto velkou aktivitou společnosti, došlo to až nad rámec jejich představ o zavedení reform.

Poprvé po mnoha letech se začal politický život probírat i ve společnosti. Napomohlo tomu faktické zrušení cenzury na jaře 1968. Nyní se rozhlas, televize a také noviny začaly zajímat o témata doteď tabuizovaná (politické procesy, zahraniční politika či vztah ke Svazu sovětských socialistických republik - SSSR).

V souvislosti s politickými procesy se rozšířily požadavky společnosti na rehabilitaci politických vězňů. Během dubna roku 1968 byla stanovena rehabilitační komise vedená Janem Pillerem, která analyzovala příčiny nezákonností, určila politickou zodpovědnost za procesy a kontrolovala průběh rehabilitací. Komunistické vedení začalo na jaře roku 1968 připravovat rehabilitační zákon, který měl přezkoumat jednotlivé žádosti. Mělo dojít k nápravě nezákonných trestních postihů. Zákon byl přijat v červnu roku 1968.

Celý politický vývoj sledoval Sovětský svaz. Nesouhlasil s ním a označil ho za kontrarevoluci (dokonce již v březnu roku 1968 při zasedání RVHP v Drážďanech). To také KSSS přednesla Dubčekovi počátkem května 1968 v Moskvě, kam byl pozván spolu s hlavními představiteli KSČ. Byli upozorněni na možný rozklad státní moci a na nesouhlas Sovětského svazu s reformami. Nárok na vytváření jakýchkoli změn měla jen sovětská komunistická strana a nikdo jiný.¹⁵

Kvůli politickému vývoji v Československu začali členové Varšavské smlouvy jednat. Byly to SSSR, Německá demokratická republika, Polská lidová republika, Maďarská lidová republika a Bulharská lidová republika. Výstrahou pro Československo se stalo cvičení vojsk Varšavské smlouvy konající se na jeho území v červnu roku 1968.

Dubček a jeho stoupenci již neměli situaci pod kontrolou. Občané začali mít obavy ze zastavení vývoje. V reakci na probíhající jednání o rehabilitaci a novém

---

¹⁵ KVAČEK, Robert: *České dějiny II.*, 1. vyd. Praha, SPL – Práce 2002, ISBN 80-86287-48-3, s. 208

tiskovém zákoně sepsal Ludvík Vaculík manifest Dva tisíce slov, který podepsalo celkem 120 tisíc občanů. Zveřejněn byl v červnu roku 1968 v Literárních listech a v denících Práce, Mladá fronta a Zemědělské noviny. Podstatou manifestu byla myšlenka podporování lidového hnutí usilujícího o demokratizaci v zemi a zároveň varoval a vyjadřoval obavy z působení konzervativních stoupenců. Komunisté na manifest reagovali velmi negativně. Reformně smýšlející členové KSČ manifest chápali jako pokus o ohrožení postavení ČSSR v rámci Sovětského svazu, naopak konzervativní skupina text vnímala jako protisovětskou provokaci.

Z pohledu vedení KSSS bylo nutné zasáhnout do dění, a tak vyslalo vojska Varšavské smlouvy do Československa. Vojenská intervence byla zahájena v noci z 20. na 21. srpna 1968. Mnoho lidí protestovalo prostřednictvím letáků, hesel a demonstrací. Protesty potlačené vojskem si vyžádaly několik desítek obětí. Začaly čistky a perzekuce, které postihly i Klub 231 a Klub angažovaných nestraníků, kdy byly obě organizace zlikvidovány. Reformní komunistické vedení začalo dělat ústupky. Došlo k obnově cenzury, k omezení svobody shromažďování, znovu zpřísnění ostrahy státních hranic a byl podepsán moskevský protokol¹⁶.

Během Pražského jara většina Čechů usilovala o demokratizaci země. Oproti tomu Slováci chtěli využít situaci k získání samostatnosti. Jako ústupek v jejich prospěch můžeme vnímat federalizaci Československa. Zákon byl přijat v říjnu 1968 a ustanovil Federální shromáždění, federální vládu, republikové vlády a českou a slovenskou národní radu. Díky federalizaci došlo k modernizaci Slovenska.

A. Dubček již nebyl důvěryhodným generálním tajemníkem a s pohledu SSSR nastala potřeba výměny na tomto postu. K sesazení A. Dubčeka se stala vhodnou příležitostí bouřlivá demonstrace proti okupantům v souvislosti s vítězstvím ČSSR nad SSSR v ledním hokeji. Bouřlivé oslavy vítězství přerostly v nepokoje a Sovětský svaz začal tlačit na KSČ, aby Dubčeka nahradila věrohodnějším člověkem. Stalo se tak v dubnu roku 1969, kdy z důvodu neúčinných opatření k odstranění a překonání krize byl A. Dubček nahrazen Gustavem Husákem.

S ním přišel i konec nadějí Pražského jara. Dělal vše proto, aby zůstal jedním z těch, kteří mají významné postavení v komunistickém aparátu. Během pražského jara stál za A. Dubčekem a podporoval ho. To se ale změnilo. Chtěl si udržet postavení, což

---

¹⁶ Moskevský protokol byl protokol o jednání delegace ČSSR a SSSR, které se uskutečnilo 23. až 26. srpna 1968 v Moskvě. Byla zde projednávána obrana socialismu a opatření, která bude nutné v Československu zavést. V protokolu byla invaze vojsk Varšavské smlouvy popsána jako bratrská pomoc SSSR.

se projevilo v jeho poslušnosti vůči SSSR a spojením s příslušníky KSČ, kteří během pražského jara razantně odmítali změny. Nastalo období normalizace a tzv. reálného socialismu provázeného nehybností. SSSR začalo být vnímáno jako nepřítel státní a národní samostatnosti a ne jako spojenec a osvoboditel. Obyvatelé dávali najevo nespokojenost po celý rok. Dne 7. listopadu při konajících se výročních oslavách Velké říjnové socialistické revoluce došlo k protestům mládeže, která strhávala a zapalovala sovětské vlajky. O pár dní později k výročí 17. listopadu vyhlásili studenti třídní okupační stávkou. Projevem nespokojenosti nastalé politické situace je nešťastná událost spojená s upálením studenta Jana Palacha v lednu 1969, následováno Janem Zajícem a Evženem Plockem.

Vyvrcholením všech demonstrací bylo první výročí okupace 21. srpna 1969. Konaly se demonstrace, největší v Praze, Brně a Liberci. Došlo to až k pouličním bojům, ve kterých museli zasahovat příslušníci bezpečnosti, milicionáři a vojáci. Celá akce se neobešla bez potrestání a zadržení účastníků. Dopomohl k tomu tzv. pendrekový zákon. Šlo o Zákonné opatření předsednictva Federálního shromáždění č. 99/1969 ze dne 22. srpna 1969 o některých přechodných opatřeních nutných k upevnění a ochraně veřejného pořádku. Opatření bylo namířeno proti „protisocialisticky“ a „protispolečensky“ smýšlejícím osobám. Díky tomuto zákonu mohli být lidé souzeni ve zjednodušeném a zkráceném trestním řízení, byla zvýšena hranice trestu o polovinu a prodloužena doba zadržení ve vazbě ze 48 hodin až na tři týdny. Pokud někdo nebyl odsouzen, týkaly se ho mimosoudní postihy, které velmi ovlivnily jeho život. Jednalo se např. o vyloučení ze školy, vyloučení z práce, zbavení veřejné funkce atd. Zákonné opatření platilo jen do konce roku, ale základní body byly přeneseny do nového zákona, který platil až do roku 1989. Zmíněné zákonné opatření podepsal i sám Dubček jako předseda Federálního shromáždění a to v době, kdy demonstrující provolávali jeho jméno.¹⁷

Normalizace za vlády G. Husáka se neobešla bez politických čistek a během roku 1970 komunistická strana odstranila 30 % svých členů¹⁸. Nejen oni, ale i jejich rodina, kvůli tomu měla těžké a trvalé existenční postihy. U lidí se posuzoval zejména vztah k socialismu a jejich aktivita a angažovanost na demokratizaci systému v roce 1968. Čistky tvrdě dopadly na všechny příslušníky KSČ, to znamená i na pedagogy,

---

¹⁷ RYCHLÍK, Jan – PENČEV, Vladimír: *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*, 1. vyd. Praha, Vyšehrad 2013, ISBN 978-80-7429-387-0, s. 572

¹⁸ KVAČEK, Robert: *České dějiny II.*, 1. vyd. Praha, SPL – Práce 2002, ISBN 80-86287-47-3, s. 220

kulturní pracovníky či vědce. Později probíhaly čistky ve všech zaměstnáních. Jejich další pracovní možnosti byly velmi omezeny, čekalo je vyloučení ze společnosti, jejich dětem nebylo umožněno studovat. Také část opozice byla díky soudním politickým procesům zlikvidována, např. Hnutí revoluční mládeže, Socialistické hnutí československých občanů, které navazovalo na pražské jaro. Někteří dokonce skončili ve vězení.

Vše bylo pod dohledem komunistické strany. Došlo k zostření cenzury a veškerá kultura a společenské vědy byly politicky a ideologicky kontrolovány. Tvůrci, kteří jim nevyhovovali, byli vyhozeni z práce, sledováni příslušníky Státní bezpečnosti (StB), jejich dílo bylo zakázáno, knihy uloženy ve zvláštních místnostech. Vžilo se označení disident, tedy skupina umělců, politiků, novinářů a vědců, kteří nesouhlasili s totalitou a politikou Sovětského svazu. Občanská společnost naprosto selhala. Převrátily se jí morální hodnoty, což se promítlo v menší angažovanosti na veřejném životě, v zájmu o své soukromí, kdy se každý bál, že jiní na něj budou donášet informace, což KSČ vyhovovalo. Vedení komunistického režimu se chtělo vyvarovat jakýmkoli reformám. Spokojilo se s loajalitou lidu a nezáleželo na tom, čemu občané věří. Možná právě proto na přelomu 60. a 70. let mnoho československých občanů emigrovalo.

První polovina 70. let byla ve znamení růstu životní úrovně. Fungovala státní podpora mladých rodin s dětmi. V Praze se podařilo vystavět základní linky podzemní dopravy, ale také základ dálničního systému, který zajišťoval spojení Prahy s Brnem a Bratislavou. Započata byla také bytová výstavba, která spolu se systémem přídavek a zvýhodnění i jistotou zaměstnání, zvýšila životní úroveň populace. Objevil se nový trend a to disponovat chalupou, či chatou. Všechny tyto změny měly jen jeden jediný důvod, a to udělat lidi spokojený a nemající důvod projevovat svoji nespokojenost. Centrálně řízenému hospodářství se na konci 70. let přestalo dařit. Nedokázalo ukojit potřeby obyvatel. S chybějící konkurencí nedocházelo k vývoji jednotlivých výrobků. Ke zhoršení došlo i z hlediska životního prostředí. V nejvíce postižených místech vzrostl počet onemocnění rakovinou a dýchacích cest.

V Československu v 70. letech došlo ke změnám politického charakteru. Od roku 1972 se konala mezinárodní Helsinská konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE). Přes dva roky trvající jednání států východního bloku, Evropského společenství, NATO a neutrálních států vedlo 1. srpna 1975 k podepsání závěrečného aktu KBSE, jež za Československo signoval Husák. Sedmý princip, z deseti formulovaných, „*zdůraznil povinnost států chránit a podporovat lidská práva a*

*současně poprvé v historii jednoznačně zakotvil, že úcta k lidským právům, včetně práva jedinců znát a užívat svých práv, je legitimním předmětem mezinárodní diplomacie.*¹⁹

Všechny tyto zásady byly oficiálně zveřejněny. Média věnovala velkou pozornost KBSE, kdy např. Rudé právo vydalo celé jedno číslo o podepsání aktu. Politický režim v ČSSR událost v Helsinkách navenek prezentovalo „jako příspěvek k rozvoji mezinárodních vztahů založených na spožití států s rozdílným společenským systémem.“²⁰ Kromě KBSE vstoupil v platnost Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, kde se ČSSR zavazovalo usilovat o rozvoj práva a lepší životní podmínky obyvatel. Dalším odsouhlaseným byl Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. Oba pakty byly podepsány v roce 1966, v roce 1968 odsouhlaseny Federálním shromážděním a v platnost vstoupili na jaře roku 1976. Bohužel dodržování lidských práv zůstalo v Československu jen na papíře a ve skutečnosti se tím vedení státu nezabývalo.

Díky tomuto přístupu ze strany vládnoucích, byl prostor pro působení opozice. Do té doby se tvořily jen izolované skupinky bez výrazně viditelné aktivity. Prvním opozičním hnutím 70. let, které spojilo více skupin, se stala Charta 77. Motivací k jejímu založení byl společný cíl, a to nárok na základní politická a občanská práva. Bezprostřední impulz k ustanovení můžeme vidět v odsouzení undergroundové skupiny The Plastic People of the Universe²¹ za výtržnictví v roce 1976, kdy se ukázalo, do jaké míry československá vláda dodržuje lidská práva. Pro Václava Havla, Zdeňka Mlynáře a Pavla Kohouta to byl popud k zorganizování nezávislé občanské iniciativy, která by dohlížela na dodržování lidských a občanských práv. Upozorňovali také na nespravedlivé zacházení s lidmi vyjadřujícími odlišná stanoviska od oficiálních, na centralizaci politické moci, nesvobodu náboženského vyznání, odlišný přístup ke vzdělávání zasahování do soukromého života a omezení pohybu a cestování. Své prohlášení datovali k 1. lednu 1977 a podle toho také iniciativu pojmenovali. Podařilo se sehnat celkem 243 podpisů.²² Samotné prohlášení napadalo totalitní systém, a proto

---

¹⁹ THOMAS, Daniel C.: *Helsinský efekt: mezinárodní zásady, lidská práva a zánik komunismu*, 1. vyd. Praha, Academia: ČSDS 2007, ISBN 978-80-200-1506-8, s. 94

²⁰ PÁNEK, Jaroslav - TŮMA, Oldřich a kolektiv: *Dějiny českých zemí*, 1. vyd. Praha, Karolinum 2008, ISBN 978-80-246-1544-8, s. 448

²¹ The Plastic People of the Universe je pražská rocková kapela, která v době komunistického režimu byla hlavním představitelem undergroundu. V roce 1976 byli její členové zatčeni a souzeni za výtržnictví. Většina byla po několika týdnech ve vazbě propuštěna, ale člen kapely Brabeneč a manažer Jirous byli odsouzeni k nepodmíněnému trestu odnětí svobody ve výši osmi a osmnácti měsíců.

²² OTÁHAL, Milan: *Opoziční proudy v české společnosti 1969 – 1989*, Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2011, ISBN 978-80-7258-137-9, s. 124 - 126

mocenské centrum začalo ihned jednat. Manifest byl označen jako „protistátní a protisocialistický“. Jako první skupina byli potrestáni signatáři, které čekali represe typu vyhození z práce, nemožnost studia jejich dětí, odebrání řidičských průkazů, ale také zadržení a následné věznění. Signatáři Charty 77 v nepříznivých podmínkách opisovali, vydávali a distribuovali texty, které povětšinou také vyšli v samizdatovém periodiku Informace o Chartě 77 (INFOCH). Komunistický režim měl ze šíření Charty 77 obavy a tak zakročil. Vznikla Anticharta, tedy provolání uměleckých svazů Československa, které odsuzovaly postoj signatářů opozičního prohlášení.

V souvislosti s činností Charty 77 vznikla nezávislá iniciativa Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS), která po několikaměsíčních jednáních byla oficiálně založena 27. dubna 1978. Myšlenkou pro založení bylo jednání StB, které ve větší míře a s většími důsledky trestalo neznámé jedince. VONS chtěl rozšířit jednotlivé případy do mezinárodního povědomí. Osoby angažující se ve VONS byli zároveň signatáři Charty 77. Cílem společenství bylo „sledovat případy osob, které jsou trestně stíhány či vězněny za projevy svého předsvědčení nebo které se staly obětmi policejní a justiční svévole“.²³ Výbor poskytoval materiální, právní i finanční pomoc stíhaným a jejich rodinám. Shromažďoval informace o jednotlivých případech, sepisoval sdělení, která pak pravidelně vycházela v bulletinu *Informace o Chartě 77*. Sdělení VONS přebíraly exilové časopisy (*Listy a Studie*) a také rozhlasové stanice (*Hlas Ameriky*, *Svobodná Evropa* a *BBC*). Postupně se VONS podařilo navázat spolupráci se zahraničními organizacemi. Jednou z nich byla organizace Amnesty International, křesťanská organizace Pax Christi nebo organizace Helsinki Watch. Finanční příspěvky získával ze zahraničí, ale také od dárců z Československa. Ani VONS se nevyhnul represím ze strany státu. Členové a zároveň také signatáři Charty 77, Petr Uhl, Václav Havel, Václav Benda a Jiří Dienstbier, byli na podzim roku 1979 odsouzeni na několik let odnětí svobody.²⁴

Po represích, které nastaly v souvislosti se vznikem Charty 77 a VONS, přišel útlum opozice. Důvodem byly také zahraniční události, např. vlna stávek a následný vznik Nezávislého samosprávného odborového svazu Solidarita v Polsku. Vše se změnilo ve druhé polovině 80. let. Generálním tajemníkem KSSS se stal Michail S.

---

²³ Libri prohibity (dále LP), sbírka Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (dále sb. VONS), inv. č. 1, sign III/1, kart. 1, *Zakládající prohlášení VONS*

²⁴ PAŽOUT, Jaroslav: Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných, in: BLAŽEK, Petr (ed.): *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968 – 1989*, Praha, Ústav českých dějin FF UK: Dokořán 2005, ISBN 80-7363-007-9, s. 96 - 109

Gorbačov. Jeho jméno je spjato se systémem reforem, známých jako přestavba. Byly to změny v politické, hospodářské i společenské sféře prováděny tak, aby zachovaly vedoucí úlohu komunistického a socialistického systému. Sovětský svaz stagnoval a zaostával oproti jiným vyspělým zemím. Špatný stav ekonomiky se projevil na běžném životě člověka, kdy klesla životní úroveň, zhoršoval se zdravotní stav lidí a zkracovala se délka života. A to bylo potřeba změnit. Zejména hospodářské reformy se nemohly vyhnout ani Československu vzhledem ke stagnaci hospodářské oblasti. Změny se dotkly i společenského života. Díky politice otevřenosti, která byla součástí Gorbačovových změn, se dostalo do médií mnoho témat, která do té doby byla tabu. V mnoha ohledech reformy připomínaly období Dubčeka a jeho pokus o změnu, což se mnohým československým představitelům komunistické moci nelíbilo. Přesto se přihlásili k přestavbě a v lednu 1987 přijali Zásady přebudování hospodářského mechanismu. V téže době přišly i politické změny, a to když byl Husák nahrazen na postu generálního tajemníka Milošem Jakešem.

Uvolnění komunistického režimu, které s sebou přinesla přestavba, přimělo občany k větší angažovanosti na společenském životě. Chtěli dát najevo svůj postoj k nynější situaci v ČSSR. Kromě Charty 77 začaly vznikat nové nezávislé iniciativy. Na podzim 1988 vzniklo nezávislé Hnutí za občanskou svobodu (HOS), které se uvedlo programovým manifestem Demokracii pro všechny. Hlavním iniciátorem byl Rudolf Battěk. Hnutí se profilovalo jako politická opozice kladoucí důraz na hájení zájmů společnosti, a chtěla spojit všechny demokraticky smýšlející skupiny.

Zejména mladí lidé se uskupili v nezávislém mírovém sdružení České děti, které vzniklo na jaře 1988. U jeho zrodu stál Petr Placák. V květnu hnutí vydalo manifest, ve kterém zdůraznilo „*obnovu Českého království, respektive Zemí Koruny české, a ohlašoval se příchod nového krále.*“²⁵ Dále manifest obsahoval několik návrhů na uspořádání věcí v království, ale neměl žádný politický program. Českým dětem šlo zejména o vyjádření svobody a nezávislosti. Hnutí vydávalo časopis Koruna, kde také aktivisté otiskli svůj manifest. Do povědomí občanů vstoupilo hnutí zejména v souvislosti s demonstrací 21. srpna 1988 na Václavském náměstí, kdy pomocí výroby letáků a jejich roznosem vyzývalo k účasti.

Při srpnovém výročí okupace Československa se také angažovalo Nezávislé mírové sdružení – Iniciativa za demilitarizaci společnosti (NMS), které vzniklo v dubnu

---

²⁵ PLACÁK, Petr: *Fízl*, 1. vyd. Praha, Torst 2007, s. 133

1988. Zajímalo se zejména o otázky mírové a vojenské. Požadovali mír, zrušení vojenské povinnosti a svobodu pro odpírače vojenské služby.

Impuls k založení další nezávislé organizace²⁶ vyšel z mladých lidí, kteří se účastnili pořádání neformálních shromáždění na Kampě, kde uctívali zemřelého Johna Lennona. Lidé sem chodili vzpomínat, zazpívat si a přinést květinu, přičemž riskovali zatčení, i když akce byly poklidné. V roce 1985 se rozrostlo shromáždění v mírový pochod, který šel přes Staroměstské náměstí a Národní třídu k Hradu. Zde byl dav zastaven Veřejnou bezpečností. Než se večer rozešli, vystoupil Tomáš Dvořák, člen NMS, s požadavkem, aby podpořili petici proti rozmisťování raket v západní a střední Evropě.²⁷

Od roku 1988 došlo k aktivizaci společnosti a ta se začala projevovat skrze protirežimní demonstrace. První větší demonstrace se odehrála v Bratislavě v březnu roku 1988. Sešlo se zde téměř 2 000 věřících, kteří požadovali dodržování náboženských svobod. Jelikož svůj odpor k režimu vyjádřili hořícími svíčkami a modlitbami, vešla tato manifestace do dějin jako svíčková. Proti pokojně protestujícím demonstrantům zasáhli příslušníci Veřejné bezpečnosti za použití vodních děl. Krutý zákrok proti manifestaci vyvolal odpor ve světě. Zpráva se z Bratislavy rozšířila díky vysílání BBC, Hlasu Ameriky nebo Svobodné Evropy.

První velká pražská demonstrace, kromě výše zmíněné k uctění památky Johna Lennona, se konala 10. prosince 1987 u příležitosti Dne lidských práv. Jedna z dalších manifestací se odehrála při výročí vojenské okupace 21. srpna 1988. Několik tisíc lidí, kteří se sešli, požadovali zrušení cenzury, odchod sovětských vojsk, dodržování lidských práv nebo propuštění politických vězňů. Aktivizovanou společnost neodradil ani brutální zásah policejních jednotek, které demonstranty rozehnaly a některé účastníky zadržely. Lidé v projevech nespokojenosti pomocí manifestací pokračovali i dále. Při příležitosti 70. výročí vzniku Československa se konala 28. října 1988 demonstrace v Praze. Dále 10. prosince 1988 se konalo první povolené shromáždění ke Dni lidských práv. Následovaly demonstrace v lednu 1989 v rámci Palachova týdne.

---

²⁶ Mírový klub Johna Lennona (MKJL) byl založen na počátku prosince 1988 v Praze Otou Veverkou, Stanislavem Pencem a Heřmanem Chromým, právě oni sepsali základní prohlášení MKJL, vydané v časopisu Voknoviny, roč. 1989, č. 12, s. 1 – 2. Tiskový orgán klubu byl časopis JAZZs TOP. Činnost klubu spočívala v organizování alternativní kultury a spolupráce s ostatními nezávislými iniciativami na organizování akcí, včetně demonstrací za osvobození politických vězňů.

²⁷ OTÁHAL, Milan: *Opoziční proudy v české společnosti 1969 – 1989*, Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2011, ISBN 978-80-7285-137-9, s. 646

Aktivita společnosti vedla k oslabení moci komunistické strany v Československu a následně k jejímu pádu, kterému významně přispěla demonstrace 17. listopadu 1989.

Demonstrace nebyly jediný způsob, jak se projevovala nová aktivita občanů na společenském životě. Začaly se více objevovat žádosti, dopisy nebo petice a rostl počet jejich signatářů. Významná petice Několik vět, sepsaná v prostředí Charty 77, vznikla v červnu 1989. Byla to žádost o „*propuštění politických vězňů, svobodnou činnost sdělovacích prostředků a nezávislých iniciativ, veřejnou diskusi o všech otázkách dějin, zejména roku 1968, politiky a významných investičních akcí*“.²⁸ Podpisy rychle rostly a byla mezi nimi i významná jména, např. Hana Zagorová, Zdeněk Svěrák, Jiří Bartoška nebo Rudolf Hrušínský. I takovéto kroky přispěly k pádu totalitního režimu.²⁹

2.2. Dějiny zemí střední Evropy od roku 1945 do roku 1989

Dějiny Československa v době komunistického režimu byly ovlivněny státy patřící do Sovětského bloku. Nejvíce pak sousedními zeměmi, tedy Polskou lidovou republikou, Maďarskou lidovou republikou a Německou demokratickou republikou. Proto jsou dějiny zmíněných států zahrnuty i do této práce.

2.2.1. Polsko

Obyvatelé Polska svůj postoj a názor na připojení do sovětského bloku začali projevovat už od 40. let. V roce 1956, po smrti Stalina, došlo k dělnickým nepokojům v Poznani. Dělníci si ztěžovali na těžkou práci a vyšší zdanění jejich už tak nízkých příjmů. Postupně se k nim přidali další, až dělnická bouře přerostla v povstání, jež bylo krvavě potlačeno armádou.

Do čela Polské sjednocené dělnické strany (PSDS) se dostal Władysław Gomułka a měl tak velký vliv na politickou scénu. Přišel s řadou reforem, které se zprvu SSSR nelíbily, ale přesto si je prosadil. Občané byli nespokojeni se svou životní úrovní a domáhali se zlepšení. V březnu roku 1968 se uskutečnila vzpoura studentů žádajících zrušení cenzury, dodržování občanských svobod a konec trestání opozice. V roce 1970 byly konající se stávky a demonstrace brutálně potlačeny. Vojenský zásah si vyžádal 45

---

²⁸ PAŽOUT, Jaroslav: Postihy za protirežimní vystoupení v Československu na konci 80. let, in: BLAŽEK, Petr – PAŽOUT, Jaroslav (eds.): *Dominový efekt: Opoziční hnutí v zemích střední Evropy a pád komunistických režimů v roce 1989*, 1. vyd. Praha, Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR 2013, ISBN 978-80-7285-166-9, s. 162

²⁹ *Hlasy občanské společnosti 1987 – 1989. Výběr z textů a dokumentů*. Praha 1999, s. 79 - 80

životů.³⁰ Během sedmdesátých let se začala situace zhoršovat. Bylo to kvůli špatné hospodářské situaci s přispěním centrálně plánovaného hospodářství. Polsko začalo žádat o různé půjčky ostatní evropské země, což vedlo k větší zadluženosti a zhoršování hospodářské i sociální situace.

Hospodářská krize byla stále horší a zvýšení cen produktů vyvolalo stávky a nepokoje. Mnoho účastníků demonstrací se dočkalo akorát tak represí v podobě zadržení, zbití nebo ztráty práce. V návaznosti na procesy, se začaly objevovat myšlenky na vznik hnutí, která budou pomáhat dělníkům a jejich rodinám. V září roku 1976 vznikl Výbor na obranu dělníků (KOR), později se změnil na Výbor společenské sebeobrany KOR (KSS-KOR). V březnu roku 1977 bylo vyhlášeno založení Hnutí na obranu lidských a občanských práv (ROPCiO). V červenci roku 1979 vzniklo díky skupině mladých lidí Hnutí mladého Polska.

Podle Daniela Thomase byla polská společnost na konci roku 1979 mnohem průbojnější a organizovanější než v ostatních státek Sovětského bloku. Opozice začala formulovat „*své výzvy a deklaráce pomocí slovníku mezinárodně uznaných lidských práv, zablokovala represivní kapacity režimu*“.³¹ Dělníci více naléhali na vytvoření nezávislých samosprávných odborů. Taktika ústupků režimu už nebyla efektivní, jelikož nebylo kam ustupovat, naopak organizovaná opozice nadále rostla.³²

V roce 1980 se centrem dění staly továrny. Dělníci, přesvědčení aktivisty z KOR, zůstali protestovat uvnitř továren či loděnic a nechodili do ulic. Nemohli tak dát režimu záminku k vyprovokování násilí a tvrdým zákrokům. Okupační stávku zahájili i dělníci v loděnicích v Gdaňsku na protest proti zdražování. Vůdčí postavou se stal Lech Wałęsa, který spolu s dalšími z demokratické opozice (Tadeusz Mazowiecki a Bronisław Geremek) vypracoval seznam 21 požadavků. Sepsané body se netýkaly jen ekonomiky, ale také politiky. Koncem srpna polská vláda přijala tyto podmínky, mezi nimiž byl i požadavek oficiálního uznání Nezávislého odborového svazu Solidarita, do kterého se za nedlouho přidala velká část polského obyvatelstva, zejména zaměstnanci v průmyslu, zemědělství a lidé s odbornými profesemi. A tak se Solidarita díky

---

³⁰ KAMIŃSKI, Łukasz: Opoziční hnutí v Polské lidové republice, in: BLAŽEK, Petr – PAŽOUT, Jaroslav (eds.): Dominový efekt: *Opoziční hnutí v zemích střední Evropy a pád komunistických režimů v roce 1989*, 1. vyd. Praha, Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR 2013, ISBN 978-80-7285-166-9, s. 62

³¹ THOMAS, Daniel C.: *Helsinský efekt: mezinárodní zásady, lidská práva a zánik komunismu*, 1. vyd. Praha, Academia: ČSDS 2007, ISBN 978-80-200-1506-8, s. 215

³² Tamtéž, s. 115

Wałesovi a jeho spolupracovníkům stala významnou organizací v celé východní Evropě.

Okupační stávka a přijetí požadavků bylo vítězstvím pro opozici, ale nemělo trvat dlouho. Komunistické vedení se nechtělo vzdát, a proto se souhlasem Sovětského svazu vyhlásil generál Wojciech Jaruzelski v prosinci 1981 výjimečný stav. Po zásahu vojenských jednotek bylo přerušeno domácí i zahraniční spojení. Předem vytipované občany předvedli příslušníci veřejné bezpečnosti na velitelství. Zadržováni byli zejména hlavní představitelé Solidarity, poradci, demokratická opozice, členové závodních výborů a intelektuálů spjatých se Solidaritou. Ta na takový rychlý a velký útok nebyla připravena. Lidé na výjimečný stav odpovídali vlnou stávek, ale vzhledem k nedostatečné činnosti Solidarity a zásahům vojenské moci se brzy vše uklidnilo.³³ Solidarity si své místo v opozici udržela a zaměřila se na vydávání tiskovin a organizaci pomoci pro pronásledované. Stanné právo trvalo až do července roku 1983.

Obyvatelé Polska se ale jen tak nevzdali. Již v prosinci se začal rozvíjet podzemní tisk. Lidé nacházeli různé formy spontánního odporu jako například malování nápisů nebo „zapalování svíček v oknech každého třináctého dne v měsíci na památku zavražděných a vězněných“.³⁴ Dále byla možnost nosit odznaky Solidarity, ale i za to hrozil trest s vážnými následky. V polovině osmdesátých let se začala opozice více projevovat. V roce 1985 vzniklo hnutí Svoboda a mír (WiP - Wolność i Pokój), kde se angažovala mladá generace. Jejich cílem bylo dohlížet na dodržování lidských práv a podporovat mír. Hnutí se postupně rozvíjelo a stalo se důležitou součástí polské opozice vedle Solidarity. Hnutí se stalo inspirací pro studenty aktivně se podílejících na formování opozice a to nejen v Polsku, ale i v dalších středoevropských zemích.³⁵

Další vznikající opozicí bylo hnutí Pomerančová alternativa³⁶. Šlo o neoficiální surrealistické politické hnutí, založené v roce 1981 Waldemarem M. Fydrychem. Svoji činnost dávalo najevo spojením odporu proti komunistickému režimu a zesměšňováním prostřednictvím uměleckého happeningu. Nejslavnější happening se konal k výročí

---

³³ PACZKOWSKI, Andrzej: *Půl století dějin Polska 1939 – 1989*, 1. vyd. Praha, Academia 2000, ISBN 80-200-0737-7, s. 314 - 319

³⁴ KAMIŃSKI, Łukasz: Opoziční hnutí v Polské lidové republice, in: BLAŽEK, Petr – PAŽOUT, Jaroslav (eds.): *Dominový efekt: Opoziční hnutí v zemích střední Evropy a pád komunistických režimů v roce 1989*, 1. vyd. Praha, Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR 2013, ISBN 978-80-7285-166-9, s. 76

³⁵ KENNEY, Pdraic: *Karneval revoluce: střední Evropa 1989*, 1. vyd. Praha, BB/art 2005, ISBN 80-7341-562-3, s. 78 - 87

³⁶ V Československu na podobné bázi fungovala Společnost za veselejší současnost. Byla to občanská iniciativa založená v roce 1988 Bárou Štěpánovou, Lubošem Rychvalským a Petrem Paynem.

Velké říjnové socialistické revoluce 6. listopadu 1987. Leták oznamující výročí nabádal občany, aby si vzali na sebe cokoli rudého. Během demonstrace byl rozdáván toaletní papír jako popud k zamyšlení. Pro policii k zamyšlení nad represivním potlačením svobody slova. Pro občany měl být happening výzvou k překročení svého strachu z vystoupení na veřejnosti a následných důsledků.³⁷

Demonstrace pokračovaly v Polsku dál, zejména při výročích. Komunistickému vedení se nadále nedařilo zlepšit hospodářskou úroveň. Dospělo do fáze, kdy muselo připustit oponenty k podílu na moci. Po tom, co se vrátila Solidarita do veřejného života, byly 6. února 1989 zahájeny rozhovory u kulatého stolu. Výsledkem byly první polosvobodné volby, které se konaly 4. června 1989. V nich zvítězila Solidarita a určila další směr ubírání se Polska.

2.2.3. Maďarsko

Tak jako ostatní země sovětského bloku, tak i Maďarsko se dostalo do sféry sovětského vlivu po druhé světové válce. Během podzimu roku 1956 se začaly ve větší míře objevovat demonstrace proti komunistickému režimu v Maďarsku. Požadovali odchod sovětských vojsk, zrušení cenzury, svobodné volby či rehabilitaci nespravedlivě odsouzených. Premiér Imre Nagye se s maďarskou vládou pokusil v roce 1956 odpoutat od Sovětského svazu a vyhlásit státní nezávislost. Povstání bylo krvavě potlačeno, na pomoc přišla i sovětská armáda, která narazila na odpor. Proto se boje protáhly, ale výsledek byl jasný, jelikož své životy obětovalo 7 000 sovětských vojáků a 25 000 maďarských občanů.³⁸ Spousta příznivců I. Nagye emigrovalo nebo se uchýlilo na cizí diplomatická zastupitelství. Ministerským předsedou se stal J. Kádár, který události popsal jako kontrarevoluci. Následovala vlna represí a zatýkání. Povstání společnost ochromilo a potlačilo odpor až do osmdesátých let.

János Kádár se též dostal do funkce generálního tajemníka Maďarské socialistické dělnické strany (MSZMP). Po ukončení represí se snažil politiku vést formou kompromisu, opatrným a vytrvalým snažením o reformu a to především v ekonomické oblasti. Byl přesvědčen, *„že většina politických problémů se dá transformovat do podoby pro systém únosné, řešitelné a neantagonistické, a kromě toho netrval na vyjadřovaném osobním souhlasu či sebeidentifikaci občana se systémem –*

---

³⁷ Tamtéž, s. 202

³⁸ MOULIS, Vladislav – VALENTA, Jaroslav – VYKOUKAL, Jiří: *Vznik, krize a rozpad Sovětského bloku v Evropě 1944 – 1989*, 1. vyd. Ostrava, Amosium servis 1991, s. 135

stavěl na principu loajality vůči moci.“³⁹ Vedl politiku výměnou něco za něco. Občanům nabízel ekonomické jistoty, svobodu v oblasti cestování, kultury a vědy. Na oplátku požadoval nevměšování se do politického chodu státu. Z tohoto důvodu bylo Maďarsko považováno za jeden z nejliberálnějších států sovětského bloku, ale ve výsledku stále docházelo k trestání protikomunistických projevů, rozdíl byl jen v rozsahu útlaku.

V sedmdesátých letech se v maďarské společnosti zaktivizovala demokratická opozice. Prosadit se v režimu Kádará bylo obtížné, jelikož byl nastaven tak, že lidé by neměli mít důvod si na něco stěžovat a jakýkoli odpor byl zastaven skrze policii. V následujících letech se začalo objevovat více opozičních uskupení, zejména z iniciativy mladých lidí, kteří nebyli obtěžkáni zážitkem z roku 1956. Vznikl Svaz svobodných demokratů. Jejich první vystoupení bylo spojeno s protestem proti odsouzení V. Havla, J. Dienstbiera, V. Bendy, P. Uhla a dalších. Příklad si brali zejména z Polska, ať už v souvislosti se samizdatovým vydáváním knih či časopisů, tak také pohledem na jednání s režimem. Jejich cílem nebylo svrhnout vládu, ale ignorovat jí, tak jako v Polsku. Jenže ani to maďarské společnosti nepomohlo ke změně v režimu a tak bylo potřeba založit silné hnutí, které by donutilo celý systém rezignovat.⁴⁰

V roce 1981 založil maďarský student Ferenc Köszegi Mírové skupiny pro dialog. Skupina vznikla s myšlenkou bojovat proti rozmístování sovětských a amerických jaderných raket v Evropě a odmítala studenou válku. Dialog bylo hnutí, které navázalo a udržovalo kontakty se západními zeměmi. To také ukázal Mezinárodní mírový tábor, který skupina uspořádala v létě roku 1983. Během celého týdne byl veden dialog o raketách, násilí a občanských právech. Do tábora vtrhla policie a kvůli tomu najednou hnutí Mírové skupiny pro dialog bylo bráno jako opozice. A podle toho se také členové začali chovat. Větší angažovanost na veřejných akcích dokázali již 29. října 1983, kdy vytvořili akci proti jaderným raketám.⁴¹

Vznikalo i ekologické hnutí, které mělo na vývoj dějin velký vliv. Jedním z větších problémů, týkající se stavby přehradní nádrže, umělého kanálu a také vodní elektrárny na Dunaji, se dotkl také Československa. Projekt přehradního díla

---

³⁹ Tamtéž, s. 236

⁴⁰ IRMANOVÁ, Eva: Opoziční hnutí v Maďarsku. in: BLAŽEK, Petr – PAŽOUT, Jaroslav (eds.): *Dominový efekt: Opoziční hnutí v zemích střední Evropy a pád komunistických režimů v roce 1989*, 1. vyd. Praha, Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR 2013, ISBN 978-80-7285-166-9, s. 86 - 87

⁴¹ KENNEY, Pdraic: *Karneval revoluce: střední Evropa 1989*, 1. vyd. Praha, BB/art 2005, ISBN 80-7341-562-3, s. 128

Gabčíkovo-Nagymaros vycházel ze vzájemné spolupráce Maďarska a Československa, s přispěním Rakouska. Na problémy kolem stavby upozornil maďarský biolog János Vargha. Vybudování přehrady by znamenalo, že „*systém přehrad a kanálů by zaplavily říční břehy s historicky a etnograficky významnými komunitami*“.⁴² Ohrožena by byla také pitná voda a zemědělská půda. Na záchranu přírodního prostředí kolem řeky vzniklo hnutí Dunajský kruh. Proti stavbě bojovalo v osmdesátých letech pomocí petic, letáků a vším, čím by informovalo společnost. Na podzim roku 1988 proběhly demonstrace. Vláda na ně nebrala ohled a nadále podporovala stavbu přehrady. Negativní postoj k názorům obyvatelstva ze strany režimu, vyburcovalo společnost k větší aktivitě. Zakládalo se více opozičních hnutí.

Nejvíce opozičních uskupení vzniklo po 15. březnu 1988, kdy se slavilo stočtyřicáté výročí revoluce roku 1848. K tomuto datu uspořádala Demokratická opozice demonstraci, která byla jiná oproti předešlým rokům, a to díky nové společenské smlouvě formulované maďarským obyvatelstvem, jež měla být základem pro dialog mezi režimem a společností. Chtěli najít řešení, které by zastavilo hospodářský úpadek a zároveň by rozvíjelo nový demokratičtější přístup v zemi. Policie proti desetitisícovému davu nezasáhla, jen zatkla několik známých disidentů. Dva dny po demonstraci vytvořili lidé z Demokratické opozice, Dunajského kruhu (nezávislé ekonomické hnutí) a několik studentů Síť svobodných iniciativ.⁴³ Zanedlouho na to vzniklo hnutí, které založili hlavně studenti a mladí intelektuálové. Šlo o hnutí Sdružení mladých demokratů (Fidesz), jehož autory byl Viktor Orbán a Gábor Fodor. Zajímali se o politickou, ekonomickou a společenskou oblast.

Samotný konec režimu měl velmi rychlý spád. Postupně se obnovovala činnost stran, které v Maďarsku působily dříve. Podobně jako v Polsku začala v červnu roku 1989 probíhat jednání u Národního kulatého stolu. Byla zde přítomna i opozice a jednání se protáhla až do září, kdy byla přijata dohoda obsahující základní principy pro přechod k demokratickému státu.⁴⁴

2.2.4. NDR

Po skončení druhé světové války bylo území Německa rozděleno do několika okupačních zón. Západní část byla v rukou západních mocností (Francie, USA a Velká

---

⁴² Tamtéž, s. 100

⁴³ Tamtéž, s. 177

⁴⁴ IRMANOVÁ, Eva: Opoziční hnutí v Maďarsku. in: BLAŽEK, Petr – PAŽOUT, Jaroslav (eds.): *Dominový efekt: Opoziční hnutí v zemích střední Evropy a pád komunistických režimů v roce 1989*, 1. vyd. Praha, Ústav pro soudové dějiny Akademie věd ČR 2013, ISBN 978-80-7285-166-9, s. 108

Británie) a v roce 1949 zde vznikla Spolková republika Německo (SRN). Východní část se dostala pod vliv Sovětského svazu a vznikl zde v témže roce stát Německá demokratická republika (NDR). Hlavní město Berlín bylo rozděleno na dvě části. Rozdělení Německa ovlivnilo vznik opozičních hnutí v NDR. Vzhledem k větší možnosti emigrace, než v jakémkoli jiném státě sovětského bloku, neměli obyvatelé potřebu před rokem 1961 zakládat opoziční organizace.

Další důvody neuskutečnění odporu proti komunistickému režimu můžeme spatřovat v časově dlouhém vlivu nacismu a následně hned stalinismu, a kvůli tomu nebyla vybudována společenská základna pro kritiku. Dalším aspektem bylo východoněmecké hospodářství, které díky dobré produkci zaručovalo vyšší životní úroveň. Posledním a stěžejním bodem bylo velmi dobré začlenění Státní bezpečnosti (Stasi), která jakýkoli zárodek opozice ihned zneškodnila.⁴⁵

Ale jen přeci se hned na začátku sovětského vlivu našli mladí studenti, kterým se nelíbil zásah sovětské komunistické moci do školství. Po větších počtech odcházeli od roku 1945 do Spolkové republiky Německo. SSSR nemohla tyto projevy nechat jen tak, a proto začala odporující studenty zatýkat a minimálně 14 jich bylo popraveno.⁴⁶ V roce 1953 začali demonstrovat dělníci. Nelíbila se jim jejich nízká životní úroveň a rozhodnutí vlády o zvýšení pracovní normy. Chtěli dát všem najevo, že informace o zvyšující se úrovni dělníků jsou lživé. Protestní pochod, zahájený tři sta dělníky, se brzy zvrhнул v povstání požadující odstoupení vlády. Další dny stávkovali. Proti masové demonstraci byl vyhlášen výjimečný stav a zasáhly tanky. Demonstrace se brzy dostala z Berlína i do jiných částí NDR. Proti povstání režim velmi tvrdě zakročil. Na pomoc přijela sovětská armáda s tanky, s kterými vjela do demonstrujícího davu. Několik lidí přišlo o život při potyčce s policií. Následovalo mohutné zatýkání, vynesení rozsudků a dokonce dva tresty smrti. Celá akce ochromila společnost na dlouhou dobu.⁴⁷

V 60. letech došlo k oddělení hlavního města Berlínskou zdí. Oddělovala sféry vlivu východních a západních mocností. Cílem bylo zabránit nekontrolovaným útěkům obyvatel do SRN. Zprvu armáda, policie a pohraniční stráž natáhly ostnatý drát. Když

---

⁴⁵ THOMAS, Daniel C.: *Helsinský efekt: mezinárodní zásady, lidská práva a zánik komunismu*, 1. vyd. Praha, Academia: ČSDS 2007, ISBN 978-80-200-1506-8, s. 195

⁴⁶ VILÍMEK, Tomáš: Opoziční hnutí v Německé demokratické republice, in: BLAŽEK, Petr – PAŽOUT, Jaroslav (eds.): *Dominový efekt: Opoziční hnutí v zemích střední Evropy a pád komunistických režimů v roce 1989*, 1. vyd. Praha, Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR 2013, ISBN: 978-80-7285-166-9, s. 19

⁴⁷ WEBER, Hermann: *Dějiny NDR*, 1. vyd. Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2003, ISBN 80-7106-558-7, s. 137

představitelé NDR nezaznamenali žádnou reakci západních mocností, byla vybudována zeď. Vybudovali nepropustnou hranici mezi východem a západem.

V 70. a 80. letech byla významným protikomunistickým uskupením tzv. kulturní opozice. Režim dělal vše proto, aby opozici zastavil. A tak si písničkář Wolf Biermann, který svými texty kritizoval komunistický režim, vysloužil v roce 1976 odebrání státního občanství a byl vyhoštěn. První opoziční skupina Iniciativa za mír a lidská práva (IFM) vznikla v lednu roku 1986. Jejím zakladatelem byl Wolfgang Templin. Iniciativa se inspirovala opozičním hnutím v Polsku a Československu a také s nimi udržovala kontakty. Režim na danou situaci reagoval vyhoštěním hlavních představitelů IFM. Díky tomu, že policie nemohla vstoupit na církevní půdu, stala se evangelická církev útočištěm pro mnoho opozičních aktivistů.

Od května 1989 začalo postupně Maďarsko otevírat hranice s Rakouskem, a díky tomu bylo jednodušší dostat se z východu na západ. Vše se dělo v souvislosti s mezinárodní situací (Gorbačovovy reformy), občanskou nespokojeností a uvolněností. Mnoho Němců využilo možnost odjet do Maďarska na dovolenou a poté emigrovalo. Vláda tomu nedokázala čelit, čímž poukázala na svoji neschopnost a zpochybnila svoji existenci.⁴⁸

Během září roku 1989 se konala schůze disidentů. Založili Nové fórum, které navrhovalo politické změny. Významným dnem se pro občany NDR stal 9. říjen 1989, kdy se konala několikatisícová demonstrace. Armádní jednotky a milice byly v pohotovosti, pro případ bránění socialistického režimu, ale nakonec vůbec nezasáhly. Demonstrace probíhaly dál a k jejich vyvrcholení došlo 4. listopadu 1989, kdy se manifestace zúčastnilo zhruba milion občanů. Už nebyla žádná síla, která by obnovila pořádek v zemi. Následoval pád Berlínské zdi 9. listopadu 1989, který otevřel cestu do SRN. Dne 3. října 1990 se občané rozhodli pro spojení se Spolkovou republikou a vytvořili jednotný stát.

2.2.5. Porovnání pádů komunistických režimů

Každá země měla svůj vlastní způsob vypořádávání se s komunistickým režimem. Přesto ale můžeme najít jisté podobnosti u vývoje v Polsku a Maďarsku. Komunistický režim v těchto zemích krizi společnosti řešil pomocí diskuze s opozicí a díky tomu došlo k určitému kompromisu, který vedl ke svobodným volbám a ke konci

---

⁴⁸ FULBROOK, Mary: *Dějiny moderního Německa od roku 1918 po současnost*, 1. vyd. Praha, Grada 2010, ISBN 978-80-247-3104-9, s. 251

režimu. ČSSR a NDR pro získání svobody využilo pořádání demonstrací a protestů. Komunistické vedení se do poslední chvíle snažilo ze všech sil udržet si svoji pozici a usměrnit společnost. To se ale s přibývajícím počtem demonstrací a vzrůstající revoluční náladou nemohlo povést. Představitelé komunistické strany k diskuzi s opozicí svolili, až když bylo více než jasné, že jejich moc již není udržitelná.

3. Demontrace

3.1. Demontrace obecně

Komunistický režim se za celé své působení v Československu snažil zamezit jakýmkoli veřejným akcím, které by byly spontánního charakteru. Chtěl získat a udržet si naprostou kontrolu nad společností tím, že bude mít pod dohledem všechny oblasti v zemi. Sami představitelé KSČ pořádali velkolepé manifestace na svou podporu a lidé příchodem na akce prokazovali svou loajalitu a poslušnost. Příkladem mohou být oslavy 1. máje. Největší strach měl režim ze shromáždění občanů ze své vůle, z jejich veřejných projevů, i když nemusely mít politický podtext. Stačily bujaré oslavy vítězství v hokeji, i to se komunistickému režimu nelíbilo a snažilo se tomu vyhnout. Nejvíce demonstrací se konalo při prvním výročí okupace Československa v roce 1969. Po zavedení normalizace se aktivita společnosti velice neprojevovala. To se změnilo v 80. letech, kdy se vyplnily obavy komunistického režimu a demonstrace, které se odehrály, vedly k jeho oslabení a následnému pádu.⁴⁹

Každá demonstrace, která se v Praze odehrála, byla něčím zvláštní, ale existují mezi nimi určité společné prvky. Podle Oldřicha Tůmy můžeme demonstrace rozdělit podle následujících kritérií:⁵⁰

- 1) podle jejich vzniku – spontánní versus organizované
- 2) podle průběhu – spontánní versus organizované
- 3) podle reakce státní moci
- 4) podle místa konání demonstrace
- 5) podle účastníků – počet účastníků a jejich sociální složení

Organizované demonstrace z hlediska jejich vzniku jsou ty, které byly předem připravené, a společnost o nich věděla. Na jejich vzniku se podílely nezávislé iniciativy, např. Charta 77, České děti, NMS, SPUSA (Společnost přátel USA) nebo VONS, které vyráběly a rozšiřovaly letáky nabádající k účasti na demonstraci. Byl na nich uveden čas a místo konání, ale také program. Informace o chystaných manifestacích šířil i zahraniční rozhlas. Všechny tyto akce byly předem nahlášeny příslušným veřejným orgánům, tedy Okresnímu národnímu výboru Prahy 1. Někdy i sama protiopoziční

---

⁴⁹ TŮMA, Oldřich: Protirežimní demonstrace v Praze, in: BLAŽEK, Petr (ed.): *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968 – 1989*, Praha, Ústav českých dějin FF UK: Dokořán 2005, ISBN: 80-7363-007-9, s. 140

⁵⁰ TŮMA, Oldřich: *Zítřka zase tady!: Protirežimní demonstrace v předlistopadové Praze jako politický a sociální fenomén*, Praha, Maxford 1994, ISBN 80-85800-21-7, s. 13 - 31

kampaň přispěla k šíření informací o chystaných demonstracích, jelikož tím rozšiřovala informace a přitahovala pozornost. K takto předem připraveným manifestacím patří akce konající se 21. srpna 1988, 28. října 1988 a 15. ledna 1989.⁵¹

Spontánní demonstrace vznikaly jako reakce společnosti na určitou událost či incident. Příkladem může být 16. leden 1989, kdy se sešli lidé na Václavském náměstí a reagovali na policejní zásah proti představitelům opozice, kteří chtěli položit květiny k soše sv. Václava. V následujících dnech nebyly manifestace organizovány. Lidé se heslem „*zítra zase tady*“ svolávali na další dny a vždy někdo přišel s nadějí, že se bude něco dít. Pouze 19. ledna 1989 se objevila jistá snaha o organizaci a roznášely se vytištěné letáky. Spontánní chování občanů najdeme také u připravovaných demonstrací, kdy se účastníci scházeli dříve, než byl oficiální začátek s myšlenkou a naladěním, že „už je potřeba něco dělat“.⁵²

Průběh jednotlivých demonstrací byl dosti podobný, ale i tak se dají najít menší odchylky vzhledem k okolnostem, zda byly akce spontánní nebo ohlášené. Při **organizované demonstraci** se shromáždil dav v uvedený den a čas. Těsně před začátkem, zhruba třicet minut, bylo možné pozorovat zvyšující se počet lidí v ulicích směrem k Václavskému náměstí. Během několika minut se shromáždil až několikatisícový dav skandující hesla. Podle zásahu policejních složek se odvíjel další průběh demonstrace. U **spontánních akcí** bylo vypuknutí zcela jiné. Lidé přicházeli s očekáváním, jestli se něco bude dít, a ne primárně s cílem manifestovat. Proto se hloučky lidí objevovaly po celý den. Až když se zástup rozrostl do většího počtu, přišel impulz a postávající dav se změnil v dav demonstrující.⁵³

Jedním z charakteristik, které patří k velkým demonstracím, je také pohyb davu. Podle O. Tůmy mělo uvedení davu do pohybu při manifestaci psychologický efekt. K demonstrujícím se přidaly hloučky lidí, které zatím jen postávaly v ulicích. Dále společný pohyb vyvolával a umocňoval atmosféru soudružnosti a euforie. Velký pochodující dav byl horším terčem pro policejní zásah.⁵⁴

Třetím kritériem rozdělení demonstrací je **reakce státní moci**. Ze strany demonstrantů nebylo žádné násilí pozorováno, i přes to, že proti nim často policie krutě zasáhla. Vyskytli se jednotlivci, kteří sáhli po násilí, když se bránili při zátahu policie či příslušníků StB. Podle O. Tůmy byly reakce státní moci rozdílné. Šlo o škálu zásahů,

---

⁵¹ Tamtéž, s. 14 - 15

⁵² Tamtéž, s. 14 - 15

⁵³ Tamtéž, s. 16

⁵⁴ Tamtéž, s. 17

kteřé byly velmi zdrženlivé, až po použití hrubého násilí. Během demonstrace 21. srpna 1988 se zprvu činnost policie omezovala pouze na ověřování totožnosti a vyzývání k odchodu. K většímu střetu s postupně odcházejícími demonstranty došlo až k večeru. Mírný zásah policie mohl být ovlivněn tím, že to byla jedna z prvních větších demonstrací po devatenácti letech. Pro další demonstrace zásah bezpečnosti už tak hladký nebyl. Na manifestace konající se 28. října 1988 u příležitosti 70. výročí vzniku Československa už byla bezpečnost více připravená a za každou cenu se chtěl režim jakýmkoli veřejným projevům vyvarovat. Ještě den před samotnou demonstrací se uskutečnilo zatýkání představitelů opozice. V den konání manifestace byl z Václavského náměstí rozehán dav pomocí obušků, policejních psů, slzného plynu, vodních děl i obrněných transportérů.⁵⁵ Tvrdé zásahy proti obyvatelstvu některé demonstrující odradily, ale na druhou stranu tyto kroky režimu vyvolaly ohlas v zahraničí.

Z hlediska lokace si demonstrující velmi často vybírali Václavské náměstí, zejména v jeho horní části kolem sochy sv. Václava. Akce se zde odehrávaly ze dvou důvodů. Náměstí bylo v centru města a tak byla větší možnost zaujmout co nejvíce lidí. Druhým důvodem je symbolická hodnota místa. Právě tady se odehrála historická vystoupení lidí v roce 1918, 1938, 1939 a také z let 1968 až 1969. Našla se i jiná místa, kde se odehrávaly manifestace, ale to většinou po dohodě s vládnoucí mocí, což bylo velmi ojedinělé. Jediné povolené shromáždění bylo na Den lidských práv na Žižkově v roce 1988 výměnou za povolení demonstrace.⁵⁶ Dalším centrem dění bylo Staroměstské náměstí, kam se většinou přesunul dav po vytlačení z náměstí Václavského. Vedlejší ohniska demonstrace se utvářela i v okolních ulicích, např. v ulici Washingtonova, Opletalova, Jindřišská, Na Příkopěch, 28. října, Vodičkova, Štěpánská, Ve Smečkách, Krakovská, Národní, Spálená, Karlovo náměstí, nábřeží mezi Národním divadlem a náměstím Krasnoarmějců (dnes náměstí Jana Palacha) a uličky Starého Města.⁵⁷

Určit přesný počet demonstrujících jde velmi těžko, proto jsou uvedená čísla často nepřesná. Taky se velmi lišilo, zda zpráva o počtu zúčastněných pocházela od opozice nebo od komunistického režimu. Ve své knize O. Tůma zveřejnil výzkum se sociálním rozvrstvením **účastníků demonstrace**. Vycházel z policejních záznamů,

---

⁵⁵ Tamtéž, s. 22

⁵⁶ Tamtéž, s. 24

⁵⁷ Tamtéž, s. 25

kteřé obsahovaly jména, rok narození, bydliště a někdy i povolání zadržéných osob během demonstrace. Policejní síly nezadržovaly jen osoby podezřelé z přestupku nebo trestního činu, ale i jakéhokoli demonstranta či náhodného kolemjdoucího, i přesto Tůma usuzuje, že zadržéné osoby na demonstraci byly reprezentativním vzorkem pro odhad sociálního rozvrstvení účastníků demonstrací.⁵⁸ Z jeho výzkumu vyplývá, že všech protirežimních akcí konajících se v letech 1988 až 1989 se účastnilo nejvíce lidí starších 25 let věku, kteří patřili k pracující inteligenci. Byl zaznamenán i větší počet žen oproti roku 1969. Vzrůst jejich účasti na demonstracích může být dán nenásilným průběhem akcí.⁵⁹

3.2. Demonstrace 28. října 1988

3.2.1. Příprava oslav výročí vzniku Československa

Během 20. století den 28. říjen a jeho slavení prošlo mnoha změnami. Po válce byl symbolem znovu nabyté samostatnosti. To se změnilo po roce 1948. Komunistický režim měl být vnímán jako vrchol celého vývoje, kterým republika prošla, a oslavy provázající vlastenecké projevy se režimu nelíbily. Proto byl Den vzniku samostatného státu změněn na Den znárodnění. Tento svátek měl připomínat zestátnění dolů, průmyslových podniků, potravinářského průmyslu, akciových bank a soukromých pojišťoven na základě dekretů prezidenta republiky vydaných v roce 1945. Ze svátku se stal pouhý významný den a během normalizace nebyl připomínán vůbec. To se změnilo v roce 1988, kdy byl 28. říjen znovu povýšen na státní svátek, díky probíhající perestrojce a změnám nesoucí demokratické prvky. Komunistické vedení očekávalo oslavy a podle toho se také zařídilo.

Po první velké demonstraci, která se konala 21. srpna 1988, komunistický režim očekával další veřejné vystoupení obyvatelstva. A podle toho se také připravil. Dne 18. října 1988 federální ministr vnitra gen. ing. František Kincl podepsal rozkaz č. 16/1988, ve kterém vyhlašuje mimořádné bezpečnostní opatření k ochraně republiky u příležitosti 70. výročí vzniku Československa, 20. výročí schválení ústavního zákona o čs. federaci a Dne znárodnění.⁶⁰

---

⁵⁸ Tamtéž, s. 29

⁵⁹ Tamtéž, s. 31

⁶⁰ *Securitas imperii: sborník k problematice bezpečnostních služeb 4/1: Operační štáby generála Lorence v letech 1988 – 1989: Krizový management FMV v akci*, ŽÁČEK, Pavel – BENDA, Patrik, Praha, Themis 1988, ISBN 80-85821-57-5, s. 216

Plán bezpečnostního opatření k chystaným oslavám výročí vzniku ČSR byl rozsáhlý. V první řadě byla zvýšena pozornost na skutečnosti, které by mohly vést k přípravě teroristických a protispolečenských akcí. Pravidelně se kontrolovala místa, kde mohl být pravděpodobný výskyt letáků, hanlivých nápisů, trestné činnosti nebo poškozování vlajkové výzdoby. Všechna opatření měla vést k ochraně mládeže před „negativními jevy, působením antisocialistických sil a církve“. Dalším postupem byla zvýšená dostupnost bezpečnostních sil. Větší dohled Státní bezpečnost kladla na nebezpečné psychopaty, narkomany, pyromany a sexuální devianty. Podle dohody s příslušnými orgány mohla tyto jedince preventivně izolovat.⁶¹

Všechna tato opatření se netýkala pouze 28. října, ale všech akcí, které se konaly u příležitosti 70. výročí vzniku Československé republiky. Dne 25. října se uskutečnilo zasedání ÚV KSČ a ÚV NF v pravém křídle sjezdového paláce v Parku kultury a oddechu Julia Fučíka. Odpoledne měl být odhalen pomník B. Šmerala. Den na to mělo dojít k slavnostnímu zahájení provozu metra trasy III C, kterého se účastnili nejvyšší straničtí a vládní představitelé. Ti se také měli angažovat 27. října na naplánované slavnostní manifestaci pracujících lidu na Václavském náměstí. Odhadovaná účast byla okolo 160 tisíc pracujících. Na základě získaných informací vláda předpokládala nepovolené akce 28. a 29. října.⁶²

K oslavám se chtěla přidat i církev, která připravovala mši v chrámu sv. Víta na 1. října 1988. Při mši měla být vyvěšena československá státní vlajka a zpívána státní hymna. Vše pak mělo vyústit v demonstraci před arcibiskupským palácem. Ihned byla přijata preventivní opatření, a proto kardinál Tomášek ustoupil od uskutečnění této mše.⁶³

Začátkem října se objevovaly tiskoviny související s výročím vzniku republiky. Dne 3. října byl zadržen a stíhán Jaroslav Popelka za výtržnictví z důvodu, že v Brně rozhodil letáky, které vyzývaly občany k vyjádření své nespokojenosti s nynějším vedením strany a státu každé úterý a pátek v 18,00 hodin v centru města. Za tento čin byl 7. října odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání šesti týdnů nepodmíněně. Hlavní

---

⁶¹ Archiv bezpečnostních složek (dále ABS), fond Správa SNB hlavního města Prahy a Středočeského kraje, poř. č. 2292-22313/93, *Plán bezpečnostního opatření*, s. 2

⁶² ABS, fond Obvodní správa SNB, poř. č. 2454-2473/9, *Dílčí plán bezpečnostního opatření*, s. 1 - 2

⁶³ Sdělení VONS č. 824 „Policejní represe proti katolické pouti u sv. Víta v Praze“, in: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978 – 1989*, Edice dokumentů, PAŽOUT, Jaroslav a kol. (eds.), Praha, Academia 2014, ISBN 978-80-200-2388-9, s. 2441

přelíčení se konalo v pátek, den uváděný v letáčích, a tak začala v Brně manifestace, kde lidé požadovali propuštění J. Popelky.⁶⁴

V Praze dne 8. října 1988 byla ustanovena Iniciativa sociální obrany (ISO), která vyšla zejména z členů Charty 77 a z jejího poslání. Cílem organizace byla pomoc lidem, „kteří jsou diskriminováni či jinak poškozováni v různých sociálních oblastech.“ Tato iniciativa vznikla z důvodu neexistence kompetentní instituce v současném režimu, na kterou by byla možnost se obracet v případě nouze a domáhat se práva a spravedlnosti. Na stejném principu jako ISO fungovaly instituce i ve skandinávských zemích, v Rakousku a dokonce i v Polsku.⁶⁵

ISO byla dne 11. října 1988 oficiálně písemně ohlášena na Obvodním národním výboru (ONV) v Praze 1 demonstrace ke dni 28. října od 15,00 hodiny na Václavském náměstí s následujícím pochodem na Staroměstské náměstí.⁶⁶ O manifestaci informoval Stanislav Devátý, Miloš Hájek a Bohumír Janát, všichni mluvčí Charty 77. Dále přidali své podpisy představitelé nezávislých iniciativ Petr Placák (České děti), Emanuel Mandler (Demokratická iniciativa), Tomáš Dvořák, Hana Marvanová, Luboš Vydra (NMS), Petr Bartoš, Pavel Jungman a Bedřich Koutný (SPUSA). Deset dní poté vydalo ONV rozhodnutí, kterým manifestaci zakázal „ve smyslu ustanovení §2, písm. b/zák. č. 126/1968 Sb.“⁶⁷ Dále poukázal na to, že organizátoři nejsou sdruženi v žádné oficiální organizaci a proto jako „soukromá osoba“ nemohou zajistit veřejný pořádek. Podle nové vyhlášky Národního výboru hl. m. Prahy, vydané den před tím, se „omezuje právo pořádat demonstrace a veřejná shromáždění v Pražské památkové organizaci na orgány a organizace sdružené v Národní frontě.“⁶⁸ „Byla zahájena realizace trestné činnosti přípravy tr. činu podněcování podle §7/1 k §164 tr. zák.“⁶⁹ a z toho důvodu byl zadržen a dán do vazby Lubomír Vydra, jelikož při domovních prohlídkách v bytě i na pracovišti našla policie letáky, které vyzývaly k účasti na demonstraci 28. října. Stejný osud čekal Tomáše Dvořáka, u kterého též VB našla letáky i rozhodnutí ONV Prahy 1 o

---

⁶⁴ Sdělení VONS č. 822 „Slávek popelka znovu odsouzen“, in: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978 – 1989*, Edice dokumentů, PAŽOUT, Jaroslav a kol. (eds.), Praha, Academia 2014, ISBN 978-80-200-2388-9, s. 2435

⁶⁵ ABS, fond Ministerstva vnitra a životního prostředí ČSR, poř. č. 2632-2653/95, *Bezpečnostní opatření*, příloha č. 3, Iniciativa sociální obrany, s. 1

⁶⁶ *Ohlášení manifestace k výročí vzniku Československa*, in: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 18, s. 3

⁶⁷ ABS, fond Ministerstva vnitra a životního prostředí ČSR, poř. č. 2632-2653/95, *Informace o bezpečnostní situaci dne 24. 10. 1988*, s. 1

⁶⁸ *Korespondence s ONV Praha 1*, in: *Informace o Chartě 77*, roč. 11, 1988, č. 19, s. 5

⁶⁹ ABS, fond Ministerstva vnitra a životního prostředí ČSR, poř. č. 2632-2653/95, *Informace o bezpečnostní situaci dne 24. 10. 1988*, s. 2

zákazu manifestace. Dále „při domovní prohlídce byly zajištěny: výzva SPUSA k manifestaci dne 28. 10. 1988, leták vyzývající k manifestaci a prohlášení čl. nezávislých aktivit k 28. 10. 1988, seznam členů NMS s vlastnoručními podpisy a další závadové písemnosti“.⁷⁰ Byl obviněn pro přípravu trestného činu podněcování a se souhlasem prokurátora dán do vazby.

Pár dní na to poslal Petr Placák (České děti), Emanuel Mandler (Demokratická iniciativa), tři mluvčí Charty 77, Tomáš Dvořák a Hana Marvanová (NMS), Petr Bartoš, Pavel Jungmann a Vedřich Koutný (SPUSA) odboru ONV v Praze 1 dopis, kde zákaz manifestace označili jako nezákonný. Uvádějí, že zákon, kterým se odvolává úřad, tedy zákon č. 126/68 Sb., byl přijat v září 1968 jako zákon o přechodných opatřeních na ochranu veřejného pořádku a podle tohoto by teda přechodné opatření platilo již 20 let. Na námitku, že nejsou v žádné dobrovolné organizaci, odpovídají, že „zákon nevyžaduje, aby organizátoři shromáždění byli sdruženi v oficiálních společenských organizacích. Národní výbor nemá pravomoc svou vlastní vyhláškou měnit zákon a v tomto případě omezovat pravomoc na svolání manifestace jen pro organizace sdružené v Národní frontě.“ Dále v dopise oznamují, že manifestace, i přes její nepovolení, se bude konat v původně ohlášeném termínu a s původním programem. Podle reakce v den konání pak bude možné si udělat skutečný názor na to, jakou úctu mají státní orgány k právům občanů.⁷¹

O zákazu manifestace můžeme najít článek v časopisu Informace o Chartě 77. Příspěvek nabádá k účasti jako k loajálnímu státotvornému aktu, který sám o sobě není důvodem k jakémukoli zásahu bezpečnosti. Mluvčí Charty 77 odmítají ve článku informace, které napsalo Rudé právo, že cílem jimi organizované demonstrace je svržení společenského řádu, vlády a už vůbec nevyhrožují teroristickými útoky.⁷²

Vývoj situace v uplynulých dnech naznačoval, že „opoziční živly“ nadále připravují manifestaci k výročí. Z toho důvodu byla v ranních hodinách dne 27. října realizována celostátní řízená preventivní akce ÚDER. Státní bezpečnost svoji pozornost věnovala „nepřátelsky orientovaným lidem“, zejména pak členům Charty 77 a aktivistům nezávislých občanských iniciativ. Cílem opatření bylo zamezit přípravám zakázané manifestace a účasti na ní. V Praze a Středočeském kraji se akce týkala 61 předem vytypovaných lidí, z toho u 11 osob byla provedena domovní prohlídka. Během

---

⁷⁰ Tamtéž, s. 2

⁷¹ *Korespondence s ONV Praha 1*, in: Informace o Chartě 77, roč. 11, 1988, č. 19, s. 6

⁷² *K zákazu manifestace 28. října*, in: Informace o Chartě 77, roč. 11, 1988, č. 19, s. 6 - 7

nich bylo zjištěno velké množství materiálů Charty 77, VONS, Nezávislého mírového sdružení a Demokratické iniciativy. U Aleše Lederera „byl kromě jiného zajištěn rozmnožovací materiál, osobní počítač VISA s monitorem, tiskárnou a dalším příslušenstvím.“ Další rozmnožovací přístroje byly nalezeny u Václava Havla a u Dušana Skály.⁷³

Ve zprávě o bezpečnostní situaci v Praze a Středočeském kraji je uvedeno, že bylo zadrženo celkem 53 osob v souladu s § 76 tr. řádu a umístěno v celách zadržení a zajištění.⁷⁴ Podle informací, které zveřejnil VONS ve svých sděleních, bylo na celém území Československa preventivně zadrženo 300 až 500 osob.⁷⁵ Některé zásahy policie se udály již 26. října a pokračovaly následující dny, pokud zrovna dotyčného nezastihla doma. Rozsah zásahu každého překvapil. Šok bylo možné vypožorovat z jednání příbuzných zadržených osob, kteří se snažili vzájemně si dávat informace o výsledku domovních prohlídek, počtu zadržených a jejich jména. Zásah policie se dotkl dvou skupin lidí. V prvním případě šlo o občany podezřelé z trestného činu pobuřování, větší skupina pak byla zajištěna z důvodu přípravy přečinu proti veřejnému pořádku.

Díky této akci si bezpečnost zajistila nepřítomnost politicky a společensky aktivních obyvatel během zasedání stranických a státních orgánů, shromáždění pražských pracujících na Václavském náměstí a pietním aktu v obci Lány. Dotklo se to též manifestace 28. října.

3.2.2. Aktivizace společnosti a nezávislých iniciativ v říjnu 1988

S blížícím se výročím vzniku Československa měli obyvatelé země větší motivaci k vyjádření svého názoru či postoje ke komunistickému režimu. Nejvlivnější opozici tvořily nezávislé iniciativy Charta 77, Nezávislé mírové sdružení, České děti, Demokratická iniciativa a Společenství přátel USA. Všechna tato uskupení vytvořila společnou výzvu k demonstraci dne 28. října 1988 na Václavském náměstí. Každé hnutí mimo to napsalo své prohlášení a snažilo se mobilizovat občany k účasti na akci.

---

⁷³NA, fond ÚV-KSČ předsednictvo 1945 – 1989, arch. jedn. 85/k info 6, *Informace o politické situaci a událostech v krajích ve dnech 27. – 30. října 1988*, s. 2

⁷⁴ABS, fond Ministerstva vnitra životního prostředí ČSR, poř. č. 2632-1653/95, *Informace o bezpečnostní situaci na teritoriu S SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje od 27. 10. 1988 do 28. 10. 1988*, s. 1

⁷⁵Sdělení VONS č. 839 „Preventivní represe v souvislosti s 28. říjnem“, in: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978 – 1989*, Edice dokumentů, PAŽOUT, Jaroslav a kol. (eds.), Praha, Academia 2014, ISBN 978-80-200-2388-9, s. 2484

K rozšíření informací o demonstraci a jednotlivých prohlášení využily i sdělovací prostředky, zejména rozhlasové stanice Hlas Ameriky a BBC.⁷⁶

Aby se chystané manifestace zúčastnilo co nejvíce lidí, zhotovily letáky, ve kterých jsou občané vyzýváni k účasti. Na všech listech bylo oznámení kdy, kde a jakou hodinu se demonstrace koná. Leták seznamoval i s programem akce, která měla být zahájena státní hymnou, následována projevem zástupců iniciativ, manifestačním pochodem na Staroměstské náměstí a vše bylo ukončeno znovu státní hymnou. V dodatku ještě NMS a České děti oznámili, že tradice posledních diskusních sobot v měsíci bude pokračovat 29. října v Praze na Václavském náměstí u sochy sv. Václava.⁷⁷ Letáky kolovaly po celé zemi a nabádaly k demonstraci v Praze, ale také v Brně. Objevující se listy nebyly jen o výroční demonstraci. Jak už je zmíněno výše, Jaroslav Popelka rozdával letáky, kde vyzýval občany k vyjádření své nespokojenosti každé úterý a pátek.

Samotná distribuce byla riziková. Pokud Bezpečnost chytla někoho, kdo propagoval zakázanou protirežimní demonstraci, byl přinejlepším zadržen a vyslýchán, často také stíhán pro přečin proti veřejnému pořádku. Například dne 26. října 1988 byli v Plzni zadrženi muži, Radek Škryje (člen Společenství přátel USA) a Petr Valtera (signatář Charty 77), kteří rozšiřovali letáky. Vzhledem k tomu, že při domovních prohlídkách policie našla větší množství opozičních tiskovin, byli oba stíháni pro přečin proti veřejnému pořádku.⁷⁸ VB zatýkala ještě 29. října, kdy chytila Zdeňka Trnku, který roznášel letáky s nápisem „*Chceme demokracii a svobodu, Charta 77, demonstrace dnes 14.00 – 15.00 hod. na Václavském náměstí – akreditováno 500 zástupních novinářů a 8 televizních společností*“.⁷⁹

V období od 20. do 26. října se objevují větší počty tiskovin vyzývajících k demonstraci, které jsou podepisovány Hnutím za občanskou svobodu, aktivisty SPUSA, VONS, Českými dětmi a Demokratickou iniciativou. Letáky s tímto textem byly nalezeny v Brně, Gottwaldově (dnešní Zlín), Vrbně pod Pradědem, Žďáru nad Sázavou, Novém Městě na Moravě, Chrudimi, Tovačově, České Lípě, Děčíně,

---

⁷⁶ NA, fond ÚV-KSČ předsednictvo 1945 – 1989, arch. jedn. 85/k info 6, *Informace o politické situaci a událostech v krajích ve dnech 27. – 30. října 1988*, s. 1

⁷⁷ ABS, fond Obvodní správa SNB Praha 0, poř. č. 2454-2473-94, *Výskyt letáků k 70. výročí vzniku ČSR*, s. 1, viz příloha

⁷⁸ ABS, fond Ministerstva vnitra a životního prostředí ČSR, poř. č. 2632-1653/95, *Informace o vývoji bezpečnostní situace v ČSSR od 26. října 1988*

⁷⁹ ABS, fond Správa sboru národní bezpečnosti hlavního města Prahy a Středočeského kraje, poř. č. 2292 – 22313/93, *Informace o vývoji bezpečnostní situace na území hl. m. Prahy v souvislosti s MBO k probíhajícímu 70. výročí vzniku Československé republiky*, s. 1

Litoměřicích, Teplicích, v Plzni, Velkém Oseku, Dvoře Králové nad Labem a na Praze 1.⁸⁰ Na několika místech byl nalezen leták s nápisem „*Žádná moc tohoto světa, kdyby se s celým světem spojila, neudrží národa vzdělaného, ušlechtilého a statečného v poddanství a otroctví. Pravda vítězí. T. G. Masaryk.*“⁸¹

Další protirežimní činností, za které aktéry čekalo zadržení, bylo ničení vlajkové výzdoby. Z toho důvodu Státní bezpečnost zadržela Petra Hodce a Pavla Fišera. S blížícím se dnem výročí se také zvětšoval počet anonymních telefonátů, které nejčastěji vyhrožovaly teroristickým útokem v podobě náloží. Při bližším prozkoumání nebylo nic potvrzeno.

Dne 27. října 1988 se uskutečnilo na velvyslanectví USA v Praze shromáždění u příležitosti vzniku ČSR. Velvyslanec přednesl projev, kde „*vyzdvihl zásluhy Masaryka, Štefánika a prezidenta USA Wilsona o vznik ČSR, poté položil květy k pamětním deskám uvedených osob.*“ Shromáždilo se zde zhruba 300 lidí. Informace o této akci předával vysílač Hlas Ameriky.⁸² Mezi diplomaty kolovaly zprávy, že se britští a američtí velvyslanci zúčastní chystané manifestace a s nimi o zástupci západních sdělovacích prostředků.

Jednotlivé iniciativy psaly svá prohlášení. Dne 21. října vydalo své prohlášení **Hnutí za občanskou svobodu** vzniklé 15. října 1988 a připojilo se k výzvě pěti občanských iniciativ. Svůj program hnutí napsalo v manifestu „*Demokracii pro všechny*“. Manifest obsahoval 12 bodů kritizujících vedoucí úlohu KSČ, socialistické zřízení a další zájmy chráněné ústavou ČSSR. V prvním bodě HOS vidělo demokracii jako tradici země, o kterou usiloval i T. G. Masaryk a o demokracii by se mělo bojovat i v té době. Prosazovalo politický pluralismus, nechtělo, aby jedna strana měla veškerou moc nad ostatními stranami a společnostmi. Z toho by měla vycházet nová demokratická ústava zaručující rovnost před zákonem a všechna občanská práva. Podle členů HOS upadala právní kultura, vědomí i jistoty a to měl napravit obnovený právní řád. Viděli problém i v krajině a zdraví, které bylo čím dál více ohrožováno, a proto jeden z bodů věnovali záchraně životního prostředí. Nezapomněli ani na hospodářství, které mělo mnoho problémů, a tak jako chtěli zavést pluralitu politických stran, požadovali též pluralitu hospodářské ekonomiky. Jejím cílem by bylo osvobození od centrální

---

⁸⁰ ABS, fond Ministerstva vnitra a životního prostředí ČSR, poř. č. 2632-1653/95, *Informace o veřejno bezpečnostní situaci na území ČSR v době od 19. 10. do 26. října 1988*, s. 1

⁸¹ Tamtéž, s. 2

⁸² ABS, fond Správa sboru národní bezpečnosti hlavního města Prahy a Středočeského kraje, poř. č. 2292 – 22313/93, *Informace o vývoji bezpečnostní situace na území hl. m. Prahy v souvislosti s MBO k probíhajícímu 70. výročí vzniku Československé republiky*, s. 1

byrokracie. V manifestu nechyběla zmínka o zrušení cenzury a zavedení svobody kultury v nejširším možném rozsahu i o svobodě víry, kdy mělo dojít k odloučení církve od státu.⁸³ Dokument signovalo celkem 145 osob a v polovině října ho zveřejnila rozhlasová stanice Hlas Ameriky. Manifestace se dostala do rukou SNB (Sbor národní bezpečnosti) a po prostudování bylo zahájeno trestní stíhání ve věci podle § 160 odst. 1 tr. řádu pro podezření ze spáchání trestného činu pobuřování podle § 100 tr. zákona.⁸⁴

Nezávislé mírové sdružení své prohlášení k výročí vzniku ČSR vydalo 25. října, kde kritizovalo celkovou situaci. Napsali, že teď už nejde o to přesvědčovat lidi, že je něco v nepořádku, protože to většina občanů ví, ale jde o to, co se s tím dá dělat. Upozorňovali na mírovou politiku, avšak ne jen v oblasti války, nýbrž také co se týká svobodného a důstojného života. Vyzývali lidi k diskuzi o problémech, protože byli přesvědčeni, že už ve státě není tolik apatie a lhostejnosti. Lidé chtěli otevřeně hovořit, ale na to nebyl režim stavěný a to bylo potřeba změnit.⁸⁵

Hnutí České děti byla opoziční politická iniciativa vzniklá na jaře roku 1988. Své prohlášení vydalo 28. května 1988 v Praze pod titulem „*Úvodní manifest nezávislé iniciativy České děti*“. V manifestu je popisováno trvání Českého království, přípravy na příchod nového krále a jejich charakteristické vlastnosti. Král by podle Českých dětí měl být odpovědný za svou zemi, za ochranu slabých, zárukou, zákonem a pronajímatelem zemských statků. Království je podle hnutí posvátné dědictví, není vládou menšiny, je posvátné. V neposlední řadě je součástí manifestu popis uspořádání věcí v království. Např. církevní majetek by měl být navrácen církvi, královská vláda volena lidem, ekonomická základna přeorganizována a ostatky Jana Amose Komenského přeneseny.⁸⁶ V prohlášení vydaném u příležitosti výročí vzniku Československé republiky se představitelé Českých dětí zabývali ekologickými projekty vodního díla Gabčíkovo-Nagymaros a výstavbou lanovky na Sněžku, které jsou podle nich sporné. Protestovali proti přítomnosti sovětských vojsk v Československu a požadovali propuštění politických vězňů. Poté co ONV zamítlo demonstraci, vydali nové prohlášení, ve kterém se přikláněli k účasti na manifestaci i přes její zákaz.

---

⁸³ HLUŠIČKOVÁ, Růžena – CÍSAŘOVSKÁ, Blanka: *Hnutí za občanskou svobodu: Sborník dokumentů*, Praha, ÚSD AV ČR – Maxford 1994, ISBN 80-85800-15-2, s. 25 - 34

⁸⁴ ABS, fond Ministerstva vnitra a životního prostředí, poř. č. 2632-2653/95, *Informace o bezpečnostní situaci na teritoriu S SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje v souvislosti se 70. výročím vzniku Československa od 21. 10. do 24. 10. 1988*, s. 2 - 3

⁸⁵ LP, sb. VONS, inv. č. 10, sign. IV/3. kart. 8, *Prohlášení Nezávislého mírového sdružení k 28. říjnu 1988*, s. 8

⁸⁶ *Manifest českých dětí*, in: *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 20, s. 16 - 18

Vládnoucí režim prováděl mnohá opatření, aby zabránil vlivu opozičních hnutí. Zasáhl i v případě NSM, kdy udělal vše proto, aby se členové nemohli sejít v hojném počtu. V pátek 21. října vtrhli příslušníci StB do ubytovny v Praze-Vysočanech s informací, že tam mají být členové iniciativy. Při akci byl zadržen Stanislav Penc a po výslechu propuštěn. Druhý den zahájil vyšetřovatel VB „*trestné stíhání ve věci trestního činu výtržnictví (§ 202 tr. z.), jehož se měli dopustit neznámí pachatelé rozšiřováním letáků k manifestaci, svolané na 28. 10. 1988 na Václavské náměstí v Praze.*“ Téhož dne přepadla Státní a Veřejná bezpečnost srubový tábor v Lbíně u Litoměřic a byla zde provedena domovní prohlídka, při které bylo zadrženo 18 členů NMS. Všichni byli odvezeni na výslech, zadržováni několik hodin a nakonec propuštěni. Jedenáct dalších členů bylo zadrženo při cestě do Lbína. Záměrem bylo znemožnit shromáždění aktivistů NMS a zamezit rozšiřování informací o chystané demonstraci.⁸⁷

3.2.3. Průběh demonstrace 28. října 1988

Již den před samotnou avizovanou demonstrací bylo rušno okolo akcí uspořádaných u příležitosti 70. výročí vzniku Československa. Na americkém velvyslanectví v Praze se konalo shromáždění, kterého se účastnilo zhruba 300 lidí, jak už je zmíněno výše. Kromě této manifestace se ještě konala akce v Lánech, která v podstatě měla volný průběh už od 27. až do 29. října. Lidé přicházeli k hrobu T. G. Masaryka a pokládali zde věnce. Na pietní akt, kterého se zúčastnila asi stovka místních občanů, přišli i nejvyšší straničtí a státní představitelé. Vše bylo natáčeno čs. televizí a ARD. Následnou organizaci shromáždění převzali členové Společnosti přátel s USA a Demokratická iniciativa.⁸⁸

Dne 27. října se na Václavském náměstí konalo slavnostní shromáždění občanů. Utvořil se dav zhruba 200 000 lidí, kteří slavnostně přivítali představitele strany a státu. Celá akce se obešla bez konfliktu.⁸⁹

V den konání nepovolené demonstrace 28. října se po Praze již od poledních hodin pohybovaly skupiny mladých lidí, kteří měli na sobě různá označení, například České děti, kytičky, trikolory či jiný symbolický odznak. I tento malý projev názoru se

---

⁸⁷ Sdělení VONS č. 827 „Represe proti NMS a dalším nezávislým aktivitám“, in: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978 – 1989*, Edice dokumentů, PAŽOUT, Jaroslav a kol. (eds.), Praha, Academia 2014, ISBN 978-80-200-2388-9, s. 2446

⁸⁸ ABS, fond Ministerstva vnitra a životního prostředí ČSR, poř. č. 2632-2653/95, *Informace o bezpečnostní situaci na teritoriu S SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje v souvislosti se 70. výročím vzniku Československa za období ode dne 27. 10. 1988 do dne 28. 10. 1988*, s. 2

⁸⁹ Tamtéž, s. 3

neobešel bez zásahu policie. U skupin i jednotlivců byla zjišťována totožnost, vyžadováno vysvětlení a provedena bezpečnostní prohlídka.

Demonstrace byla svolána na třetí hodinu. Postupně začaly proudit skupiny lidí, které se rozrostly v několika tisícový dav občanů důstojně a poklidně oslavujících sedmdesáté výročí vzniku Československa. Na úvod manifestace zazněla státní hymna. Ladislav Lis, signatář a mluvčí Charty 77, vyšel na vyzdvížené místo a pronesl krátký pozdravný projev k výročí.⁹⁰ Demonstranti ještě stačili skandovat jméno prvního československého prezidenta Masaryka a heslo „svoboda“, ale krátce na to policie náměstí uzavřela a vyzývala občany k rozchodu. Z davu se začaly ozývat výkřiky typu „fuj, gestapo, hanba“. Zanedlouho poté zasáhli policisté s obušky a bílými helmami ze směru od Národního muzea. Lidé před nimi začali ustupovat, nijak se nebránili, ale přesto někteří schytali tvrdé rány. Z druhé strany náměstí přijížděla vodní děla, před kterými lidé uhýbali na chodníky. Po jejich spuštění nebyl nikdo z přítomných ušetřen.⁹¹ Petr Placák ve své knize vypráví, „*jak obsluha vodního děla zaútočila na ženu s kočárkem*“.⁹²

Po rozehnání demonstrace z Václavského náměstí se dav rozptýlil na dvě místa. První skupina se přesunula k Národnímu muzeu a druhá část na Staroměstské náměstí. I během cesty demonstranti naráželi na policejní kordony. Při přesunu se do shromáždění vmísilo dalších 400 – 500 lidí, kteří do té doby postávali v okolních ulicích. Dav u Národního muzea velmi rychle rozehnaly vodní děla a slzný plyn. Mezitím se krátce před čtvrtou hodinou shromáždili občané na Staroměstském náměstí. Jako první se ujal slova Peter Uher, signatář Charty 77, který promlouval ke shromáždění v tom smyslu, že je potřeba nahradit neúčast zadržených představitelů nezávislých iniciativ.⁹³ Následoval Petr Placák (za České děti), který začal číst prohlášení Charty 77. Po chvíli ho vystřídal herec Petr Burian⁹⁴, protože P. Placákovi nebylo vůbec rozumět. Když P. Burian dočetl prohlášení, „*zakokrhá na Staroměstské radnici kohout, smrtka zatahala*

⁹⁰ PLACÁK, Petr: *Fízl*, 1. vyd. Praha, Torst 2007, ISBN 978-80-7215-323, s. 185

⁹¹ *Hanebný projev násilí v den národního svátku*, in: Informace o Chartě 77, roč. 11, 1988, č. 19, s. 9

⁹² PLACÁK, Petr: *Fízl*, 1. vyd. Praha, Torst 2007, ISBN 978-80-7215-323, s. 185

⁹³ ABS, fond Ministerstva vnitra a životního prostředí ČSR, poř. č. 2632-2653/95, *Informace o bezpečnostní situaci na teritoriu S SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje v souvislosti se 70. výročím vzniku Československa za období ode dne 28. 10. 1988 do dne 29. 10. 1988*, s. 1

⁹⁴ Petr Burian je herec a básník, kterého propustili v červnu 1989 z politických důvodů z Krajského divadla v Kolíně. Byl členem HOS a signatářem Charty 77. Trestní stíhání za přečin, který spáchal během demonstrace 28. října tím, že přečetl dokument Charty 77, bylo zahájeno necelý rok poté, přesněji 28. 9. 1989. Byl obviněn z trestného činu ztěžování výkonu pravomoci veřejného činitele podle § 156a tr. zákona. Podle sdělení VONS to byla snaha pomstít se Burianovi za jeho pokračující občanskou aktivitu. Viz. Informace o Chartě 77, r. 12, 1989, č. 19, s. 3

*za zvonec a stroj času se dal do pohybu. Dav propukl ve frenetické nadšení. Už jim zvoní hrana! skandovalo ze všech stran“.*⁹⁵ V tu chvíli zasáhly policejní jednotky za pomoci psů, slzného plynu, vodních děl a nyní ještě obrněných vozů. Z počátku vyzývaly občany ke klidu, ale nikdo nereagoval. Po nasazení pořádkových sil se dav rozptýlil do postranních ulic. V 18,00 byly všechny prostory pod kontrolou.

Demonstrace se mimo jiných zúčastnili signatáři Charty 77 R. Battěk, L. Lis a F. Stárek, ale také pracovníci zastupitelského úřadu USA R. Norman, C. Bond a M. Gawronská, pracovníci zastupitelského úřadu Velké Británie R. Todd, P. Hollandová a pracovník zastupitelského úřadu Francie S. Mrozek. Kromě osob se manifestace účastnili i západní novináři a televizní štáb. Svě zastoupení tu měla agentura AP, agentura UPI, Hlas Ameriky, agentura Reuter, agentura AFP, francouzský list Liberation, televize ARD a štáb ZDF.⁹⁶

V Informacích o Chartě 77 je policejní zásah popsán jako nepřiměřená reakce vládnoucích kruhů na poklidné a slavnostní shromáždění. Díky tomu komunistický režim ukázal podstatu své moci a projevil neporozumění v otázce lidských a občanských práv. Upozornil též na svoji netaktnost k národnímu a vlasteneckému cítění. Důvod, „*že šlo o zásah namířený vůči tzv. protisocialistickým silám, naprosto neobstojí, vždyť takto by byl proti socialismu každý, kdo se odváží veřejně zazpívat národní hymnu, vyložit svůj názor či stanovisko a svým vlastním iniciativním způsobem oslavit to, čeho si váží a co je mu blízké“.*⁹⁷ Charta 77 žádala politické činitele, aby se vzdali nezákonného postihu účastníků slavnostní manifestace z 28. října. Nabádala československou i světovou veřejnost, aby bojovala za jejich osvobození.⁹⁸

Během konající se demonstrace bylo kontrolováno celkem 483 osob, z toho 19 cizinců. Téměř polovina měla trvalé bydliště mimo Prahu. Na místní oddělení VB Benediktská bylo dne 28. října 1988 předvedeno 133 osob, které neuposlechly výzvy VB nebo jednali tak, že je Bezpečnost zatkla. Proti 12 osobám bylo zahájeno trestní stíhání pro trestné činy útoku a urážky veřejného činitele, z toho 2 dáni do vazby. Dále proti 14 osobám započalo stíhání pro přečin proti veřejnému pořádku, z toho 2 již

---

⁹⁵ PLACÁK, Petr: *Fízl*, 1. vyd. Praha, Torst 2007, ISBN 978-80-7215-323, s. 186

⁹⁶ NA, fond ÚV KSČ předsednictvo 1945 – 1989, *Informace o politické situaci a událostech v krajích ve dnech 27. – 30. října 1988*, příloha III., s. 2

⁹⁷ *Hanebný projev násilí v den národního svátku*, in: *Informace o Chartě*, roč. 1, 1988, č. 19, s. 9

⁹⁸ *Tamtéž*, s. 9

skončili ve vazbě a 3 osoby řešeny pro přešupek. Ke dni 31. října 1988 Státní bezpečnost propustila 41 osob, ale zbytek byl ještě vyslýchán.⁹⁹

Takový průběh preventivních opatření a následného zásahu v době demonstrace ovlivnilo dění celé akce a následujících dnů. Opozice neměla 28. října možnost veřejně vyhlásit ustanovení „Hnutí za občanskou svobodu“, jejich programové vyhlášení a nasbírat podpisy na podporu jejich politických nároků. Dne 29. října se mělo konat diskusní shromáždění na Václavském náměstí organizované Nezávislým mírovým sdružením. Režim chtěl celé akci zabránit, a proto kontroloval přicházející občany, ale i ty, kteří se nacházeli v přilehlých ulicích. Za celý čas opatření prošlo perlustracemi 817 osob, z toho jich 8 bylo odvedeno na místní útvary VB. Mnoho plánovaných akcí se buď neuskutečnilo (např. setkání stoupců undergroundu v Plzni, setkání katolické mládeže v Turčianských Teplicích) nebo na nich nebyla tak velká účast jako na připravené akci v Brně 28. října, kdy se na náměstí Svobody shromáždilo zhruba 350 osob.

---

⁹⁹ NA, fond ÚV KSČ předsednictvo 1945 – 1989, *Informace o politické situaci a událostech v krajích ve dnech 27. – 30. října 1988*, příloha III., s. 3

4. Ohlas demonstrace

4.1. Prorežimní sdělovací prostředky

4.1.1. Rudé právo

Rudé právo pár dní před konáním demonstrace začalo psát o nezávislých iniciativách a jejich snaze uspořádat manifestaci u příležitosti 70. výročí vzniku Československa. Příslušníci různých opozičních hnutí jsou vnímáni jako „jedna nepřiliš početná skupina občanů, kteří si myslí, že zákon pro ně neplatí, že oni nemusejí v naší zemi zachovávat pořádek“.¹⁰⁰ Cílem skupiny je zpochybnit socialistický režim a vyvolat neklid v zemi. A stejně tak jako se projeví během srpna a září, tak i v říjnu u příležitosti 70. výročí, chtějí vykonat protistátní akce. Právě v tomto článku se objevila informace o chystaném svržení režimu, vlády a teroristických útocích, ke kterému své vyjádření s popřením těchto skutečností sepsali mluvčí Charty 77 S. Devátý, M. Hájek a B. Janát v INFOCH,¹⁰¹ jak již je zmíněno výše v souvislosti se zákazem manifestace. Lidé jsou ubezpečeni, že žádné kontrarevoluční činy nebudou bez potrestání, proto bezpečnostní složky zasáhly pro obnovení pořádku a pokud to bude nutné, udělají to znovu.¹⁰²

Československá tisková kancelář (ČTK) psala o opozici jako o protisocialisticky smýšlejících jedincích, kteří rozšiřují provokativní prohlášení a nabádají lid k účasti na nepovolené demonstraci, jež „zakázal odbor vnitřních věcí Obvodního národního výboru v Praze 1 v plném souladu s československým právním řádek a vyhláškou Národního výboru hlavního města Prahy“.¹⁰³ ČTK vidí podporu protisocialistických jedinců v zahraničních centrálech, emigrantských kruzích a v západních sdělovacích prostředcích. Na konci prohlášení je prosba k příslušným orgánům, aby zasáhly a nepřipustily nepokoje v tak významný den.¹⁰⁴

Vzhledem k tomu, že po 28. říjnu v roce 1988 následoval víkend, zmínky o uskutečněné protirežimní demonstraci se v Rudém právu objevily až 31. října. Akce si vysloužila poměrně dlouhý článek popisující průběh shromáždění a zásah bezpečnostních složek. Davy demonstrujících jsou vylíčeny jako provokatéři

¹⁰⁰ Rudé právo (dále jen RP), *Ano – právní pořádek*, roč. 1998, 22. října, s. 1

¹⁰¹ Informace o Chartě 77, roč. 11, 1988, č. 19, s. 7

¹⁰² RP, *Ano – právní pořádek*, roč. 1988, 22. října, s. 1

¹⁰³ RP, *Nepřipustit výtržnosti*, roč. 1988, 25. října, s. 1, O vyjádření organizací pořádajících manifestaci k výročí vzniku ČSR je zmínka výše v práci, dostupné v článku *Korespondence s ONV Praha*, in: Informace o Chartě 77, roč. 11, 1988, č. 19, s. 6

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 1

zneuctívající významný den a jméno T. G. Masaryka, kterého provolávali během manifestace. Na výzvy, aby opustili Václavské náměstí, nereagovali, a proto byla bezpečnost nucena zasáhnout a vytlačit demonstranty. Neobjevila se žádná zmínka o používání obušků a hrubém zacházení. Naopak někteří demonstrující byli obviněni, že házeli kameny, láhve a vyvolávali potyčky. Podobný postup je popisován i v souvislosti s přesunutím davu na Staroměstské náměstí a následné vyhnání demonstrujících. Jak už bylo zmíněno v předešlém článku, celá akce byla předem naplánovaná za podpory disidentů, emigračních skupin a západních sdělovacích prostředků, zejména Hlasu Ameriky. Jejich záměrem podle Rudého práva bylo „*otevřenou konfrontací zpochybnit probíhající proces přestavby, diskreditovat ČSSR jako signatáře Závěrečného aktu Konference o evropské bezpečnosti a spolupráci, narušit klid a pořádek, pomluvit naši republiku v zahraničí*“.¹⁰⁵ Článek shazoval celý význam demonstrace, kdy tisk poukazoval na to, že demonstrace se účastnili zejména „*kriminální živly a političtí ztroskotanci z krizových let*“ a mladí lidé, kteří nedokázali „*vysvětlit konkrétní smysl vykřikování hesel a výzev*“. Jsou uvedeny velmi krátké rozhovory o třech otázkách se třemi účastníky, které mají poukázat na pravé důvody jejich přítomnosti na Václavském náměstí v době konání manifestace. Vždy jde o osoby, které svým vyjádřením shazují pravý význam, který nastolily opoziční proudy. Ve zkratce tedy ne všichni účastníci shromáždění byli demonstrovat za cíle iniciátorů akce.¹⁰⁶

Již od zveřejnění možného narušení oslav výročí vzniku Československa se objevovaly v rubrice „*Slovo ke dni*“ příspěvky občanů, kteří rozhodně nesouhlasili s kroky „antisocialistických sil“ a odsuzovali jejich činy. Žádali přísné zakročení a následky.

4.1.2. Mladá fronta

Deník Mladá fronta byl jedním z tiskovin, které stály na straně KSČ. K sedmdesátému výročí vzniku Československa věnovali několik stran o zasedání ÚV KSČ či chystané manifestaci pracujících na Václavském náměstí. Co se týče demonstrace pořádané nezávislými iniciativami k sedmdesátému výročí vzniku Československa, věnovali ji pouhé dva krátké články.

Jeden článek vyšel dne 31. října 1988 s titulem „Provokace“. Autor článku psal o narušení oslav sedmdesátého výročí vzniku Československa na Václavském a

---

¹⁰⁵ RP, *Kdo si plete demokracii s anarchií*, roč. 1988, 31. října, s. 1

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 2

Staroměstském náměstí, kde vystoupilo okolo 2 000 osob. Měly mezi nimi být kriminální živly. Iničiátoři akce údajně využili i část přítomné mládeže. O zásahu policie píší jako o nutném zakročení proti demonstrujícím, kteří neuposlechli výzvy VB. Ta potom musela jednat rychle, ale jejich práce byla zkomplikována přítomností náhodných návštěvníků Prahy a kolemjdoucími. Celá akce byla označena jako čin „*vnitřních nepřátel socialismus a deklasovaných živlů*“. Údajně byla demonstrace připravovaná delší dobu „*za podpory zahraničních protisocialistických a emigrantských center a propagována západními sdělovacími prostředky, především pak Hlasem Ameriky a Svobodnou Evropou*“. Podle Mladé fronty bylo cílem shromáždění zpochybnit proces přestavby a demokratizace, který měl mít plnou podporu lidu. V neposlední řadě chtěli zdiskreditovat ČSSR jako signatáře Závěrečného aktu KBSE.¹⁰⁷

Druhý článek týkající se demonstrace pojednává o pohledu SSSR na události v Praze. Jedná se o článek s titulkem „Akce nezodpovědných živlů“ shrnující informace, které napsal sovětský tisk. V prvé řadě je text velmi podobný předešlému článku. Píše se zde o podvratných živlech a o dlouhodobé přípravě demonstrace ze strany zahraničních protisocialistických a emigrantských center. Sovětský tisk Pravda, z kterého jsou informace převzaty, píše, že akce na Václavském náměstí vyvolala spravedlivé rozhořčení československé veřejnosti, která se díky tomu na vlastní oči přesvědčila o hlavních cílech protivníků socialismu. Účastníci demonstrace byli označeni jako provokatéři z protisocialistických skupin, kteří provolávají hesla nemající nic společného se zájmy československého lidu. Pouze znevážili mezinárodní prestiž země.¹⁰⁸

4.2. Samizdat

4.2.1. Lidové noviny

Zpráva o demonstraci se objevila v listopadovém vydání novin v článku „28. říjen: reminiscence a realita“. Prvně se zabývá a popisuje demonstraci 28. října 1939. Postupně se dostává k roku 1988, kde je využita a zveřejněna část z dokumentu Charty 77 čtené na manifestaci.¹⁰⁹

---

¹⁰⁷ Mladá fronta, Provokace, roč. XLIV (1988), č. 256 (13 691), s. 2

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 3

¹⁰⁹ Lidové noviny, 28. říjen: reminiscence a realita, roč. 1988, č. 11, s. 1

Článek také obsahuje zkrácenou zprávu ČTK ze dne 29. října 1988 jednoduše popisující dění na demonstraci. Zpráva pokračuje úvahou o zásahu policie, a co tím komunistický režim ukázal. Václavské náměstí mělo vypadat jako nedobytná pevnost, kde i v přilehlých ulicích stály zvláštní oddíly se psy, slzným plynem a vodními děly. Článek zmiňuje, že spousta lidí z opozičních skupin, ale také členové z redakční rady a redakce Lidových novin „*slavili státní svátek v ruzyňské věznici. Byli jsme svědky paradoxní situace: shora naordinovaná hra na sedmdesátiletou kontinuitu národní nezávislosti a československé státnosti, doplněná o pendreky, slzný plyn a vodní děla, měla občany tohoto státu přesvědčit o tom, že staronová garnitura je připravena uskutečnit nezbytné ekonomické a politické reformy*“.¹¹⁰ V článku se nachází úvaha o dlouhé cestě, která ještě občany Československa čeká, aby se dostali do režimu respektujícího občany s odlišným názorem. Účast lidu na demonstraci si autor článku spojuje s trhlinou v zastrašování a díky tomu už nebude nikdy tak efektivní.¹¹¹

V listopadovém vydání se ještě objevil článek Jiřího Dientsbiera s titulkem „*jak dlouho ještě?*“. Je to úvaha nad jednáním komunistického režimu vůči opozici, která je mírná a „*moc by si měla gratulovat, jak ukázněnou a mírnou opozici má. Všechny občanské iniciativy, Chartou 77 počínaje, nabízejí výlučně pokojný dialog*“.¹¹²

4.2.2. Informace o Chartě 77

Časopis vycházel v letech 1978 až 1990. Na začátku bylo přání signatářů Charty 77 informovat společnost o jejich členech a činnosti. Zaměřili se také na represivní počínání Státní bezpečnosti proti nezávislým hnutím. Postupně s rozvojem přišly na řadu i sdělení Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, petice, prohlášení, korespondence, rozhovory, fejetony, celkové společenské dění a jiné.

V INFOCH byla zveřejněna ohlášení manifestace k výročí vzniku Československa. Mapovala a informovala o celkovém dění okolo zákazu manifestace, o prohlášeních nezávislých iniciativ a o odhodlání uskutečnit setkání i přes nesouhlas komunistického režimu.

Po demonstraci 28. října vyšel v INFOCH článek „*Hanebný projev násilí v den národního svátku*“. Jedná se o dokument Charty 77 sepsaný S. Devátým, M. Hájkem a B. Janátem (všichni mluvčí Charty 77). V nepřiměřené reakci policie na demonstrující dav vidí projev podstaty komunistické moci, hluboké neporozumění lidským a

---

¹¹⁰ Tamtéž, s. 2

¹¹¹ Tamtéž, s. 2

¹¹² Tamtéž, s. 3

občanským právům a v neposlední řadě tím vedení ukázalo „*netaktnost ve věci národního a vlasteneckého citění*“. Mluvčí Charty 77 kritizují postoj vedení státu, které vše spontánní, tvořivé či iniciativní odsuzuje jako „protisocialistické“. Stejně tak názor, že vše nezávislé a neoficiální je řízeno ze zahraničí. Autoři dokumentu to vnímají jako urážku politické vyspělosti a kultury lidí. Charta 77 zaujala jasný postoj k celé demonstraci a protestovala proti násilí spáchanému na účastnících demonstrace. Vyzývá veřejnost, československou i světovou, aby se postavili za lidi, kteří jsou ve vazbě z důvodu jejich zatčení na manifestaci.¹¹³

Dále INFOCH obsahuje sdělení VONS, která informují čtenáře o jednotlivých případech zadržených osob, jejich obvinění, vzetí do vazby či odsouzení. Jednotlivými případy trestních postihů se zabývá poslední kapitola práce.

4.2.3. Voknoviny

Samizdatový časopis Voknoviny začal být vydáván v roce 1987 Františkem Stárkem jako samostatná příloha časopisu Vokno. Periodikum se zaměřovalo na aktuální zprávy, kulturní akce a mimo jiné také na perzekuci, kdy byla v číslech zveřejňována sdělení VONS.

Hned na titulní straně 11. čísla je článek „Povstaň, povstaň, veliké město pražské“ sepsaný Jindrou Málkem, v němž popisuje jeho účast na demonstraci a průběh. Zásah bezpečnostních složek komentuje jako velmi kruté zacházení s občany. „*Nějaký stařec chytil svou stařenku za ruku a zůstali stát. Kordón dorazil k nim, policista v bílé helmě uhodil starce obuškem do hlavy. Stařec upadl. Dav zařval vzteky*“.¹¹⁴ Autor se dostal do Opletalovy ulice, kde před 49 lety byl smrtelně zraněn Jan Opletal, a narazil na účastnici demonstrace v roce 1939. Paní „*se sokolovským odznakem a s trikolórou mi na otázku, jaké to je dnes v porovnání s rokem 39, odpověděla – „Stejně, ne-li horší*“.¹¹⁵ Jiná paní v davu začala plakat a naříkat „*já je tak nenávidím, všechno, úplně všechno zničili a pošpinili*“.¹¹⁶

Následuje „Reportáž psaná na vodě, aneb Svět vás viděl“ od účastníka demonstrace Juliuse. Ten také popisuje jeho účast na demonstraci. O tom, jak se nemohl dostat na Václavské náměstí, protože všude byly „zelené uniformy“. Část shromáždění zastihl na Staroměstském náměstí, zrovna když se četlo prohlášení Charty 77. Zmiňuje

¹¹³ *Hanebný projev násilí v den národního svátku*, Informace o Chartě 77, roč. 11 (1988), č. 19, s. 9 - 10

¹¹⁴ *Povstaň, povstaň, veliké město pražské*, Voknoviny, roč. 1988, č. 11, s. 1

¹¹⁵ Tamtéž, s. 3

¹¹⁶ Tamtéž, s. 3

spuštění orloje, zásah bezpečnostních složek, snahu lidí ubránit se vodním dělům a následný zmatek po vypuštění slzného plynu. Zásah policie podle něj akorát zapříčinil hysterii obyvatel.¹¹⁷

4.2.4. Bulletin Nezávislého mírového sdružení

Bulletin Nezávislého mírového sdružení – Iniciativy za demilitarizaci společnosti vycházel od roku 1988 a byla v něm zveřejňována aktivita hnutí, prohlášení, petice, sdělení VONS a příspěvky k aktuálnímu dění.

V souvislosti se 70. výročím vzniku Československa se v periodiku objevilo prohlášení NMS k tomuto dni.¹¹⁸ Reakcí na represe související s přípravami a účastí na demonstraci poslali členové NMS otevřený dopis Předsednictvu vlády ČSSR a ministru vnitra, který je otištěn. Je to výzva určená státním představitelům, „*aby propustili všechny dosud vězněné aktivisty, z NMS to jsou Hana Marvanová, Tomáš Dvořák, Lubomír Vydra a Stanislav Pitaš*“.¹¹⁹ Dále požadují zastavit veškeré represe v souvislosti s 28. říjnem, a aby si uvědomili, „*že nemohou-li této společnosti nabídnout nic jiného, než represe připomínající svým rozsahem a podobou občanskou válku, pak musí uvolnit své místo jiným, progresivně a demokraticky smýšlejícím lidem*“.¹²⁰

V článku s jasně vypovídajícím názvem „28. a 29. října 1988“ je popsána manifestace v den výročí vzniku Československa, velmi podobně jako v jiných časopisech zmíněných výše. NMS se vyjadřuje také k 29. říjnu, kdy se mělo konat diskusní shromáždění. U všech příchozích na Václavské náměstí nebo postávajících v okolních ulicích byl zkontrolován občanský průkaz. U sochy sv. Václava stály jednotky bezpečnostních složek a v okolních ulicích vodní děla a vojenská auta. Diskuse se nemohla uskutečnit, protože policisté rozháněli i malé skupinky lidí. Z reakcí státního aparátu a zásahu policejních složek usuzují, že komunistické vedení se nezastaví před ničím a nadále bude občany zastrašovat jakýmikoli prostředky.¹²¹

4.3. Exilové sdělovací prostředky

Západní sdělovací prostředky se sedmdesátým výročím Československa začaly zabývat už během října 1988. Vycházely pořady a články o významu dne 28. října a vzniku Československa, o zhodnocení hospodářské, ekonomické ale také společenské

¹¹⁷ Voknoviny, *Reportáž psaná na vodě aneb Svět vás viděl*, roč. 1988, č. 11, s. 3

¹¹⁸ Bulletin NMS-IDS, *Prohlášení NMS k 28. říjnu 1988*, roč. 1988, č. 4, s. 2

¹¹⁹ Bulletin NMS-IDS, *Otevřený dopis Nezávislého mírového sdružení – iniciativy za demilitarizaci společnosti Předsednictvu vlády ČSSR a ministru vnitra*, roč. 1988, č. 4, s. 3

¹²⁰ Tamtéž, s. 3

¹²¹ Bulletin NMS-IDS, *28. a 29. října 1988*, roč. 1988, č. 4, s. 12

situace za uplynulých sedmdesát let. Nejvíce článků o přípravách na demonstraci se objevilo v druhé polovině října, kdy média zveřejnila oficiální prohlášení nezávislých iniciativ, které se angažovaly v organizaci chystané manifestace. Zároveň následovaly informace o zákazu ze strany ONV v Praze 1 a prohlášení opozice, že i přesto se bude akce konat.

Velkou pozornost věnovala média preventivnímu opatření ze strany státního režimu, kdy došlo 27. října k zatýkání nežádoucích osob angažovaných v iniciativách a podporujících teď již zakázanou manifestaci. Akce pobouřila velkou část západních mocností, které zásah policie odsoudily jako porušení dodržování lidských a občanských práv. Překvapeny byly i ze zásahu proti demonstrantům na Václavském náměstí během oslav 28. října. Shodla se na tom všechna média a popis postupu policie líčila velmi podobně. Nechyběly ani informace o zadržených osobách během demonstrace, ale také předchozího dne.

4.3.1. Rádio Svobodná Evropa

Rádio Svobodná Evropa (RFE) dne 24. října v podvečerním vysílání zmínila o úmyslu československých aktivistů uspořádat demonstraci 28. října 1988 a zmiňuje se o prohlášení Charty 77 k výročí vzniku ČSR, které je ve zkratce popsáno. Posлуhači jsou seznámeni s dalšími prohlášeními iniciativ, např. Hnutí za občanskou svobodu, Demokratické iniciativy nebo Českých dětí.¹²²

RFE postupně informuje posluchače o opatřeních ze strany Bezpečnosti, jako jsou razie, domovní prohlídky, psychický teror a zadržování osob. Dne 27. října došlo k preventivnímu opatření, tedy k rozsáhlému zatýkání příslušníků opozičních iniciativ, aby komunistický režim zabránil jejich účasti na výroční demonstraci. Byli mezi nimi Petr Uhl, Jiří Dienstbier, Němec, Fialková, Jiří Pavlíček a další. Disidenti „*žijící mimo Prahu, mají zákaz vstupu do Prahy do půlnoci v neděli 30. října. Ostatní byli vyzváni, aby Prahu opustili, pokud zůstali, byli buď zajištěni, nebo pravděpodobně budou během dne předvoláni na policii*“.¹²³ Tuto akci odsoudily Spojené státy a Kanada na helsinské konferenci ve Vídni. Kanadský delegát Bauer citoval z tisku pasáže o brutálním zásahu policie v bytě Ladislava Lise¹²⁴. Podle něj není možné charakterizovat příslušníky

---

¹²² NA, fond MONITOR, inv. jed. zvláštní zpravodajství 25. – 31. října 1988, *Zprávy zahraničních stanic v Československu*, 25. října 1988, Z1

¹²³ NA, fond MONITOR, inv. jed. zvláštní zpravodajství 25. – 31. října 1988, *RSE – K. Moudrý: Aktuality z Československa*, 27. října 1988, A23

¹²⁴ Během preventivní akce v rámci příprav na demonstraci 28. října 1988 přišla StB do bytu Ladislava Lise, signatáře a mluvčího Charty 77. Podle sdělení VONS to bylo za nepřítomnosti dospělé

Bezpečnosti jako zástupce práva a pořádků, ale spíše jako gangstery. Dále hovořil o snaze československých státních orgánů uspořádat zasedání k problematice hospodářské spolupráce mezi Východem a Západem a zdůraznil, „že pokud si československé úřady budou počínat stejným způsobem jako včera, nebude Kanada souhlasit s touto ani jinou akcí“.¹²⁵ Preventivní akci odsoudil i M. Schulz, český novinář a spisovatel pracující jako komentátor moderátor a redaktor pořadu na RFE, který o ní mluví jako o šikanování nezávislých skupin. Samotnou demonstraci viděl jako reprezentativní ukázkou svobody a socialismu.¹²⁶

I americké ministerstvo zahraničních věcí se vyjádřilo k preventivním opatřením, kdy požadovalo propuštění aktivistů. Dále poukazuje na velmi „dalekou cestu Československa k překlenutí propasti mezi současnou praxí a demokratickými ideály“.¹²⁷

První informace o demonstraci v Praze vypustila do světa RFE 28. října již kolem 16. hodiny, kdy spravují o tom, že československá policie rozehnala skupinu asi dvou tisíc lidí připomínajících si výročí vzniku Československa.

Nejpodrobnější popis celé demonstrace byl odvysílán 29. října večer, kdy K. Moudrý, významný hlasatel na RFE komentující dění v ČSSR, měl pásmo aktualit k páteční demonstraci. Popsal celé dění za pomoci vyprávění členů mírového hnutí Jany Petrové, Tomáše Hradílka a Petra Placáka. Ti nemluvili jen o manifestaci, ale také o zatýkání a vyslýchání.¹²⁸ Až do konce října se zprávy opakovaly, případně byly doplněny o nové informace, zejména ohledně postihů účastníků demonstrace.

Kromě informování o pražské demonstraci se hojně vyskytovaly reportáže o významu 28. října, vzniku Československé republiky a rozvoji až po současnost. Nechybělo zhodnocení práce a postupů komunistické strany, jejich nedostatků a boje za svobodu.

---

osoby, byly vylomeny dveře. Došlo k potyčce s příslušníky rodiny a dcera L. Lise byla zraněna. Při prohlídce chalupy si přístup příslušníci StB vynutili střelbou. Viz: Sdělení VONS č. 843 „Preventivní represe v souvislosti s 28. říjnem“, in: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978 – 1989*, Edice dokumentů, PAŽOUT, Jaroslav a kol. (eds.), Praha, Academia 2014, ISBN 978-80-200-2388-9

¹²⁵ NA, fond MONITOR, inv. jed. zvláštní zpravodajství 25. – 31. října 1988, *Zprávy zahraničních stanic v Československu*, 28. října 1988, Z4

¹²⁶ NA, fond MONITOR, inv. jed. pro informaci 28. – 29. října 1988, *M. Schulz o provokační demonstraci v Praze*, A 18 – A 19

¹²⁷ NA, fond MONITOR, inv. č. pro informaci 28. – 30. října 1988, *Velvyslanec USA k výročí vzniku Československa*, A 20 – A 21

¹²⁸ NA, fond MONITOR, inv. jed. zvláštní zpravodajství 25. – 31. října 1988, *RSE – Pásmo aktualit K. Moudrého k páteční demonstraci*, 28. října 1988, A41 – A51

4.3.2. Hlas Ameriky

Dne 29. října 1988 informoval rozhlas Hlas Ameriky o delegátech západních zemí a jejich názoru na dění v Československu v posledních dne. Na schůzce KBSE západní mocnosti obvinily ČSSR, že nedodrží závazky vůči lidským právům. Kritika vyšla z ohlasu na akci bezpečnostních jednotek během 27. října, kdy zadržela spoustu aktivistů. Vedoucí kanadské delegace W. Bauer se ohradil vůči policejnímu zásahu jako brutalitě a k neúctě právům občana. Události označil jako návrat „*do bahna policejních represálií a totalitarismu.*“ Představitel kanadské delegace Zimmermann vnímal události jako porušení helsinských dohod a reagoval na zprávy s velkým překvapením.¹²⁹ K názoru Zimmermanna a jeho odsouzení nejen zatýkácké akce, ale také celé počínání bezpečnostních složek na demonstraci, se přidali delegáti Itálie, Velké Británie a Švédska. Kritické poznámky zasáhly čs. delegáta Jiřího Opršala, který „*prohlásil, že policejní akce se slučuje s čs. zákony, a je tudíž oprávněná. Zároveň obvinil zahraniční rozhlasové stanice z podněcování těchto incidentů a obvinil aktivisty z údajného přijímání finančních podpor od zahraničních organizací.*“¹³⁰

4.3.3. Listy

Prosincové číslo z roku 1988 umožňuje čtenáři nahlédnout do článku Charty 77¹³¹ o násilí policie 28. října 1988, kde informují o zásahu bezpečnostních složek den před naplánovanou a zakázanou demonstrací, kdy došlo k zajištění a několika dennímu uvěznění mnoha osob angažujících se v organizaci nezávislé demonstrace. Krom toho policie přišla se zastrašovacími praktikami a spousty opatřeními, aby zabránila velkému množství lidí účast na manifestaci.¹³²

V lednovém čísle roku 1989 se v souvislosti s demonstrací konanou 28. října 1988 a preventivním zatýkáním objevil článek od Evy Kantůrkové¹³³, ve kterém popisuje zatčení jejího muže, domovní prohlídku a následné její uvěznění. Vše začalo dne 27. října v brzkých ranních hodinách příchodem příslušníků StB a odvedením jejího muže Jiřího Kantůrka. Důvodem zatčení a vydání povolení k domovní prohlídce byl

---

¹²⁹ NA, fond MONITOR, inv. jed. zvláštní zpravodajství 25. – 31. října 1988, *Hlas Ameriky – Západní delegáti na vídeňské schůzce k událostem v Praze*, 29. října 1988, A28

¹³⁰ Tamtéž, A29

¹³¹ Viz *Hanebný projev násilí v den národního svátku*, in: *Informace o Chartě 77*, roč. 11, 1988, č. 19, s. 9 - 10

¹³² *Dokument Charty o násilí policie 28. října 1988*, in: *Listy*, roč. 18., 1988, č. 6, s. 2

¹³³ Eva Kantůrková byla spisovatelka, signatářka a mluvčí Charty 77. Po roce 1970 vystoupila z KSČ a dostala se na seznam zakázaných autorů, takže své dílo publikovala v samizdatu a exilových nakladatelstvích. V roce 1982 byla několik měsíců vězněna za podvracení republiky.

nedávno vzniklý manifest „Demokracii pro všechny“ vydaný Hnutím za občanskou svobodu. Prohlídka byla určena na jejího muže, a proto se E. Kantůrková snažila prosadit, že její věci zkoumat nemusí. Nepovedlo se jí to. Sebrali jí několik výtisků literatury a referát na mezinárodní sympozium Československo 88 „Češství v Pamětech Václava Černého“. Kromě toho zabavili veškeré samizdatové časopisy. Celý seznam zabavených věcí čítal 87 položek. Po prohledání bytu jeli ještě prozkoumat chalupu a tam nic nenašli. Následoval výslech E. Kantůrkové, kde kvůli nevyprávění byla zadržena a převezena do Ruzyně. Tam se poprvé dozvěděla o rozsáhlé akci proti disidentům, pro které vyčlenili celé jedno patro. Druhý den ji převezli na Smíchov, ale pro nevyprávění byla převezena zpět do cely. Přemýšlela o své situaci, svém postavení a nejistotě, což je jedna z psychologických metod Státní bezpečnosti, kdy čekáte na to, co s vámi bude. První dva dny jsou podle E. Kantůrkové nejhorší, během nich si bezpečnostní složky vybírají z masy zadržených ty, které obviní. I přesto, že byla ve vězení, kde se informace dozvídají s velkým zpožděním, o zásahu proti demonstraci konané 28. října věděli již druhý den ráno. Vzhledem ke krutému zásahu, který vyvolal rozhořčení nejen v ČSSR, ale také v zahraničí, byla spousta lidí zadržených již 27. října přesunuta do skupiny pouze podezřelých lidí, kteří budou během 48 hodin propuštěni. I přesto se ale pobyt mnohým prodloužil i přes zákonem stanovenou lhůtu a to jen díky lsti StB, kdy dotyčného po 48 hodinách propustili, vydali mu věci, a buď ještě na dvoře, nebo za branou, je znovu zadrželi a odvezli na výslech. V neděli večer, po všech manifestacích, byli postupně pouštěni domů.¹³⁴

4.3.4. České slovo

Československé exilové noviny České slovo vycházelo od roku 1955 až do roku 1990 v Mnichově každý měsíc. Periodikum vycházelo z tradice stranického deníku, ale snažilo se dodržovat nadstranické pojetí žurnalistiky. Nejvíce psalo o domácí politické a hospodářské situaci.¹³⁵

V souvislosti s 28. říjnem bylo napsáno několik článků, zejména o demonstraci a brutálním zásahu policie. Podle slov novin, šlo o „*zneuctění lidské důstojnosti a znesvěcený míst, kde ke střetům došlo*“. Sovětský svaz čs. vedení státu do zásahů nemluví, protože už není tím velkým vzorem. V ČSSR zasáhly policejní jednotky při

¹³⁴ Eva Kantůrková – *Jak se nám zachtělo svobody*, in: Listy, roč. 19, 1989, č. 1, s. 16 - 19

¹³⁵ FORMANOVÁ, Lucie – GUNTORÁD, Jiří – PŘIBÁN, Michal: *Exilová periodika: katalog periodik českého a slovenského exilu a krajanských tisků vydávaných po roce 1945: libri prohibiti*, 1. vyd. Rychnov nad Kněžnou, Ježek 1999, ISBN 80-85996-24-3, s. 131

demonstracích mnohem tvrději, než v Moskvě. Noviny informují i o dalších akcích konaných na počest výročí, jako odhalení pamětní desky u mohyly M. R. Štefánika, setkání v Lánech u hrobu T. G. Masaryka nebo oslavy výročí pracujících. Na druhé straně periodika je velmi podrobný popis celé akce, postup policie a následující den, kdy se mělo konat diskusní shromáždění.¹³⁶

Na titulní straně se nachází ještě článek s titulkem „Nové dvě vlny represe“, který se zmiňuje o bezpečnostní akci 27. října, která byla provedena v celé republice a skončila 31. října propuštěním většiny zadržených. VONS zveřejnil zprávu k této akci. Článek pokračuje na další straně, kde je vyjádření ke konajícímu se Sympoziu a zásahu policie.¹³⁷

4.3.5. Další sdělovací prostředky

Dalším sdělovacím prostředkem, který reagoval na vzniklou situaci v Československu, byl rozhlas Deutschlandfunk. Dne 28. října podal informaci o vydání prohlášení při příležitosti 70. výročí vzniku Československa, které vydal Mezinárodní výbor pro podporu Charty 77 a koordinační komise Pomoc a akce. Prohlášení bylo uveřejněno ve třech významných denících (Time v Londýně, Le Monde v Paříži a Süddeutsche Zeitung v Mnichově) a požaduje „*obnovu občanských práv a svobod v Československu, jakož i stažení sovětských vojsk, podepsalo ho přes 100 osobností politického, vědeckého a uměleckého světa, mezi nimi i bývalý francouzský premiér Raymond Barre, italský spisovatel Umberto Eco, americký ekonom Milton Friedman, francouzský filmový režisér Louis Malle, italský hudební skladatel Luigi Nono, britští dramatikové Harold Pinter a Tom Stoppard a další osobnosti*“.¹³⁸ Dále rozhlas podává zprávu o zástupcích z USA a Kanady, kteří podali protest proti postupu čs. úřadů z toho důvodu, že zatčení kritiků režimu bylo v rozporu s helsinskými dohodami.¹³⁹ Dne 30. října Deutschlandfunk zveřejňuje žádost dvou členů Hnutí za občanskou svobodu R. Batt'ka a L. Lisa k západním zemím, aby protestovaly proti postupu čs. vedení, a žádají účastníky vídeňské schůzky KBSE, ať zabrání dalšímu šikanování kritiků režimu.¹⁴⁰

¹³⁶ *Policie zhanobila 28. října*, in: České slovo, roč. 34, listopad 1988, č. 11, s. 1

¹³⁷ *Nové dvě vlny represe*, in: České slovo, roč. 34, listopad 1988, č. 11, s. 1

¹³⁸ NA, fond MONITOR, inv. jed. zvláštní zpravodajství 25. – 31. října 1988, *Zprávy zahraničních stanic v Československu*, 28. října 1988, Z7

¹³⁹ NA, fond MONITOR, inv. jed. zvláštní zpravodajství 25. – 31. října 1988, *Zprávy zahraničních stanic v Československu*, 29. října 1988, Z11

¹⁴⁰ NA, fond MONITOR, inv. jed. zvláštní zpravodajství 25. – 31. října 1988, *Zprávy zahraničních stanic v Československu*, 30. října 1988, Z15

Také stanice Kanada se věnovala dění v Praze v říjnu 1988. Kanadští a američtí zástupci kritizovali na vídeňských rozhovorech čs. zatčení desítek disidentů. Kanadský velvyslanec Bauer položil otázku „*proč se některé země vracejí zpět k totalitarismu, když se většina zemí snaží o pokrok*“.¹⁴¹

O průběhu demonstrace dala vědět i rakouská televize TV 1¹⁴² a západoněmecká televize ZDF¹⁴³. Obě média ukazují průběh demonstrace a brutální zásah policejních složek vůči demonstrujícím pomocí vodních děl, obušků a psů.

4.4. Západní sdělovací prostředky

4.4.1. BBC

První zmínka BBC (British Broadcasting Corporation) týkající se demonstrace k 70. výročí vzniku Československa je v hlášení o nezávislých iniciativách v socialistických zemích. Tak jako českoslovenští občané chtěli oslavit výročí vzniku země, tak i Maďarsko si chtělo připomenout výročí povstání z roku 1956. V obou případech ale vlády jakékoli manifestace zamítly. V Polsku zase generál Jaruzelski varoval Poláky, že je připraven v případě rozruchu použít sílu k obraně politického systému.¹⁴⁴

V rozhlasu nechyběla informace o preventivních bezpečnostních opatřeních ze strany vedení státu. Informoval o tom Karel Kyncl, redaktor londýnského magazínu INDEX ON CENSORSHIP. Dle jeho informací bylo provedeno více jak 30 domovních prohlídek a zatčena většina představitelů nezávislých občanských iniciativ v Čechách, na Moravě a na Slovensku. Vše o konané akci čs. Státní bezpečnosti měl předat předseda Mezinárodní helsinské federace pro lidská práva Karel Schwarzenberg vedoucímu americké delegace na KBSE.¹⁴⁵

Zpráva o demonstraci byla na BBC vysílána hned v den konání ve večerních hodinách. Kromě informace o počtu zadržených, kterých podle ČTK bylo 87, je zde sdělení Spojených států, které jsou znepokojeny děním v Československu a Polsku. A

---

¹⁴¹ NA, fond MONITOR, inv. jed. zvláštní zpravodajství 25. – 31. října 1988, *Zprávy zahraničních stanic v Československu*, 28. října 1988, Z6

¹⁴² NA, fond MONITOR, inv. jed. zvláštní zpravodajství 25. – 31. října 1988, *Rakousko I – B. Coudenhove-Kalergiová o demonstraci v Praze*, 28. října 1988, A12 – A13

¹⁴³ NA, fond MONITOR, inv. jed. zvláštní zpravodajství 25. – 31. října 1988, *TV NSR-ZDF – Aktuality z páteční Prahy*, 28. října 1988, TV A1

¹⁴⁴ NA, fond MONITOR, inv. jed. zvláštní zpravodajství 25. – 31. října 1988, *BBC – Nezávislé iniciativy v socialistických zemích*, 25. října 1988, B1

¹⁴⁵ NA, fond MONITOR, inv. jed. zvláštní zpravodajství 25. – 31. října 1988, *BBC – K. Kyncl o čtvrtěčném zákroku Státní bezpečnosti*, 27. října 1988, A10

proto „zástupkyně amerického ministerstva zahraničí vyzvala vedení v Československu, aby propustilo disidenty zatčené tento týden, a v souvislosti s Polskem vyjádřila naději, že se brzy uskuteční skutečné vyjednávání vlády a Solidarity“.¹⁴⁶ Vysílání s podrobným popisem bylo na BBC několikrát opakováno. Ujal se ho D. Blowa, který popsal ohlášení manifestace, průběh a drsný zásah bezpečnostních složek.¹⁴⁷

BBC odvysílala názor britského ministerstva na dění v Praze a to 29. října ve večerních hodinách. Británie policejní zásah vnímala jako něco, co by mělo být postaveno mimo zákon novou dohodou o lidských a občanských právech. Jejich reakce byla velmi rychlá, mluvčí prohlásil, „že policejní zásah proti pokojné manifestaci byl naprosto neospravedlnitelný a jen zhorší mezinárodní reputaci Československa a jeho ne právě nejlepší pověst v otázce dodržování lidských práv“.¹⁴⁸ Potvrdili tím názor Británie, že ČSSR patří k nejrepresivnějším režimům ve východní Evropě. Je potřeba žádat důkazy o respektování lidských a občanských práv, a pokud tomu tak nebude, Británie se nezúčastní konference o lidských právech, která se má konat v Moskvě v roce 1991. Takto se vyjádřila premiérka Thatcherová v souvislosti s děním v Praze.¹⁴⁹

---

¹⁴⁶ NA, fond MONITOR, inv. jed. zvláštní zpravodajství 25. – 31. října 1988, *Zprávy zahraničních stanic v Československu*, 28. října 1988, Z7

¹⁴⁷ NA, fond MONITOR, inv. jed. zvláštní zpravodajství 25. – 31. října 1988, *BBC – Postřehy D. Blowa z demonstrace na Václavském náměstí*, 28. října 1988, A10Z15 – Z17

¹⁴⁸ NA, fond MONITOR, inv. jed. zvláštní zpravodajství 25. – 31. října 1988, *BBC – Britské ministerstvo zahraničí k událostem v Praze*, 29. října 1988, A40

¹⁴⁹ Tamtéž, A40

5. Trestní postihy

5.1. Trestní postihy obecně

Trestněprávní postihy byly součástí normalizačního období. Jejich cílem bylo potrestat a na nějaký čas ochromit odpůrce komunistického režimu. Dalším účinkem bylo zastrašení společnosti. Lidé se báli dělat cokoli, čím by na sebe upoutali pozornost StB. Pro období osmdesátých let platil trestní zákon č. 140/1961 Sb. z ledna roku 1962. Nejvyšší možnou trestní sazbu stanovil na 15 let, zrušil trest odnětí svobody na doživotí a trest smrti byl udělován jen výjimečně, za nejvážnější „*trestně činy s mimořádně vysokým stupněm společenské nebezpečnosti, jako byla vlastizrada, teror, sabotáž, vyzvědačství nebo vražda v závislosti na způsobu spáchání, pohnutce, následku a osobě pachatele, mj. v případě, pokud nebyla naděje na jeho převýchovu*“.¹⁵⁰ Oproti padesátým letům byly tresty mírnější, jelikož největší skuteční či domnělí odpůrci režimu již byli zlikvidováni a celá situace v zemi, co se týče bezpečnostního hlediska, byla plně pod kontrolou. Ale tento zákon se během let měnil a zpříšňoval se stoupajícími projevy nespokojenosti společnosti. První změna nastala po výročí okupace v srpnu roku 1969. Federální shromáždění v reakci na demonstraci přijalo *Zákonné opatření předsednictva Federálního shromáždění o některých přechodných opatřeních nutných k upevnění a ochraně veřejného pořádku č. 99/1969 Sb.* Na tuto změnu navazovala novelizace trestního zákona, trestního řádu z konce roku 1969 a přijetí zákona o přečinech č. 105/1969 Sb. Další legislativní změny na sebe nenechali dlouho čekat. V roce 1973 Federální shromáždění obnovilo trest odnětí svobody na doživotí a schválilo zákon o ochranném dohledu.¹⁵¹ Ochranný dohled pro dotyčného znamenal podrobný přehled orgánů VB o jeho životě, různé zákazy, hlášení se na příslušném orgánu v určité době.¹⁵² Všechny změny měly jen jeden cíl, a to udržet společnost poklidnou a větších veřejných projevů.

Ani protirežimní demonstrace se neobešly bez trestněprávních postihů. Ty se netýkaly jen samotných účastníků akce, ale také těch, kteří se podíleli na přípravě demonstrace a vydávání a rozšiřování letáků.

---

¹⁵⁰ PAŽOUT, Jaroslav: Trestně právní perzekuce odpůrců režimu v Československu v období takzvané normalizace (1969 – 1989), Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2017, ISBN 978-80-7285-205-5, s. 17 - 18

¹⁵¹ Tamtéž, s. 18 - 20

¹⁵² Tamtéž, s. 485

Právě letáky byl nejrozšířenější způsob informování občanů. Lidé je vytvářeli doma na vlastnoručně vyrobených přístrojích k tomu určených. Vydáváním a rozmnožováním letáků, ale i nabádáním jiných k účasti na demonstraci, se dotýčný vystavoval nebezpečí stíhání pro trestný čin (nebo přípravu trestného činu) pobuřování podle § 100 tr. zák. a hrozil mu trest odnětí svobody ve výši šesti měsíců až tří let. V případě, že čin byl spáchán tiskem, filmem, rozhlasem, televizí nebo jiným podobně účinným prostředkem, trest se mohl pohybovat kolem jednoho roku až pěti let odnětí svobody.¹⁵³

Podle trestného činu pobuřování podle § 100 tr. zákona byli stíháni Tomáš Dvořák a Luboš Vydra za přípravu a rozšiřování letáků vyzývajících k účasti na demonstraci 28. října. Ze stejného trestného činu byla obviněna Hana Marvanová z důvodu, že v září a říjnu 1988 připravovala písemnosti vyvolávající nedůvěru k úloze KSČ a oslabující úlohu ozbrojených sil.

Účastníci demonstrace mohli být odsouzeni podle § 202 tr. zák. za trestný čin výtržnictví, útok na veřejného činitele, útok na státní orgán a orgán společenské organizace, ztěžování výkonu pravomoci veřejného činitele podle § 156 a tr. zák., popřípadě z několika těchto trestních činů najednou.¹⁵⁴

Při obvinění z trestného činu výtržnictví podle § 202 tr. zák. hrozilo odnětí svobody až na dva roky, případně nápravné opatření nebo peněžitý trest. Podle § 155 tr. zák. byli souzeni lidé, kteří spáchali trestný čin v podobě útoku na veřejného ničitele. Těm hrozil trest odnětí svobody až na tři roky nebo nápravné opatření. Za útok na státní orgán a orgán společenské organizace s použitím násilí hrozil trest odnětí svobody na šest měsíců až pět let. Pokud pachatel způsobil těžkou újmu na zdraví nebo větší materiální škody, mohl očekávat trest odnětí svobody od tří do deseti let. V případě způsobení smrti se trest pohyboval mezi osmi až patnácti lety. Za útok na veřejného činitele verbálním projevem hrozilo odsouzení podle § 156 odnětí svobody až k dvěma letům nebo nápravné zařízení. Pokud šlo o ztěžování výkonu pravomoci veřejného činitele, trest se pohyboval do výše šesti měsíců, popřípadě nápravné zařízení či peněžitý trest.¹⁵⁵

---

¹⁵³ PAŽOUT, Jaroslav: Postihy za protirežimní vystoupení v Československu na konci 80. let, in: BLAŽEK, Petr – PAŽOUT, Jaroslav (eds.): *Dominový efekt: Opoziční hnutí v zemích střední Evropy a pád komunistických režimů v roce 1989*, 1. vyd. Praha, Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR 2013, ISBN 978-80-7285-166-9, s. 163

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 163 - 164

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 163 - 164

Účastníci protizákonných demonstrací mohli být trestně stíháni také pro spáchání přečinu proti veřejnému pořádku podle § 6 písmena a) zákona č. 150/1969 o přečinech z 18. prosince 1969. Trestem mohlo být odnětí svobody do tří měsíců nebo pokuta ve výši 5 000 Kčs, pro ty, kteří se účastnili akcí narušujících veřejných pořádek, vyzývali na podobné akce, neuposlechli výzvu k zachování veřejného pořádku nebo k neuposlechnutí nabádali.¹⁵⁶

Pro tento přečin byli během demonstrace 28. října zadrženi Tomáš Tvaroch, Petr Payne, Sára Rosenbergová, Jiří Payne a další.

V souvislosti se zamýšlenou amnestií prezidenta republiky na den 27. října docházelo ke změnám paragrafů a důvodů zatčení určitých osob. Činěno tak bylo proto, aby se amnestie nedotkla osob, které byly zatčeny ještě před demonstrací, čímž jim měla být neumožněna účast na akci.

5.2. Tomáš Dvořák, Hana Marvanová, Luboš Vydra

Tomáš Dvořák (v té době třiadvacetiletý technik a vydavatel Bulletinu NMS), i Hana Marvanová (právníčka, mající v té době malé dítě) byli stíháni nejen za dění okolo výročí vzniku Československa, ale také v souvislosti s manifestací konanou 21. srpna 1988. Není tedy divu, že byli terčem pro komunistický režim i na následující chystané demonstraci. Samotné demonstrace konající se 28. října 1988 se neúčastnili, jelikož oba v té době pobývali ve vazbě, stejně tak jako Luboš Vydra.

T. Dvořák byl zatčen 22. října po provedení domovní prohlídky. Příslušníci StB na něho čekali, zrovna když se vracel z Kralup nad Vltavou, kde byl na krátkou dobu zadržen v souvislosti se zásahem proti setkání NMS. Během prohlídky zabavili spousty písemností, mezi nimi i letáky k manifestaci 28. října, psací stroj nebo videokazety.¹⁵⁷

Zadržení se nevyhnulo ani dalším členům členům NMS, mezi nimi i Luboš Vydra. Ten byl zadržen 21. října a ještě téhož dne proti němu bylo zahájeno trestní stíhání pro přípravu a zhotovování letáků. Zadržení se neobešlo bez domovní prohlídky a odebrání spousty písemností od korespondencí, časopisů až po prohlášení.¹⁵⁸ Policie vnikla do bytu bez přítomnosti L. Vydry. Během rozhovoru vypověděl, že „*vše důležité*

---

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 164. Na počátku roku 1989 došlo k novelizaci zákona o přečinech. Podle úpravy hrozil obviněným osobám vyšší trest odnětí svobody (6 měsíců) a vyšší peněžité trest (až 20 000 Kčs.)

¹⁵⁷ Sdělení VONS č. 828 „Tomáše Dvořák ve vazbě“ in: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978 – 1989*, Edice dokumentů, PAŽOUT, Jaroslav a kol. (eds.), Praha, Academia 2014, ISBN 978-80-200-2388-9, s. 2448

¹⁵⁸ Sdělení VONS č. 829 „Luboš Vydra ve vazbě“, in: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978 – 1989*, Edice dokumentů, PAŽOUT, Jaroslav a kol. (eds.), Praha, Academia 2014, ISBN 978-80-200-2388-9, s. 2450

*pro výrobu, včetně balíků tiskovin bylo ukryto na jiném místě, takže nic zvláštního nenašli. Několik letáků našli na mém pracovišti v kotelně na Smíchově, kam mne po zadržení odvezli“.*¹⁵⁹

U Hany Marvanové byla provedena domovní prohlídka 27. října. StB byt prohledávala bez přítomnosti majitelky, dveře si nechala otevřít zámečnickem a porušila tak ustanovení trestního řádu o domovních prohlídkách, ale nic se tím nezměnilo. Ještě ten den byla H. Marvanová zadržena, vzata do vazby a obviněna z trestného činu pobuřování podle § 100 odst. 1a, b trestního zákona. Měla se provinit tím, že od září do října 1988 připravovala písemnosti vyvolávající nedůvěru k úloze KSČ.¹⁶⁰

V souvislosti se zatčením T. Dvořáka a L. Vydry můžeme pozorovat vynalézavé myšlení policejních složek. Nejprve byli oba zmínění obviněni z přípravy trestného činu podněcování podle § 7/1 k 164 tr. zákona z důvodu šíření letáků na zakázanou manifestaci, ale od 26. října jsou stíháni podle ustanovení § 7/1 k 100 odst. 1a tr. zákona pro přípravu k pobuřování. Právě druhý zmíněný paragraf nespadá do prezidentské amnestie. Bylo to řešení, jak je udržet ve vazbě.¹⁶¹

Vyšetřování H. Marvanové a T. Dvořáka probíhalo až do ledna roku 1989. Dvořák si výsledek osobně nevyslechnul, jelikož už několikátý den ležel ve vězeňské nemocnici a zdravotní stav mu nedovolil účastnit se jednání. Ukázalo se, že hlavním důvodem zatčení Marvanové byla její účast na setkání NMS ve Lbíně u Litoměřic, kde měli diskutovat o manifestaci k 28. říjnu. Postavili se proti ní svědci, kteří vypovídali, že H. Marvanová již v autobuse rozdávala znění zákona o SNB. Dále čelila obvinění z účasti na manifestaci 21. srpna 1988. Během diskuze lidí probíhající na demonstraci na Václavském náměstí, byl zhotoven text rezoluce¹⁶². Státní bezpečnost nabyla

---

¹⁵⁹ Rozhovor autorky s L. Vydrou (8. 7. 2018)

¹⁶⁰ Sdělení VONS č. 838 „Hana Marvanová ve vazbě“, in: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978 – 1989*, Edice dokumentů, PAŽOUT, Jaroslav a kol. (eds.), Praha, Academia 2014, ISBN 978-80-200-2388-9, s. 2472

¹⁶¹ Sdělení VONS č. 837 „Další vývoj v trestní věci proti Tomáši Dvořákovi a Luboši Vydrově“, in: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978 – 1989*, Edice dokumentů, PAŽOUT, Jaroslav a kol. (eds.), Praha, Academia 2014, ISBN 978-80-200-2388-9, s. 2470

¹⁶² Demonstrující požadovali 1. odchod sovětských vojsk, 2. odsouzení vojenské intervence v roce 1968 jako porušení norem mezinárodního práva, 3. vyhlášení svobodných demokratických vole a možnost nezávislé kandidatury, 4. dodržování základních lidských práv v souladu s Mezinárodním paktem o občanských a politických právech, 5. propuštění všech politických vězňů a rehabilitace těch, kteří byli za své politické a náboženské přesvědčení perzekuováni, 6. umožnění činnosti nezávislých iniciativ a možnost jejich veřejného působení, 7. zveřejnění tohoto prohlášení v hromadných sdělovacích prostředcích. *Prohlášení ze dne 21. srpna 1988*, in: *Informace o Chartě*, roč. 11, 1988, č. 16, s. 15.

domněnky, že zmíněnou rezoluci sepsala H. Marvanová a na událost ji přinesla občanům k podpisu.¹⁶³

Hlavní líčení řízené JUDr. Janem Bělohradským se konalo až 16. března 1989 u Obvodního soudu pro Prahu 1. Oba souzení byli vazbě již od konce října. Nyní si vyslechli obvinění z trestného činu pobuřování podle § 100 odst. 1 a) tr. zákona, kvůli vystoupení na manifestaci dne 21. srpna 1988. Dále z přípravy téhož trestného činu, kterého se dopustili v souvislosti s manifestací 28. října 1988. Stíhání pro vystoupení na demonstraci v srpnu 1988 bylo zastaveno, jelikož „*obvinění je jen účelové obcházení amnestie prezidenta republiky ze dne 27. října 1988, jelikož jejich vystoupení v rámci výročí 21. srpna bylo původně kvalifikováno jako tr. čin výtržnictví, který byl amnestován*“.¹⁶⁴ Během této demonstrace se měli provinít sepsáním a předčítáním petice. Dále čelili odsouzení za shromažďování materiálů, které komunistickému režimu nevyhovovaly nebo byly zakázány. A nechybělo ani obvinění z účasti na srazu NMS ve Lbíně, kde měli podněcovat k účasti na manifestaci. H. Marvanová měla ještě jedno provinění navíc, kdy byla shledána vinnou z pobuřování proti obranyschopnosti republiky.

Po několika měsíčním pobytu ve vazbě si H. Marvanová i T. Dvořák vyslechli odsouzení k trestu odnětí svobody ve výši deseti měsíců.¹⁶⁵

Luboš Vydra na svůj verdikt čekal ještě déle. Stíhání proti němu bylo zastaveno v srpnu 1989. Ale k dotyčnému se informace usnesení dostala až v říjnu 1989.¹⁶⁶ V rozhovoru uvedl: „*Z vazby jsem byl propuštěn před vánocemi 1988. Estábákům jsem u výslechu kolem dokola opakoval: ‚Co proti mně máte nového? Stále mi ukazujete ty samé letáky. To přeci není důvod k pokračování vazby.‘ Teprve nedávno jsem se dozvěděl, že návrh na zrušení vazby podal mého spoluvězně advokát, který estébáky vyzval, aby dodržovali její zákonný termín dvou měsíců*“.¹⁶⁷

---

¹⁶³ Sdělení VONS č. 893 „H. Marvanová seznámena s výsledky vyšetřování, T. Dvořák ve vězeňské nemocnici“, in: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978 – 1989*, Edice dokumentů, PAŽOUT, Jaroslav a kol. (eds.), Praha, Academia 2014, ISBN 978-80-200-2388-9, s. 2616

¹⁶⁴ Sdělení VONS č. 957 „H. Marvanová a T. Dvořák mají být souzení“, in: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978 – 1989*, Edice dokumentů, PAŽOUT, Jaroslav a kol. (eds.), Praha, Academia 2014, ISBN 978-80-200-2388-9, s. 2736

¹⁶⁵ Sdělení VONS č. 961 „Hana Marvanová a Tomáš Dvořák odsouzení“, in: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978 – 1989*, Edice dokumentů, PAŽOUT, Jaroslav a kol. (eds.), Praha, Academia 2014, ISBN 978-80-200-2388-9, s. 2741

¹⁶⁶ Sdělení VONS č. 1108 „Trestní stíhání Luboše Vydry zastaveno“, in: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978 – 1989*, Edice dokumentů, PAŽOUT, Jaroslav a kol. (eds.), Praha, Academia 2014, ISBN 978-80-200-2388-9, s. 3050

¹⁶⁷ Rozhovor autorky s Lubošem Vydrou (8. 7. 2018)

V souvislosti se zatčením členů NMS bylo vydáno prohlášení Výboru na obranu H. Marvanové, L. Vydry, T. Dvořáka a T. Tvarocha.

5.3. Manželé Žákovi

Miroslav Žák byl padesátipětiletý veterinář z Dolních Břežan. Jeho žena Věra Žáková byla v domácnosti z důvodu ztráty práce po odsouzení na základě křivého svědectví. V té době měli dvě děti ve věku 18 a 16 let.

Oba manželé se účastnili demonstrace konané u příležitosti výročí vzniku Československa. M. Žák během ní držel transparent s nápisem „*Žádáme spravedlivý soudy, zabraňte křivým svědectvím.*“ Tímto způsobem chtěl vyjádřit nesouhlas se soudním řízením, v němž byla V. Žáková odsouzena na základě křivých svědectví a v důsledku toho ztratila zaměstnání.¹⁶⁸ Ne dlouho poté je chytili veřejní činitelé a vzali do vazby s podezřením na trestný čin útok na veřejného činitele, jehož se měli manželé dopustit během zatýkání. Pomocí urážlivých a hrubých výroků verbálně napadli SNB. Žákovi po převezení na stanici příslušného orgánu celý incident popírali.¹⁶⁹

Podle zprávy obvodní prokuratury byl M. Žák během konající se demonstrace několikrát vyzván příslušníky VB, aby opustil prostor kolem sochy sv. Václava, ale pan Žák neuposlechnul. Z toho důvodu ho policie začala odvádět a v tu chvíli spustil hrubá a agresivní slova. Jeho manželka se k němu měla přidat. Proti oběma manželům bylo zahájeno trestné stíhání, jako obvinění z trestného činu útoku na veřejného činitele podle § 156 odst. 2 tr. zák.¹⁷⁰

V říjnu 1988 se manželé odvolali proti usnesení o zahájení trestního stíhání, ale nijak to jejich situaci nevyřešilo. Prokuratura nebrala v potaz jejich tvrzení, pouze nahlédla do nezměněného spisu a přezkoumala dosavadní výsledky.¹⁷¹ Propuštění z vazby se dočkali až 8. listopadu 1988 po neveřejném zasedání obvodního soudu, kde předsedkyně senátu JUDr. Marie Scheuzerová vyhověla jejich stížnosti proti usnesení

---

¹⁶⁸ V. Žáková vedla v minulosti spor se školskou správou, která s ní zrušila pracovní poměr. Obrátila se na soud, ale ten dal za pravdu zaměstnavateli, přičemž vycházel z hodnocení V. Žákové jako nábožensky založené osoby. Viz Informace o Chartě 77, r. 12, 1989, č. 9, s. 9

¹⁶⁹ Sdělení VONS č. 840 „Trestní postihy za účast na manifestaci 28. října 1988“, in: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978 – 1989*, Edice dokumentů, PAŽOUT, Jaroslav a kol. (eds.), Praha, Academia 2014, ISBN 978-80-200-2388-9, s. 2479

¹⁷⁰ LP, sb. VONS, inv. č. 10/20, sign. I/1, kart. 9, *OP pro Prahu 1 – usnesení o zahájení trestního stíhání M. a V. Žákových pro trestný čin útoku na veřejné činitele*

¹⁷¹ LP, sb. VONS, inv. č. 10/20, sign. I/2, kart. 9, *OP pro Prahu 1 – zamítnutí stížnosti M. a V. Žákových na usnesení vyšetřovatele prokuratury pro Prahu 1 o jejich trestním stíhání*

obvodního prokurátora JUDr. Milana Trkala. Nyní tedy byli na svobodě, ale stále stíháni. Po propuštění jim byly odebrány pasy a nařízeno psychiatrické vyšetření.¹⁷²

Konečné řešení celé kauzy vygradovalo v březnu 1989 soudním jednáním. Oba se ještě během závěrečné řeči snažili obhájit svá tvrzení, ale to nepomohlo. Manželé Žákovi byli uznáni vinnými přečinem proti veřejnému pořádku podle § 6 zákona o přečinech a odsouzeni k peněžitému trestu ve výši 2 500 Kčs pro M. Žáka a 1 500 Kčs pro V. Žakovou. Dále je městský soud uznal vinnými ve ztěžování výkonu pravomoci veřejného činitele podle § 156 a) trestního zákona a odsoudil oba k trestu odnětí svobody na jeden měsíc s podmíněným odkladem na jeden rok.¹⁷³

Jejich příběh se dostal i do zahraničí, kde vyšel článek „Christian couple sentenced (Czechoslovakia)“ v KNS Newdesk, který popisoval jejich zatčení.¹⁷⁴

5.4. Tomáš Tvaroch

Pětadvacetiletý Tomáš Tvaroch byl aktivistou NMS a klavíristou souboru Linha Singers, od kterého musel odejít po potížích se Státní bezpečností.

Účastnil se demonstrace na Václavském náměstí 28. října, kde ho také zadrželi a odvedli na oddělení VB ve Školské ulici. Ještě ten den ho propustili, ale jen na chvíli, protože byl znovu zadržen na Václavském náměstí cestou na metro. Tentokrát ho odvezli do Konviktské ulice, kde ho drželi až do listopadu 1988. Rozhodl se ve vězení držet hladovku jako výraz solidarity s těmi, kteří jsou perzekuováni v souvislosti s oslavami výročí vzniku ČSR a diskusním setkáním na Václavském náměstí dne 29. 10. Byl podezřelý z přečinu podle § 6 písm. a) zákona o přečinech, kvůli účasti na manifestaci.¹⁷⁵

Poslední sobotu v měsíci listopadu, která připadla na 26., se T. Tvaroch účastnil na Václavském náměstí neformálního setkání občanů. Přečetl zde text petice adresované městskému tajemníkovi KSČ Miroslavu Štěpánovi, kde požadoval propuštění H. Marvanové, L. Vydry a T. Dvořáka (členů NMS). Stalo se mu to osudným, jelikož

---

¹⁷² Sdělení VONS č. 843 „K represím za účast na manifestaci 28. 10.“, in: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978 – 1989*, Edice dokumentů, PAŽOUT, Jaroslav a kol. (eds.), Praha, Academia 2014, ISBN 978-80-200-2388-9, s. 2487

¹⁷³ Sdělení VONS č. 991 „Odsouzení manželů Žákových“, in: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978 – 1989*, Edice dokumentů, PAŽOUT, Jaroslav a kol. (eds.), Praha, Academia 2014, ISBN 978-80-200-2388-9, s. 2798

¹⁷⁴ LP, sb. VONS, inv. č. 10/20, sign. IV/1, kart. 9, Článek „Christian couple sentenced (Czechoslovakia)“ o případu manželů Žákových, in: *KNS Newdesk*, č. 326, 25. 5. 1989, s. 5

¹⁷⁵ Sdělení VONS č. 840 „Trestní postihy za účast na manifestaci 28. října 1988“, in: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978 – 1989*, Edice dokumentů, PAŽOUT, Jaroslav a kol. (eds.), Praha, Academia 2014, ISBN 978-80-200-2388-9, s. 2479

během rozptýlení davu VB byl znovu zatčen. Spolu s ním i Jan Chudomel, Jaroslav Kolafa, Svatopluk Horečka a Aleš Valenta, ale ti byli ještě ten den propuštěni. Zadrženo bylo nejméně 9 osob, jež byli stíháni za přečin proti veřejnému pořádku podle § 6 zákona o přečinech.¹⁷⁶

Hlavní přelíčení s T. Tvarochem se mělo konat v listopadu 1988, ale vzhledem k chybějícím posudkům u obviněného a výpisu z jeho trestního rejstříku, došlo k odročení jednání. Toto odložení nebylo jediné. Další následovalo v prosinci 1988 pravděpodobně z důvodu spojení dvou obvinění. Konečný rozsudek byl vyneseno 8. prosince 1988, kdy byl T. Tvaroch odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání jednoho měsíce s podmíněným odkladem na jeden rok z důvodu dopuštění se přečinu proti veřejnému pořádku podle § 6a zákona. Původně mělo jít o přečiny dva, ale vzhledem k nejasným svědectvím ohledně vystoupení na setkání 26. listopadu, byl obviněn jen za účast na demonstraci z 28. října.¹⁷⁷ Propuštěn z vazby byl nakonec až v lednu 1989, jelikož se prokurátor odvolal a bylo potřeba počkat na vyjádření městského soudu, která následně odvolání prokurátora zamítl. Pobyt si také prodloužil jako trest za dorozumívání se s dalším vězněným členem NMS Lubošem Vydrou.¹⁷⁸

V prosinci roku 1988 se ustavil Výbor na obranu Hany Marvanové, Lubomíra Vydry, Tomáše Dvořáka, Tomáše Tvarocha, jak už již zmíněno v kapitole o H. Marvanové a spol.

5.5. Petr Chmelař

Petr Chmelař byl dvacetiletý učitel z Prahy. Během účasti na demonstraci měl napadnout pěstmi příslušníka státní bezpečnosti a provolávat heslo „Ať žije Hitler“. Snažil se ze všech sil obhájit, že on nic takového neudělal, ale nepomohlo to. Nejdříve byl P. Chmelař dán do vazby, ale vzhledem k tomu, že nebyl jediný důvod zadržovat ho, byl od listopadu 1988 po rozhodnutí předsedkyně senátu JUDr. Marie Markové

---

¹⁷⁶Sdělení VONS č. 849 „Zásah proti setkání na Václavském náměstí“, in: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978 – 1989*, Edice dokumentů, PAŽOUT, Jaroslav a kol. (eds.), Praha, Academia 2014, ISBN 978-80-200-2388-9, s. 2504

¹⁷⁷ Sdělení VONS č. 861 „Tomáš Tvaroch odsouzen“, in: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978 – 1989*, Edice dokumentů, PAŽOUT, Jaroslav a kol. (eds.), Praha, Academia 2014, ISBN 978-80-200-2388-9, s. 2554

¹⁷⁸ Sdělení VONS č. 873 „Tomáš Tvaroch propuštěn na svobodu“, in: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978 – 1989*, Edice dokumentů, PAŽOUT, Jaroslav a kol. (eds.), Praha, Academia 2014, ISBN 978-80-200-2388-9, s. 2582

stíhán na svobodě.¹⁷⁹ Zůstal i nadále podezřelým pro spáchání trestného činu útoku na veřejného činitele dle § 155 odst. 1 písm. a) tr. zákona a trestného činu podpory a propagace fašismu a podobného hnutí podle § 261 tr. zákona.¹⁸⁰

Hlavní přelíčení, které se mělo konat začátkem ledna 1989, bylo z důvodu nepřítomnosti několika svědků odročeno. Konečný verdikt si P. Chmelař vyslechnul ke konci ledna. Toho dne byl mladý učitel zproštěn viny díky rozporuplným výpovědím svědků. Rozsudek ještě nebyl pravomocný, protože prokurátor si vzal čas na rozmyšlenou.¹⁸¹ Nakonec se odvolal, ale městský soud jen potvrdil rozsudek obvodního soudu.

VONS komentoval už na začátku případu, že tyto skutky se nestaly. Příslušníci SNB často přicházeli s nepravdivým svědectvím a i sama osobnost učitele podporovala domněnku vymyšleného případu.

5.6. Miroslav Kvašňák a Vladislav Ptáček

Miroslav Kvašňák se narodil dne 25. 12. 1961 a byl zaměstnancem Pražského kulturního střediska. Jeho případ byl spojen s případem V. Ptáčka.

Oba souzení během demonstrace neměli uposlechnout výzev příslušníků VB, kteří požadovali vyklizení prostoru a zachování veřejného pořádku. Dalším důvodem jejich zadržení byla skutečnost, že měli nabádat ostatní k neuposlechnutí výzev a hrubými výroky uráželi příslušníky VB. Proti oběma bylo zahájeno trestní stíhání pro trestní čin útoku na státní orgán a orgán společenské organizace, ztěžování výkonu pravomocí veřejného činitele a podněcování podle § 154 odst. 2, § 156 a) tr. zákona. Trestné stíhání obou případů probíhalo na svobodě.¹⁸²

Hlavní líčení konající se v lednu 1989 u Obvodního soudu pro Prahu 1 bylo odročeno díky obhajobě M. Kvašňáka, která si dokonce vyžádal předvedení

---

¹⁷⁹ Sdělení VONS č. 843 „K represím za účast na manifestaci 28. 10.“, in: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978 – 1989*, Edice dokumentů, PAŽOUT, Jaroslav a kol. (eds.), Praha, Academia 2014, ISBN 978-80-200-2388-9, s. 2487

¹⁸⁰ LP, sb. VONS, inv. č. 10/6, sign. I/1, kart. 8, *OP pro Prahu 1, 5, 6, 7, 8, oddělení vyšetřování – I. spádová oblast – usnesení o zahájení trestního stíhání P. Chmelaře pro trestné činy útoku na veřejného činitele a podpory a propagace fašismu a podobného hnutí*

¹⁸¹ Sdělení VONS č. 906 „Petr Chmelař zproštěn viny“, in: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978 – 1989*, Edice dokumentů, PAŽOUT, Jaroslav a kol. (eds.), Praha, Academia 2014, ISBN 978-80-200-2388-9, s. 2644

¹⁸² LP, sb. VONS, inv. č. 10/8, sign. I/1, kart. 8, *OP pro Prahu 1, 5, 6, 8, 8, oddělení vyšetřování, I. spádová oblast – usnesení o spojení trestní věci V. Ptáčka stíhaného pro trestné činy podněcování, útoku na státní orgán a orgán společenské organizace a ztěžování výkonu pravomoci veřejného činitele ke společnému řízení a rozhodnutí o trestní věci vedenou proti M. Kvašňákovi*

videozáznamu.¹⁸³ Obnoveno pak bylo 9. února 1989. Oba aktéři byli shledáni vinnými pouze z trestného činu útoku na veřejného činitele, kterého se měli dopustit výrokem „Kurvy, lovci lebek!“. Dosvědčil to svědek příslušník VB v civilu, který si myslel, že slova byla namířena na příslušníky pohotovostního pluku SNB. Obžalovaní „byli uznáni vinnými a odsouzeni k nápravnému opatření 15 % srážek ze mzdy po dobu pěti, respektive čtyř měsíců.“¹⁸⁴

5.7. Jan Křivan

Jan Křivan byl dvacetisedmiletý elektromontér z Roudnice nad Labem, signatář Charty 77.

Zúčastnil se manifestace 28. října 1988, kde měl hrubými výroky napadnout nadstrážmistra SNB Skálu a neuposlechnout výzvy k opuštění prostoru. Z toho důvodu byl od 10. listopadu 1988 stíhán pro trestný čin útoku na veřejného činitele podle § 156/2. tr. z. a trestného činu ztěžování výkonu pravomoci veřejného činitele podle § 156 a) tr. z.¹⁸⁵

Hlavní přelíčení se konalo dne 9. ledna 1989 u Obvodního soudu pro Prahu 1 a samosoudkyně JUDr. Marie Scheuzerová rozhodla o vině Křivana, i přesto, že jediný svědek, nadstrážmistr Skála, nedokázal pořádně pospat dění a výroky obviněného. Trestem bylo odsouzení ke čtyřem měsícům odnětí svobody s podmíněným odkladem na jeden rok.¹⁸⁶ Senát městského soudu v únoru 1989 projednal odvolání Křivana, ale zamítl ho a rozsudek obvodního soudu potvrdil.¹⁸⁷

5.8. Luboš Rychvalský

Luboš Rychvalský v té době pracoval jako hlídač n. p. Konstruktiva Praha. V 80. letech spolupracoval s Chartou 77. Spolu s Bárrou Štěpánovou a Petrem Paynem

---

¹⁸³ Sdělení VONS, č. 881 „Miroslav Kvašňák před soudem“, in: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978 – 1989*, Edice dokumentů, PAŽOUT, Jaroslav a kol. (eds.), Praha, Academia 2014, ISBN 978-80-200-2388-9, s. 2596

¹⁸⁴ Sdělení VONS č. 931 „Miroslav Kvašňák odsouzen“, in: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978 – 1989*, Edice dokumentů, PAŽOUT, Jaroslav a kol. (eds.), Praha, Academia 2014, ISBN 978-80-200-2388-9, s. 2686

¹⁸⁵ Sdělení VONS č. 850 „Další stíhání za manifestaci 28. října“, in: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978 – 1989*, Edice dokumentů, PAŽOUT, Jaroslav a kol. (eds.), Praha, Academia 2014, ISBN 978-80-200-2388-9, s. 2506

¹⁸⁶ Sdělení VONS č. 877 „Jan Křivan odsouzen“, in: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978 – 1989*, Edice dokumentů, PAŽOUT, Jaroslav a kol. (eds.), Praha, Academia 2014, ISBN 978-80-200-2388-9, s. 2590

¹⁸⁷ Sdělení VONS č. 950 „Rozsudek nad Janem Křivanem potvrzen“, in: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978 – 1989*, Edice dokumentů, PAŽOUT, Jaroslav a kol. (eds.), Praha, Academia 2014, ISBN 978-80-200-2388-9, s. 2721

založil Společnost za veselejší současnost¹⁸⁸ v roce 1988. S Otou Veverkou¹⁸⁹ a Jiřím Gruntorádem¹⁹⁰ začal vydávat samizdatový časopis JAZZsTOP zaměřený na kulturu. Během 80. let spolupracoval s Chartou 77, tiskl INFOCH.

Účastnil se shromáždění 28. října, kde se podle příslušníků VB dopustil trestného činu. Neuposlechl totiž výzvy k rozchodu vyhlášené zakročujícími příslušníky SNB a měl je hrubě urážet. Sám Rychvalský během rozhovoru uvedl, že právě tam byl svědkem strašného bezpráví, kdy policisté v civilu bezdůvodně napadali lidi. Jejich jediným cílem bylo vyvolat děs a strach. „*Já jsem se tam k jednomu takovému napadení ocitnul úplně tváří v tvář a nedokázal jsem už prostě přihlížet, takže jsem se jal bránit toho napadeného člověka. No samozřejmě no, mě taky zmlátili, zatkli mě jako narušitele veřejného pořádku*“.¹⁹¹

Z toho důvodu byl v lednu 1989 zažalován pro trestný čin ztěžování výkonu pravomoci veřejného činitele (§ 156a tr. z.) a útoku na státní orgán a orgán společenské organizace (§ 154/2 tr. z.). Ve vazbě nebyl. Zatkli ho krátce po začátku demonstrace a odvezli. Drželi ho 5 – 6 hodin a nakonec propustili „*Ale bylo to dost potupný. Museli jsme stát čelem ke zdi, s rukama za zády nebo nad hlavou. Hrozně se snažili nás potupit.*“ uvedl L. Rychvalský v rozhovoru.¹⁹² Během výslechu používali příslušníci StB zvláštní metodiku. Chtěli vyvolat paniku a strach. Ale zatčení disidenti už měli praxi s vypovídáním a věděli, že nemusí spolupracovat. Dokonce StB vyhrožovala i likvidací rodiny, ale vždy to zůstalo jen u vystrašování. Jejich hlavním cílem bylo zlomit člověka a donutit ho ke spolupráci.¹⁹³

Hlavní líčení se konalo v půli ledna roku 1989. Rychvalský ve své výpovědi účast na manifestaci přiznal. Po výzvách k rozchodu byl spolu s dalšími občany vytlačován pořádkovou jednotkou do podchodu na stanici metra Muzeum, kde policejní

---

¹⁸⁸ SVS byla občanská iniciativa, která vznikla v květnu 1988 v kavárně Slávie na Národní třídě. Chtěli vytvořit a zorganizovat něco, čeho by se lidé mohli aktivně zúčastnit. Ostatní iniciativy vydávaly prohlášení, pod které bylo možné se podepsat, ale cílem zakladatelů SVS bylo odlišit se. Bylo tedy rozhodnuto, že každý den v 17:00 budou běhat třídou Politických vězňů za propuštění politických vězňů.

¹⁸⁹ Ota Veverka je český hudebník a novinář, který podepsal Chartu 77. Za odchod z armády bez povolení dostal v roce 1976 trest v podobě jednoho roku ve vězení. Po propuštění se snažil hrát a zpívat. StB si ho začala více všimnout a první výslechy na sebe nedaly dlouho čekat. V roce 1979 mu bylo vystupování znemožněno. Z důvodu neuposlechnutí zanechání činnosti a doporučení, aby se vystěhoval do ciziny, byl znovu zatčen a odsouzen na 8 měsíců ve vězení a zákaz pobytu v Praze na tři roky. Po propuštění se vydal do Zlína, kde se také narodil. Po vrácení se zpět do Prahy se zapojil do opoziční činnosti. Stal se členem HOS a Jazzkové sekce. Byl zakladatelem MKJL spolu s básníkem Herfmanem Chromým a Stanislavem Pencem.

¹⁹⁰ Jiří Gruntorád je signatář Charty 77, zakladatel a ředitel knihovny Libri prohibiti.

¹⁹¹ Rozhovor s Lubošem Rychvalským (12. 7. 2018)

¹⁹² Rozhovor s Lubošem Rychvalským (12. 7. 2018)

¹⁹³ Rozhovor s Lubošem Rychvalským (12. 7. 2018)

jednotky zasáhly a použily vodní děla, i přesto že skupina občanů se nijak nevzpírala. Popisoval zákeřné chování příslušníků SNB, kteří bezdůvodně napadali jednotlivé občany v davu. Následně ho odvedly do autobusu a převezly na MO SNB ve Školské ulici. Celou dobu popíral, že by někoho v průběhu zákroku slovně napadal. Hlavním svědkem byl příslušník SNB Beran, který trval na vykřikování hanlivých slov, ale přiznal, že si celý incident nepamatuje zcela přesně. Proto Rychvalský požádal, aby byli předvedeni svědci z davu občanů, kteří by potvrdili jeho výpověď. Hlavní líčení bylo odročeno.¹⁹⁴ Na celý proces u soudu vzpomíná L. Rychvalský takto: „*Svědčili jen policisti. A to ještě tak, že protikladně, že si odporovali v té výpovědi, takže nepřipustili svědky z davu. Prostě bylo dopředu rozhodnuto, že budu odsouzen. Nebyl prostor na justici. A právě v rámci toho procesu, té přípravy jsem se zase snažil najít Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných a tam ty lidi mi dali rady, jak se chovat při výslechu, jak postupovat při tom výslechu u soudu*“.¹⁹⁵

Rozsudek nad Rychvalským padl na začátku února roku 1989 u obvodního soudu v Praze 1. Byl uznán vinným ze spáchání přečinu proti veřejnému pořádku dle § 6 a) zák. č. 150/69 Sb. a odsouzen k peněžitému trestu ve výši 2 000 Kčs. Pokud by nebyl trest zaplacen, soud uložil náhradní trest formou odnětí svobody v trvání šesti týdnů. V polovině března bylo zamítnuto odvolání L. Rychvalského, čímž byl potvrzen předešlý rozsudek.¹⁹⁶ Nezávislá iniciativa VONS pomohla odsouzenému nejenom v přípravě na soud, ale také při placení pokuty. „*Pomohli mi dát dohromady peníze na tu pokutu, protože ta byla enormně vysoká. Dostali jsme 2 tisíce, to bylo víc, než si člověk vydělal za měsíc*“.¹⁹⁷ vzpomíná L. Rychvalský (pamětník si peněžní částku nepamatuje přesně, podle sdělení VONS pokuta činila 2000 Kčs).

Během následujícího roku musel být velmi opatrný, ale na jaře v roce 1989, kdy atmosféra naznačovala možný pád komunistické strany, začal se více projevovat. Kromě založení Společnosti za veselejší současnost se angažoval na většině demonstrací toho roku.

---

¹⁹⁴ Sdělení VONS č. 882 „Hlavní líčení s Lubošem Rychvalským“, in: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978 – 1989*, Edice dokumentů, PAŽOUT, Jaroslav a kol. (eds.), Praha, Academia 2014, ISBN 978-80-200-2388-9, 2598

¹⁹⁵ Rozhovor s Lubošem Rychvalským (12. 7. 2018)

¹⁹⁶ LP, sb. VONS, inv. č. 10/16, sign. I/3, kart. 8, *OP pro Prahu 1 – rozsudek odsuzující L. Rychvalského pro přečin proti veřejnému pořádku k peněžitému trestu*

¹⁹⁷ Rozhovor s Lubošem Rychvalským (12. 7. 2018)

5.9. Bára Štěpánová

Herečka Bára Štěpánová, ve spisech VONS vedená jako Sára Rosendorfová, se narodila dne 18. 12. 1959. Během roku 1986 podepsala Chartu 77. „Bylo to v Brně v paneláku u Petra Pospíchala na nějakém zájezdě. Strašně se mi ulevilo a byla jsem na sebe pyšná,“ říká. *Ve společnosti to začalo vrít, množily se protesty proti režimu a lidé začali mít více odvahy*.¹⁹⁸ V roce 1988 byla spoluzakladatelkou Společnosti za veselejší současnost.

Během osmdesátých let se začaly množit protesty proti komunistickému režimu a tam B. Štěpánová nemohla chybět. Jan Holik během rozhovoru s herečkou pro Paměť národa zjistil: „Při jednom takovém protestu na Václavském náměstí a snaze položit kytku k pomníku svatého Václava byla zatčena příslušníkem Bezpečnosti, majorem Šárou, naložena do antonu, což byl autobus určený pro převoz zatčených demonstrantů, a odvezena k výslechu na vyšetřovnu do Školské ulice. Nálada v autobuse byla ponurá do té doby, než do něho nastoupila Bára. „Jak jsem viděla ty vystrašené obličeje, vykřikla jsem: *A zpívat se může, co? A začala zpívat Čechy krásné, Čechy mé.*“ Ptala se, *jestli mají lidé s sebou kartáčky, a viděla, že lidé hned dostali lepší náladu*“.¹⁹⁹ Na začátku ledna roku 1989 byla na herečku podána žaloba ze strany prokuratury, z důvodu účasti na manifestaci na Václavském náměstí dne 28. října. Herečka údajně neuposlechla výzvy příslušníků VB k opuštění prostoru a k jejich osobám se měla vyjadřovat hanlivým způsobem. Tím spáchala zločin ztěžování výkonu pravomoci veřejného činitele podle § 156a tr. z. a útoku na státní orgán a orgán společenské organizace podle § 154/2 tr. z. Svědci události a příslušníci VB Pecháč, Šára a Vicher se na výpovědi shodli a spolu s nimi i náhodná svědkyně Marholdová. Tím prokurátor považoval celou obhajobu Štěpánové za vyvrácenou.²⁰⁰

Hlavní přelíčení se konalo na konci ledna roku 1989. Vypadalo to, že B. Štěpánová bude zproštěna viny, ale nestalo se tak. Svědci se najednou nemohli shodnout na stejné výpovědi. Rozsudek ale nebyl pravomocný, prokurátor si vzal

---

¹⁹⁸ HOLIK, Jan: *Barbora Štěpánová (1959)*, in: Paměť národa [online], 14. 3. 2017 [vid. 13. 7. 2018], dostupné z: <http://www.memoryofnations.eu/witness/recording/id/7218>

¹⁹⁹ Tamtéž

²⁰⁰ LP, sb. VONS, inv. č. 10/15, sign. I/1, kart. 8, *OP pro Prahu 1 – obžaloba B. Rosendorfové z trestných činů ztěžování výkonu pravomoci veřejného činitele a útoku na státní orgán a orgán společenské organizace*, s. 1 - 2

několik dní na rozmyšlenou. Rozhodl se odvolat a městský soud mu vyhověl, takže rozsudek byl zrušen a celá záležitost se musela znovu projednat.²⁰¹

Konečný verdikt byl vyneseno v dubnu roku 1989, do té doby bylo líčení několikrát odročeno. Obžalovaná B. Štěpánová byla shledána vinnou trestným činem útoku na státní orgán a orgán společenské organizace a byl jí uložen peněžitý trest ve výši 1 500 Kčs. Podle sdělení VONS je rozsudek naprosto absurdní, sice „*připouští, že účast Barbory Rosendorfové na nepovoleném shromáždění nebyla prokázána, současně ji však odsuzuje za výroky na adresu SNB, které měla na tomto shromáždění údajně pronést*“.²⁰²

B. Štěpánová se odvolala, ale senát Městského soudu jen rozsudek potvrdil.²⁰³ Částka, kterou musela herečka zaplatit, byla v té době velmi vysoká. „*Tehdy však fungoval Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných, zaměřený proti režimu. Obrátila se na jeho představitele, což byli Petr Uhl a Václav Benda, kteří jí se zaplacením příslušné částky pomohli. „Tento výbor fungoval naprosto dokonale. Pokud byl někdo zavřený, dokázali se postarat i o rodinu,“ říká Bára*“.²⁰⁴

5.10. Shrnutí trestních postihů

Veřejná bezpečnost byla na oslavy a demonstraci k sedmdesátému výročí velice dobře připravena. Během preventivní akce zadržela osoby z důvodu výroby či distribuce letáků. To na vzetí do vazby a obvinění stačilo. Při samotné demonstraci po pár minutách seskupení davu začali příslušníci VB rozhánět lidi a zadržovat každého, kdo se jim dostal pod ruku. Spousta lidí byla propuštěna. Ti, kteří se více angažovali na politickém životě, zaplatili za účast na manifestaci ať už vazbou, peněžním trestem nebo odsouzením k odnětí svobody. V několika případech, zejména u obvinění ze slovního napadení příslušníka SNB, můžeme pozorovat nedostatky ve výpovědích či důkazech. Ale přesto byl dotyčný kolikrát odsouzen jen proto, že to komunistický režim vyžadoval. Nemohl nechat „protisocialistický“ výstup obyvatel bez povšimnutí.

---

²⁰¹ Sdělení VONS č. 960 „Nové hlavní líčení s Barborou Rosendorfovou“, in: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978 – 1989*, Edice dokumentů, PAŽOUT, Jaroslav a kol. (eds.), Praha, Academia 2014, ISBN 978-80-200-2388-9, s. 2740

²⁰² Sdělení VONS č. 997 „Barbora Rosendorfová odsouzena k peněžitému trestu“, in: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978 – 1989*, Edice dokumentů, PAŽOUT, Jaroslav a kol. (eds.), Praha, Academia 2014, ISBN 978-80-200-2388-9, s. 2806

²⁰³ Sdělení VONS č. 1039 „Rozsudek nad Barborou Rosendorfovou potvrzen“, in: *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978 – 1989*, Edice dokumentů, PAŽOUT, Jaroslav a kol. (eds.), Praha, Academia 2014, ISBN 978-80-200-2388-9, s. 2882

²⁰⁴ HOLIK, Jan: *Barbora Štěpánová (1959)*, in: Paměť národa [online], 14. 3. 2017 [vid. 13. 7. 2018], dostupné z: <http://www.memoryofnations.eu/witness/recording/id/7218>

Celkově byly tresty poměrně mírné. Převažovaly peněžní pokuty, kdy s jejich placením v mnoha případech pomáhal VONS. Objevily se i tresty odnětí svobody, ale nepřesáhly jeden rok. V říjnu 1988 začínala doba, kdy lidé věřili ve změnu. Demonstrace nabírali na četnosti a víra lidí v pád komunistického režimu sílila. Možná proto se již tolik nebáli vyjít do ulic, věděli, že nemají co ztratit.

6. Závěr

Ke konci 80. let se komunistický režim dostával do stále větší krize spojené s postupným zhroucením. Výrazně tomu pomohly demonstrace, petiční akce, sílící opozice a stále větší aktivita obyvatel nejen Československa, ale také Polska, Maďarska a NDR. Jejich snaha nahradit komunistický režim demokracií přispěla ke konci železné opony, která dělila svět na demokratický a komunistický. Každá země určitým způsobem bojovala s vládnoucím režimem. V Československu na konci 80. let začaly sílit demonstrace a petice, které odstartovaly sérii následujících protirežimních demonstrací.

Po demonstraci konané v říjnu 1988 u příležitosti 20. výročí okupace, kdy společnost po dlouhých letech ukázala svoji nespokojenost a odhodlání, se komunistický režim na další možné demonstrace připravoval. Probíhalo mnoho bezpečnostních opatření a v souvislosti s demonstrací 28. října 1988 dokonce i zatýkání osob, u kterých byla vyšší pravděpodobnost účasti na manifestaci, ještě před samotnou akcí. Ale ani takovýto postup ze strany komunistického režimu neodradil aktivisty, kteří se na demonstraci připravovali. Nezávislé iniciativy psaly svá prohlášení, vytvářely se a roznášely letáky vyzývající k účasti na demonstraci 28. října u příležitosti 70. výročí vzniku Československa, která měla být vzpomínkou na vznik Československa, na T. G. Masaryka, ale také možností vyjádřit svůj postoj k vládnoucí komunistické straně. Sbor národní bezpečnosti byl na celou akci předem připravený, a proto jen krátce po zahájení manifestace byly použity prostředky k rozeznání davu. Část se přesunula na Staroměstské náměstí, kde byl pokus o přečtení prohlášení Charty 77 zmařen zásahem bezpečnostních složek. Bylo vyslýcháno mnoho přítomných lidí, někteří dokonce odvezeni a vzati do vazby. Stalo se, že byli potrestáni jen náhodní kolemjdoucí. Režim chtěl občany potrestat a ukázat jim svoji sílu.

Oficiální sdělovací média v Československu demonstraci odsuzovala ještě před jejím uskutečněním. Organizátory nařkla z neuctění tak významného dne. Rudé právo den po konání manifestace vydalo článek, kde ospravedlňoval zásah policejní síly proti „protisocialisticky a protispolečensky“ smýšlejícím lidem. Poukazoval na to, že mnoho účastníků nevědělo pravý důvod konání akce a podle tiskovin jejich přítomnost dokazovala nízkou míru působení nezávislých iniciativ na společnost. Oproti tomu v samizdatové literatuře a exilových sdělovacích prostředcích byl zásah bezpečnostních složek odsouzen jako nedodržování základních lidských práv.

Demonstrace 28. října 1988 se stala jednou z těch, které měly podíl na oslabení komunistické moci v Československu, jež vyvrcholilo v listopadu 1989.

7. Seznam pramenů a literatury

Prameny

Archivní prameny:

Archiv bezpečnostních složek

fond Obvodní správa SNB Praha 8

fond Sekretariát ministerstva vnitra a životního prostředí

fond Správa SNB hlavního města Prahy a Středočeského kraje

Libri prohibiti

sb. Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných

Národní archiv

fond Monitor

fond Komunistické strany Československa – Ústřední výbor 1945 – 1989,
Předsednictvo

Tisk:

Mladá fronta (rok 1988)

České slovo (rok 1988)

Bulletin Nezávislého mírového sdružení [online], [vid 12. 4. 2018], dostupné z:
<http://scriptum.cz/cs/periodika/bulletin-nezavisleho-miroveho-sdruzeni-nms>

Informace o Chartě 77 [online], [vid 5. 3. 2018], dostupné z:
<https://www.vons.cz/informace-o-charte-77>

Rudé právo [online], [vid 10. 4. 2018], dostupné z:
<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo>

Voknoviny [online], [vid 10. 4. 2018], dostupné z: <https://www.vons.cz/voknoviny>

Lidové noviny [online], [vid 12. 4. 2018], dostupné z: <https://www.lidovky.cz/historie-obrazem.aspx>

Listy [online], [vid 5. 5. 2018], dostupné z: <http://scriptum.cz/cs/periodika/listy-rim>

Rozhovory:

Luboš Rychvalský (12. 7. 2018)

Luboš Vydra (8. 7. 2018)

Paměti:

PLACÁK, Petr: *Fízl*, 1. vyd. Praha, Torst 2007, ISBN 978-80-7215-323-7

Edice dokumentů:

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978 – 1989, Edice dokumentů, PAŽOUT, Jaroslav a kol. (eds.), Praha, Academia 2014, ISBN 978-80-200-2388-9

ŽÁČEK, Pavel – BENDA, Patrik: *Securitas imperii: sborník k problematice bezpečnostních služeb 4/1: Operační štáby generála Lorence v letech 1988 – 1989: Krizový management FMV v akci*, Praha, Themis 1988, ISBN 80-85821-57-5

Literatura

ASH, Timothy Garton: *Rok zázraků*, 1. vyd. Praha, Lidové noviny 1991

BLAŽEK, Petr – PAŽOUT, Jaroslav (eds.): *Dominový efekt: opoziční hnutí v zemích střední Evropy a pád komunistických režimů v roce 1989*, 1. vyd. Praha, Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR 2013, ISBN 978-80-7285-166-9

BLAŽEK, Petr (ed.): *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968 – 1989*, Praha, Ústav českých dějin FF UK: Dokořán 2005, ISBN 80-7363-007-9

FORMANOVÁ, Lucie – GUNTORÁD, Jiří – PŘIBÁŇ, Michal: *Exilová periodika: katalog periodik českého a slovenského exilu a krajanových tisků vydávaných po roce 1945: Libri prohibiti*, 1. vyd. Rychnov nad Kněžnou, Ježek 1999, ISBN 80-85996-24-3

FULBROOK, Mary: *Dějiny moderního Německa: od roku 1918 po současnost*, 1. vyd. Praha, Grada 2010, ISBN 978-80-247-3104-9

HAUSEROVÁ, Nikola: *Protirežimní demonstrace v srpnu 1988 v Praze u příležitosti dvacátého výročí okupace Československa a postihy jejích účastníků*, Liberec, Bakalářská práce, Technická univerzita v Liberci 2011

HOLIK, Jan: *Barbora Štěpánová (1959)*, in: Paměť národa [online], 14. 3. 2017 [vid. 13. 7. 2018], dostupné z: <http://www.memoryofnations.eu/witness/recording/id/7218>

- KENNEY, Padraic: *Karneval revoluce: střední Evropa 1989*, 1. vyd. Praha, BB/art 2005, ISBN 80-7341-562-3
- KVAČEK, Robert: *České dějiny II.*, 1. vyd. Praha, SPM – Práce 2002, ISBN 80-86287-48-3
- MENCL, Vojtěch: *Československo roku 1968. 2. díl, počátky normalizace*, 1. vyd. Praha, Parta 1993, ISBN 80-901337-8-9
- MOULIS, Vladislav – VALENTA, Jaroslav – VYKOUKAL, Jiří P.: *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944 – 1989*, 1. vyd. Ostrava, Amosium servis 1991
- ORSÁG, Petr: *Mezi realitou, propagandou a mýty. Československá exilová média v západní Evropě v letech 1968–1989*, Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2016, ISBN 978-80-7422-427-0
- OTÁHAL, Milan: *Normalizace 1969–1989. Příspěvek ke stavu bádání*, Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i. 2002, ISBN 80-7285-011-3
- OTÁHAL, Milan: *Opozice, moc, společnost 1969–1989: příspěvek k dějinám normalizace*, Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Maxdorf 1994, ISBN 80-85800-12-8
- OTÁHAL, Milan: *Opoziční proudy v české společnosti 1969–1989*, Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2011, ISBN 978-80-7285-137-9
- OTÁHAL, Milan: *Studenti a komunistická moc v českých zemích 1968–1989*, 1. vyd. Praha, Dokořán 2003, ISBN 80-86569-52-7
- PACZKOWSKI, Andrzej: *Půl století dějin Polska: 1939–1989*, 1. vyd. Praha, Academia 2000, ISBN 80-200-0737-7
- PÁNEK, Jaroslav – TŮMA, Oldřich a kolektiv: *Dějiny českých zemí*, 1. vyd. Praha, Karolinum 2008, ISBN: 978-80-246-1544-8
- PAŽOUT, Jaroslav: *Trestněprávní perzekuce odpůrců režimu v Československu v období takzvané normalizace (1969–1989)*, Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2017, ISBN 978-80-7285-205-5
- RYCHLÍK, Jan – PENČEV, Vladimír: *Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí*, 1. vyd. Praha, Vyšehrad 2013, ISBN 978-80-7429-387-0

ŠIMEČKA, Milan: *Konec nehybnosti*, 1. vyd. Praha, Lidové noviny 1990, ISBN 80-7106-001-1

THOMAS, Daniel C.: *Helsinský efekt: mezinárodní zásady, lidský práva a zánik komunismu*, 1. vyd. Praha, Academia: ČSDS 2007, ISBN 978-80-200-1506-8

TŮMA, Oldřich: *Zítřka zase tady!: protirežimní demonstrace v předlistopadové Praze jako politický a sociální fenomén*, Praha, Maxdorf 1994, ISBN 80-85800-21-7

WEBER, Hermann: *Dějiny NDR*, 1. vyd. Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2003, ISBN 80-7106-558-7

8. Příloha

1. Leták k manifestaci 28. října 1988 vydávaný pěti nezávislými iniciativami organizující oslavy výročí vzniku Československa
2. Prohlášení Nezávislého mírového sdružení k 28. říjnu 1988
3. Projev mluvčích Charty 77 z 28. října 1988
4. Korespondence představitelů nezávislých iniciativ s ONV o zákazu manifestace z října 1988
5. Prohlášení Výboru na obranu H. Marvanové, L. Vydry, T. Dvořáka, T. Tvarocha po jejich zatčení v říjnu 1988
6. Článek o případu manželů Žákových v NEWDESK
7. Rozsudek JUDr. Jana Bělohřada nad L. Rychvalským z února 1989
8. Rozhovor autorky s Lubošem Vydrou z 8. 7. 2018
9. Rozhovor autorky s Lubošem Rychvalským z 12. 7. 2018

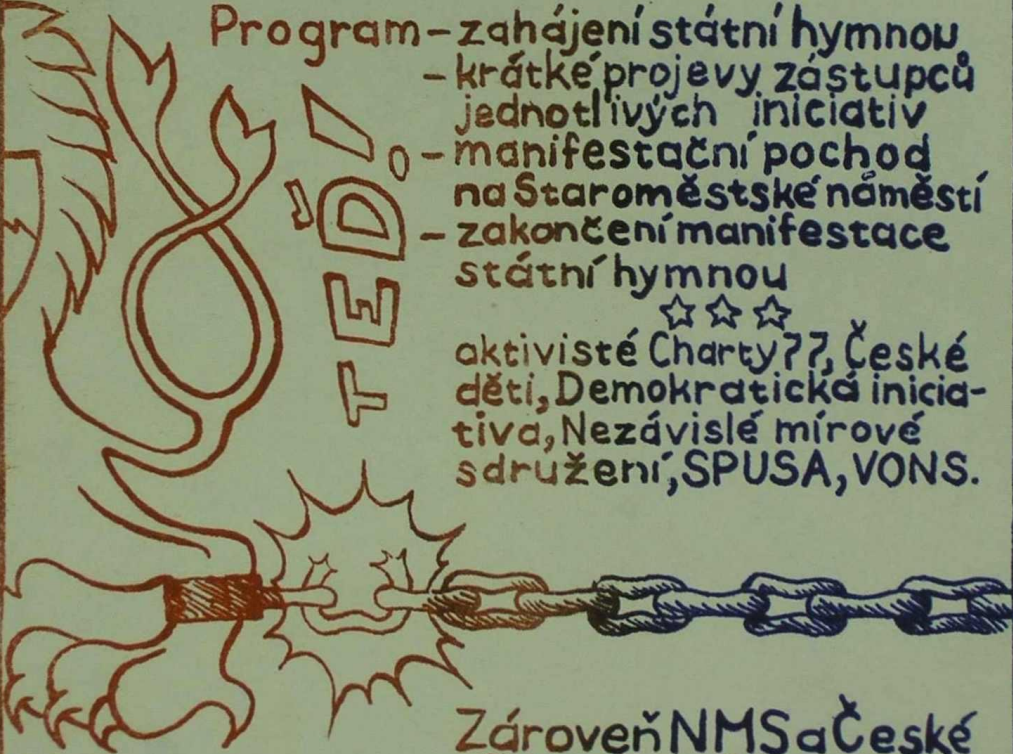
**ČESKOSLOVENSKÉ NEZÁVISLÉ
AKTIVITY OZNAMUJÍ,**

že dne 28. října v Praze na Václavském
náměstí, od 15. do 17. hod, pořádají mani-
festaci u příležitosti 70. výročí
vzniku republiky.

Program - zahájení státní hymnou
- krátké projevy zástupců
jednotlivých iniciativ
- manifestační pochod
na Staroměstské náměstí
- zakončení manifestace
státní hymnou

☆☆☆

aktivisté Charty 77, České
děti, Demokratická inicia-
tíva, Nezávislé mírové
sdružení, SPUSA, VONS.

Zároveň NMS a České
děti oznamují, že tradice
posledních diskusních sobot v měsíci bude
pokračovat 29. října v Praze na Václavském
náměstí u sochy sv. Václava, od 15. do 17. hod.
Obě shromáždění jsou v souladu
s čl. 28 Ústavy ČSSR.

Leták nezávislých iniciativ vyzývající k demonstraci u příležitosti sedmdesátého výročí vzniku Československa (Archiv bezpečnostních složek, Obvodní správa SNB Praha 4)

Prohlášení Nezávislého mírového sdružení k 28. říjnu 1988

Jestliže si připomínáme sedmdesát let od vzniku Československa, nejde nám ani tak o to vzpomínat, jak tomu bylo před 70 lety a jak vypadalo Československo za první republiky. Máme na mysli především to, jak bude naše země vypadat v budoucnu.

Je všeobecně známo, že situace v Československu po sedmdesáti letech jeho existence je po všech stránkách (ekonomika, politika, ekologie, kultura, morálka atd.) kritická a vyhlídky jsou ještě horší. Těch, kteří jsou s tím nespokojeni, je v naší zemi naprostá většina. Nyní již nejde o to, přesvědčovat lidi, že je něco v nepořádku. To vidí samí a připouštějí to i představitelé státu. V současné době jde o to, co se s tím dá dělat.

Jako aktivisté Nezávislého mírového sdružení - iniciativy za demilitarizaci společnosti se chceme vyjadřovat k tomu, co se kolem nás ve světě i uvnitř naší společnosti děje a co by se mělo změnit. Chápeme totiž tzv. mírovou problematiku v širších souvislostech jako úsilí o vytvoření podmínek skutečného míru, který představuje nejen stav bez válek, ale zároveň svobodný a důstojný život. Obracíme se se svými názory a návrhy nejen na státní orgány, ale především na všechny občany. Chceme hovořit s lidmi a s tímto úmyslem se chceme zúčastňovat diskusních setkání na Václavském náměstí od 15 do 17 hodin každou poslední sobotu v měsíci, na která je zván každý, kdo cítí stejně jako my potřebnost otevřené a veřejné diskuse. Máme zato, že zvláště v současné době je potřebné dát lidem skutečnou možnost projevit své mínění. Zdá se, že situace se v posledních letech přece jen změnila a že už ve společnosti není tolik apatie a lhostejnosti. Přibývá lidí, kteří chtějí otevřeně hovořit. Politický systém v Československu je však nedemokratický a v podstatě to neumožňuje. Na jedné straně je formálně zaručena svoboda projevu a na druhé straně jsou za kritické projevy, které jsou odlišné od oficiální linie, občany perzekuováni. Tato praxe je nemoudrá a velmi krátkozraká. Není možné se dovolávat neustále zájmů a nedat přitom slovo lidem.

Vedoucí představitelé státu dávají jasně na jevo, že nestojí o žádnou skutečně kritickou a spontánní aktivitu. My si však uvědomujeme svou odpovědnost za budoucnost a ať chceme nebo nechceme, to jak bude příští Československo vypadat, se nás bytostně dotýká. Proto si slovo budeme a musíme brát sami!

V Praze dne 25. října 1988

Za Nezávislé mírové sdružení:

Hana Marvanová, Vrchlického 96, 150 00 Praha 5

Jiří Pavlíček, sídliště Pivovar 2888, 276 01 Mělník

Jana Petrová, Křovická 411, 518 01 Dobruška

Toto prohlášení zasíláme Federálnímu shromáždění, vládě ČSSR, generálnímu tajemníkovi ÚV KSČ a ČTK.

Prohlášení Nezávislého mírového sdružení k 28. říjnu 1988 (Informace o Chartě 77, roč. 11, 1988, č. 19, s. 8)

3.

*
Charta 77|53|88

Oslovení nezávislé manifestace 28.října

(Projev byl přečten 28.října 1988, nikoliv však na Václavském, nýbrž na Staroměstském náměstí)

Před sedmdesáti lety a několika hodinami na tomto místě, u sochy svatého Václava, oznámil poslanec Isidor Zahradník shromážděnému davu vznik Československého státu. Bylo to první veřejné vyhlášení státní samostatnosti na domácí půdě. V téže době přebírali zástupci Národního výboru jménem vznikajícího státu různé úřady a večer pak Národní výbor schválil v Obecním domě první čs.zákon, jímž byl nový stát vyhlášen, Václavské náměstí a celá Praha byly záhy plně jásajících lidí. Velké vstoupení lidu, jímž byl vznik Československa provázen, bylo rozhodné, ale pokojné, obešlo se bez násilí a krveprolití. Tento důstojný vstup do života byl symbolickým výrazem mravních a politických ideálů, v jejichž duchu Masaryk, Beneš, Štefánik, Kramář, Rašín, Soukup, Švehla a další vůdcové národa o samostatný stát usilovali a které mu dali do vínku.

Historie vzniku Československa a jeho předválečných osudů je mnoho let tendenčně vykládána a leccos z ní je utajováno. Přesto ideály a hodnoty, z nichž se náš stát zrodil, v podvědomí naší společnosti žijí. A není náhoda, že právě dnes si mnoho lidí znovu uvědomuje jejich aktuálnost.

Autoritativní způsob vlády, vyznačující se povýšeneckým vztahem k člověku a jeho základním právům, přinesl v posledních desetiletích tolik neblahých plodů, že jeho neperspektivnost je stále zřejmější. Stále víc lidí touží po skutečné demokracii. A stále víc lidí se uvědomuje, že jakkoli těžká k ní bude cesta, přesto to nebude cesta do úplného neznáma. Demokracii, byť zajisté nedokonalou, jsme v naší zemi už měli a máme tudíž i určité tradice, o něž se můžeme opřít.

Připomínáme-li si dnes 70.výročí 28.října touto nezávislou manifestací, pak to není jen projev úcty k naší historii, ale zároveň je to činné naplnění těch nejlepších idejí, které jsou v ní uloženy. Tím, že uskutečňujeme své právo na nezávislý a svobodný občanský projev, děláme přesně to, co neodmyslitelně patří ke každé demokracii.

Charta 77 pevně věří, že občanské svobody budou v naší zemi postupně rozšiřovány, neboť dnes už není jiného východiska. Rychlost, s níž se to bude dít, záleží na míře odvahy i rozvahy, s níž celá společnost, my všichni budeme sami své svobody naplňovat.

Atmosféra vzájemného srozumění a shodné vůle vyjádřit je důstojným způsobem, kterou by se měla dnešní manifestace vyznačovat, nechť nám připomene povznášející atmosféru 28.října 1918.

Budme věrni odkazu toho dne, kterým je ideál skutečné vlády lidu!

Stanislav Devátý
mluvčí Charty 77

Miloslav Hájek
mluvčí Charty 77

Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

*

Projev mluvčích Charty 77 S. Devátého, M. Hájka a B. Janáta přečtený 28. října 1988 na Staroměstském náměstí (Informace o Chartě 77, roč. 11, 1988, č. 19, s. 7 – 8)

Korespondence s ONV Praha 1

Vedoucí odboru vnitřních věcí ONV v Praze 1 JUDr. Eva Baráková vydala dne 21.10.1988 rozhodnutí, jímž se zakazuje konání manifestace k výročí vzniku Českosloven-

ska dne 28.10.1988. Konání této manifestace oznámili v souladu s čs. zákony dne 11.10.1988 zástupci pěti nezávislých iniciativ - Ch 77, Demokratické iniciativy, Českých dětí, Nezávislého mírového sdružení a SPUSA. V odůvodnění zákazu se poukazuje jednak na to, že svolavatelé nejsou sdružení v žádné oficiální organizaci a že prý jako "soukromé osoby" nemohou zajistit zachování veřejného pořádku, jednak na novou (vydanou den předtím) vyhlášku Národního výboru hl.m. Prahy, jíž se omezuje právo pořádat manifestace a veřejná shromáždění v Pražské památkové organizaci na orgány a organizace sdružené v Národní frontě.

Petr Flacák za České děti, Emanuel Mandler za Demokratickou iniciativu, tři mluvčí Ch 77, dále Tomáš Dvořák a Hana Marvanová za RMS a Petr Bartoš, Pavel Jungmann a Bedřich Koutný za SPUSA poslali dne 23.10. uvedenému odboru ONV Praha 1 dopis, v němž vyjadřují mínění, že zákaz manifestace je nezákonný. V dopise se uvádí: "Zákon č. 126/68 Sb. [rozhodnutí ONV se odvolává na tento zákon] byl přijat v září roku 1968 a je označen jako zákon o přechodných opatřeních na ochranu veřejného pořádku. Podle Vašeho rozhodnutí by musela nutně tato přechodná opatření trvat dvacet let. Na Vaši další námítku, že svolavatelé nejsou sdružení v žádné dobrovolné organizaci a nemohou jako soukromé osoby zajistit zachování veřejného pořádku ve smyslu zákona č. 68/51 Sb., nelze brát rovněž zřetel, neboť tento zákon nevyžaduje, aby organizátoři shromáždění byli sdružení v oficiálních společenských organizacích. Národní výbor nemá pravomoc svou vlastní vyhláškou měnit zákon a v tomto případě omezovat pravomoc na svolání manifestace jen pro organizace sdružené v Národní frontě.

Svolavatelé nezávislé manifestace ke vzniku Československa jsou schopni zajistit veřejný pořádek po dobu trvání shromáždění. O veřejný pořádek se budou starat členové a aktivisté nezávislých iniciativ, které ohlásily manifestaci. Tuto skutečnost podporuje i přesvědčení o tom, že občané Prahy a jímých oblastí republiky jsou dostatečně kulturní a společensky vyspělí a nepřijdou na manifestaci proto, aby narušovali veřejný pořádek. Samotná skutečnost, že manifestace se uskuteční ke vzniku čs. samostatnosti, povede spíše účastníky k zamyšlení nad dějinami a budoucností naší republiky.

Manifestace se opírá o čl. 28 ústavy ČSSR. Žádné nařízení nižších správních orgánů nemají omezovat naše ústavní práva, a proto považujeme Váš zákaz za protiústavní.

Oznamujeme Vám, že manifestace se uskuteční v původním ohlášeném termínu a s původně ohlášeným programem.

Podle postoje národního výboru a orgánů ministerstva vnitra k manifestaci bude možné udělat si skutečný obraz o tom, jakou úctu mají tyto státní orgány k právům občanů, zaručených ústavou ČSSR."

Dne 2.11.1988 podali mluvčí Charty 77 odvolání proti rozhodnutí ONV Praha 1, jímž byla manifestace zakázána. V odvolání se mj. uvádí:

"Napadené rozhodnutí je protiústavní. Vychází totiž z názoru, že svoboda shromažďování a svoboda pouličních projevů, průvodů a manifestací je zaručena jen osobám sdruženým v dobrovolné organizaci nebo spolku, neboť jen takové osoby (nesoukromé, veřejné?) mohou zajistit zachování veřejného pořádku v době konání manifestace. 'Soukromé osoby' dle napadeného rozhodnutí zachování veřejného pořádku v době konání manifestace zajistit nemohou (a tudíž předmětné svobody nepoživají).

Toto stanovisko je protiústavní a svědčí o naprostém nepochopení podstaty občanských práv.

Ústava ČSSR v hlavě II. mluví o 'právech a povinnostech občanů' a pojem 'soukromá osoba' nezná.

Podle stanoviska obsaženého v napadeném rozhodnutí by však v daném případě byly občany jen osoby sdružené v nějaké dobrovolné organizaci nebo spolku. Tedy jen někteří 'občané' by byli občany. To by bylo bez dalšího v rozporu se zásadou občanské rovnoprávnosti (čl. 20 ústavy ČSSR).

V souladu s ústavou je i ustanovení § 6 zákona č. 68/1951 Sb. ('občanům je zaručena') a ustanovení § 6 prováděcí vyhlášky č. 320/1951 č. l. Prováděcí vyhláška rozlišuje pouze z hlediska ohlašovací povinnosti mezi veřejnými shromážděními pořádanými veřejnými činiteli (§ 7), organizacemi (§ 8), spolky (§ 9) a ostatními případy (§ 10). Právě tato věta první § 10 citované vyhlášky předpokládá případy, kdy svolavatelé nejsou sdružení v žádné dobrovolné organizaci ani spolku' (viz odůvodnění napadeného rozhodnutí)."

V odvolání Charty 77 se dále uvádí, že pokud jde o novou vyhlášku NVP z 20.10.1988 o doplnění zásad ochrany památek v Praze, "národní výbor nemá pravomoc svou vlastní vyhláškou měnit zákon a v tomto případě omezovat pravomoc na svolání manifestace jen pro organizace sdružené v Národní frontě".

V odůvodnění odvolání se dále píše: "Současně si dovoluujeme upozornit, že opakování obdobného sneužívání ohlašovací povinnosti dle § 10 vyhlášky č. 320/1951 č. l. národními výbory k maření výkonu shromažďovacího práva občanů dle čl. 28 ústavy ČSSR by mohlo občany vést k vědomému nedodržení této podzákonné povinnosti za účelem realizace jejich ústavního práva. Občanská neposlušnost by v takovém případě byla jedinou možnou bezprostředně účinnou reakcí na neústavní postup státních orgánů a jediným způsobem sebepotvrzení člověka jakožto občana."

Korespondence ONV Prahy 1 s členy nezávislých iniciativ o manifestaci chystané na 28. října 1988 u příležitosti sedmdesátého výročí vzniku ČSR (Informace o Chartě 77, roč. 11, 1988, č. 19, s. 5 – 6)

Ivan Medek Nattergasse 12/1/25 1170 Wien 17 Tel. (222)45-41-13

Prohlášení Výboru na obranu Hany Marvanové, Lubomíra Vydry, Tomáše Dvořáka a Tomáše Tvarocha

Milí přátelé!

V dubnu 1988 vzniklo Nezávislé mírové sdružení, iniciativa za demilitarizaci společnosti. Podtitul názvu této aktivity československých občanů postihuje smysl jejího působení. NMS chce zaměřit pozornost především na společnost, v níž žije. Mir nechápe jen jako záležitost mezinárodní politiky, ale v širším smyslu jako vztah mezi lidmi navzájem i jako vztah mezi člověkem a institucemi uvnitř společnosti.

Dne 21. srpna se někteří členové NMS účastnili spontánní demonstrace československých občanů na Václavském náměstí. Vysvětlovali zde svým spoluobčanům smysl práce NMS i jeho stanovisko k srpnovým událostem. Svou aktivitou podstatnou měrou přispěli ke zdárnému průběhu této demonstrace. Zde také vznikla myšlenka, aby se občanské pravidelně scházeli na veřejném místě k svobodné diskusi. Tato setkání se mají konat každou poslední sobotu v měsíci na Václavském náměstí.

Aktivita na srpnové demonstraci, prosazování svobodných diskusních setkání a příprava k nezávislé manifestaci na 28. října vyvolaly silný odpor bezpečnostních orgánů vůči všem nezávislým aktivitám a zejména vůči NMS. V době od 21. do 28. října byli vzati do vazby a jsou trestně stíháni pro trestný čin pobuřování podle § 100/1 tr.z. tři členové NMS: Tomáš Dvořák, Hana Marvanová a Lubomír Vydra.

Tomáš Dvořák, nar. 3.7.1965 je aktivní katolík, iniciátor každoročních setkání na paměť Johna Lennona. Již dříve byl významným iniciátorem nezdařeného pokusu o založení svobodné mírové aktivity mladých lidí.

Hana Marvanová, nar. 21.11.1962, právnička, patří mezi první aktivisty NMS. Je svobodnou matkou čtyřletého chlapce.

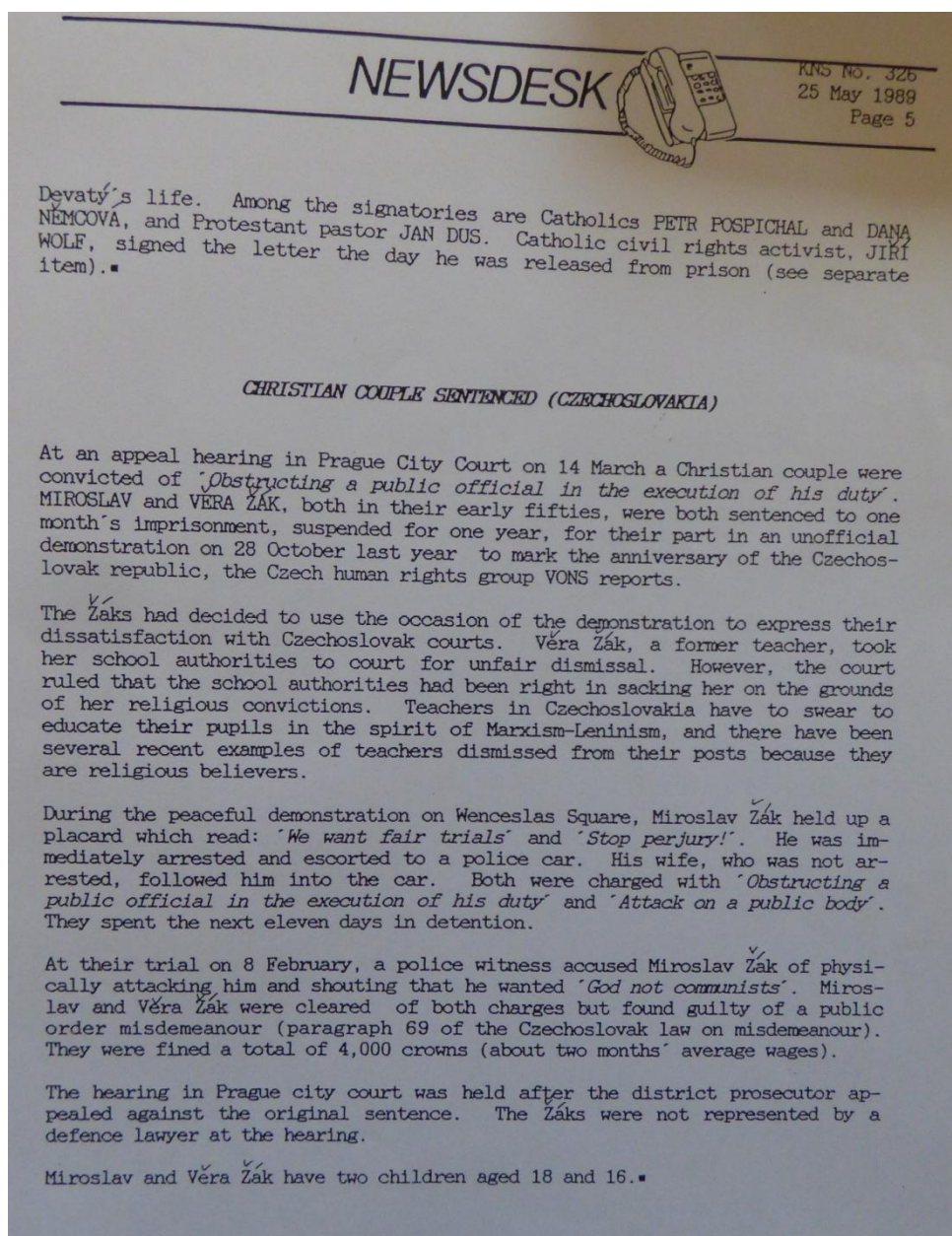
Lubomír Vydra, nar. 6.7.1946, se aktivně podílí na práci více občanských iniciativ. Kromě NMS je aktivistou Charty 77, Demokratické iniciativy, ISO (Iniciativy sociální obrany), Výboru na obranu Ivana Polanského a je stoupencem undergroundu. Je ženatý a má šestiletou dceru.

Od 26.11. je vazbě i aktivista NMS Tomáš Tvaroch, nar. 5.12.1963, protože při setkání na Václavském náměstí dával podepisovat petici za propuštění Tomáše Dvořáka, Hany Marvanové a Lubomíra Vydry.

Obracíme se na všechny svobodně smýšlející občany naší země a jejich skupiny i na světovou veřejnost, aby každý, komu není osud Tomáše Dvořáka, Hany Marvanové a Lubomíra Vydry lhostejný, projevil podle svých možností účinnou solidaritu s těmito našimi přáteli, s jejich rodinami i s jejich občanskou aktivitou, která je pravým důvodem jejich uvěznění. Solidarita s vězňeny je s pro ně i pro jejich blízké významnou posilou v těžké situaci a je také tlakem na mocenské orgány, aby upustily od tohoto nesmyslného a nespravedlivého postupu proti třem našim přátelům. Vaše solidarita může nejen pomoci tomu, aby se mohli vrátit ke svým rodinám a ke své společensky prospěšné práci, ale může také odradit mocenské orgány od podobných zásahů vůči dalším našim občanům.

Výbor na obranu Hany Marvanové, Lubomíra Vydry, Tomáše Dvořáka a Tomáše Tvarocha: Jana Petrová, Křovická 411, 518 01 Dobruška
Jan Svoboda, Dejvická 25, 160 00 Praha 6
Jan a Anna Hrudkovi, Knappova 24, 551 00 Jaroměř
P. Václav Malý, Nad pomníkem 2, 150 00 Praha 5
Zdeněk Bálek, ul. Rudé armády 332, 261 02 Příbram VI
Jiří Dienstbier, Nekázanka 17, 110 00 Praha 1
Jiří Pavlíček, sídliště Pivovar 2888, 276 01 Mělník

Prohlášení Výboru na obranu H. Marvanové, L. Vydry, T. Dvořáka a T. Tvarocha (Libri prohibiti, sb. VONS, inv. č. 10/4, sign. IV/1, kart. 8)

Článek „Christian couple sentenced (Czechoslovakia) o případu manželů Žákových v KNS NEWSDESK (Libri prohibiti, sb. VONS, inv. č. 10/20, sign. IV/1, kart. 9)

4T 212/88

R O Z S U D E K

J M Ě N E M   R E P U B L I K Y

Samosoudce obvodního soudu pro Prahu 1 rozhodl v hlavním líčení,
konaném dne 1. února 1989

t a k t o :

Obžalovaný

Luboš R y c h v a l s k ý ,

nar. 11.4.1964 v Karlových Varech, hlídač, bytem trvale Karlovy Va-
ry - Stará Role, Dvořákova 23, přechodně bytem Praha 5, Křížova 48

j e v i n e n ,   ž e

dne 28.10.1988 v Praze 1 na Václavském náměstí, poblíž východu ze
stanice metra Muzeum v odpoledních hodinách kolem 15,00 hodin se
účastnil nepovoleného shromáždění občanů a neuposlechl opakovaných
výzev příslušníků VB a ONV k opuštění prostoru v zájmu obnovení vě-
řejného pořádku

t e d y účastnil se akce narušující veřejný pořádek a neuposlechl
výzev veřejného činitele k zachování veřejného pořádku

č í m ž   s p á c h a l

přečin proti veřejnému pořádku dle § 6 písm.a) zák.č.150/69 Sb.

a o d s u z u j e   s e

podle § 6 zák.č.150/69 Sb. za použití § 53 odst.1,2 tr.zák. k peně-
žitému trestu ve výši 2.000,-Kčs. Podle § 54 odst.3 tr.zák. se pro
případ, že by výkon tohoto trestu mohl být zrušen ukládá náhradní
trest odnětí svobody v trvání 6 (šesti) týdnů.

O d ů v o d ě n í

Dne 28.10.1988 v odpoledních hodinách došlo v Praze 1 na Vá-
clavském náměstí k nepovolenému shromáždění občanů, kteří se zde
erotili přesto, že opakovanými sděleními ONV Praha 1 byla veřejnost
informována o nezákonnosti tohoto shromáždění, s tím, že nebylo te-
dy ani povoleno. Jedním z účastníků shromáždění byl i obžalovaný,
který se kolem 15,00 hod. pohyboval v horní polovině Václavského nám.
zhruba v blízkosti východu ze stanice metra Muzeum. Přesto, že již
od 14,45 byly opakovaně provolávány k občanům zde shromážděným výz-
vy pracovníků ONV Praha 1 a příslušníků VB směřující k opuštění uve-
deného prostoru a tedy k zajištění veřejného pořádku, obžalovaný na
tyto nereagoval, setrval v uvedeném prostoru, takže proti němu by-

lo v rámci prováděného zákroku pořádkových jednotek SNB zakročeno, s tím, že obžalovaný byl předveden k realizační skupině SNB.

Obžalovaný byl na jedné straně připustil, že se v předmětnou dobu v uvedeném prostoru nacházel, však na svoji obhajobu uvedl, že na výzvy nebylo možné Václavské náměstí opustit a to pro množství osob, které se zde nacházeli. Uprávně, že při zákroku pořádkové jednotky, která zde zakročila, byl povalen blíže nezjištěný muž, který ležel na zemi a obžalovaný se k němu shýbal. V té době došlo také k jeho zadržení, které provedli dva muži v civilním oděvu, kteří jej poté předali členům uniformovaných hlídek VB.

Soud má shora uvedenou obhajobu obžalovaného za vyvrácenou, zejména když přihlédl k listinným důkazům, které byly v průběhu přípravného řízení shromážděny. Z úředních záznamů VB, kontrolního lístku "KO" ze zprávy ONV Praha 1 bylo jednoznačně zjištěno, že obžalovaný byl zadržen v 15,20 hod. v uvedeném prostoru, s tím, že výzvy k opuštění této části Václavského náměstí směřující k obnovení pořádku byly již provolávány od 14,45 hod., tedy značně dlouho před tím, než byl obžalovaný kontrolován. Navíc z charakteru těchto výzev je patrné, jakým způsobem byli občané účastní na nepovoleném shromáždění oslovováni. Zároveň byly takto sdělovány i ústupové cesty z náměstí. Obžalovaný dle názoru soudu mohl včas se z předmětného místa vzdálit, což však neučinil.

Při právním posouzení celého případu dospěl soud k závěru, že bylo prokázáno, že obžalovaný se účastnil akce, která narušila veřejný pořádek a navíc neuposlechl ani výzev veřejného činitele, které k jeho obnovení směřovaly. Tímto jednáním naplnil po subjektivní i objektivní stránce skutkovou podstatu přečinu proti veřejnému pořádku dle § 6a) zák.č.150/69 Sb, neboť charakter shromáždění v souladu s rozhodnutím ONV Praha 1, jehož význam obsahovaly i provolávané slyšitelné výzvy, znal a navíc na tyto výzvy opakovaně nereagoval.

Obvodní prokurátor pro Prahu 1 vinil obžalovaného i v souvislosti s výše popsaným protiprávním jednáním obžalovaného jednak z trestného činu útoku na státní orgán a orgán společenské organizace dle § 154/2 tr.zák. a jednak pro tento i pro trestný čin ztěžování pravomoci veřejného činitele dle § 156a tr.zák., kterých se měl dopustit tím, že v době kdy se účastnil nepovoleného shromáždění a neuposlechl výše rozvedené výzvy měl na příslušníky SNB, kteří proti němu prováděli zákrok vykřikovat hrubé vulgární nadávky.

Soud v tomto směru provedl v průběhu hlídání všechny dostupné důkazy a zjistil následující.

Jako první důkaz byl v této trestní věci zajištěn kontrolní lístek "KO", ze kterého soud zjistil, že kontrolu osoby - obžalovaného provedl svědek J.Beran, s tím, že zde bylo uvedeno toliko v kolik hodin byla kontrola provedena, kým, kde - "socha" a důvod kontroly - "pobuřování". Dále z úředního záznamu VB ze dne 28.10.88 soud zjistil, že svědek Beran provedl zákrok jako člen pořádkové jednotky proti obžalovanému, který křičel na hlídku "vy hajzlové, nechte nás být, vždyt jse jako gestapáci". V samotném upřesnění, kde k zákroku mělo dojít pak bylo uvedeno, že to bylo před hotelem Jalta. Ve výpovědi svědek Beran vypověděl, že to byl on, který zasahoval proti obžalovanému, na ostatní členy hlídky si nevzpoměl. Urážlivé výroky na adresu příslušníků SNB křičel obžalovaný, bylo to před pasáží Jalta, proto také prováděl sám zákrok, s tím, že v jeho závěru vyplnil lístek "KO". Rovněž tak sepsal úřední záznam založený ve spise a předal obžalovaného realizační skupině. Dále byli vyslechnuti další 3 svědci, kteří se v rozporu se zákonem účastnili uvedeného shromáždění,

a přesto, že byli soudem poučeni o možnosti odepřít výpověď, nevyužili a vyjádřili se k tomu, čeho byli svědky. Jak svědkyně Ivana Zahradková, tak svědek ing. Lev Havlíček a Vladimír Zindr vypověděli, že obžalovaného znají z doby minulé, kdy tento bydlel trvale v Karlových Varech, kde oni rovněž měli trvalý pobyt s tím, že v poslední době se s obžalovaným nesetkávali často, pouze výjimečně. Po příchodu na předmištné místo, přesto, že šli společně pro značné množství osob, které se v tomto prostoru pod stanicí metra Muzeum zdržovalo, se každý z nich osamostatnil a po nějaké době protože znali obžalovaného začali tohoto pozorovat v davu směrem ke středu Václavského nám. Přesto, že situace nebyla přehledná, všichni tyto svědci uvedli, že zákrok, který byl prováděn proti obžalovanému, prováděli neuniformovaní 2 muži v době, kdy obžalovaný se skláněl k nějaké osobě, která ležela na zemi. Poté byl tento odváděn k dalším členům pořádkových jednotek SNB, kteří byli v uniformách. Co bylo důvodem zákroku proti obžalovanému svědci nevěděli, pouze dodali, že před odvedením obžalovaného nespatriili žádných oficiálních žádostí o pořešování OP, či nějaké podobné reakce v tomto směru. Svědkyně Zahradková navíc dodala, že i ona byla v průběhu zákroku zadržena a kontrolována příslušníky VB, v civilním oděvu. Ani jeden z svědků si na svědka Josefa Berana nevzpoměl, rovněž tak tento svědek, který měl možnost v průběhu hlavního líčení jmenované sledovat se k jejich osobám vyjádřit nemohl.

Pokud soud hodnotil všechny výše uvedené důkazy, pak dospěl k závěru, že nelze dospět jednoznačně k tomu, že by obžalovaný svým jednáním naplnil ve všech stránkách skutkovou podstatu uvedených tr. činů, neboť jisté pochybnosti zde jsou. I když hodnověrnost svědka Berana zpochybňováno v tomto směru není, pokud jde o výpověď směřující k jistému zákroku, nicméně pro chaos a zmatek a množství osob včetně většího počtu zakročujících příslušníků VB mohlo tuto jistým směrem ovlivnit. Je nepochybné, že prvotní záznam neodpovídá později z sepsanému úřednímu záznamu a to zejména v otázce místa činu a v charakteru protiprávního jednání. Navíc obhajoba obžalovaného v tomto směru odsovídá tomu, co bylo zjištěno z výpovědi svědků, kteří se zároveň postavili nebezpečí tr. stíhání pro příslušný přečin podle zák. č. 150/69 Sb. I když věrohodnost těchto svědků je s ohledem na výše uvedené skutečnosti a jistý vztah k osobě obžalovaného nepochybně podlomena, pak v celém souhrnu tak jak výše rozvedeno se jisté pochybnosti odstranit nedařilo. Proto také soud kvalifikaci podle § 154 odst. 1 tr. zák. v rozsudku vypustil a s ohledem na tento závěr, překvalifikoval tr. čin podle § 156 písm. a) tr. zák. na přečin proti veřejnému pořádku podle § 6 písm. a) zák. č. 150/69 Sb.

K osobě obžalovaného soud zjistil, že je velmi kladně hodnocen z místa bydliště i ze zaměstnání, kde má nízký příjem. V minulosti nebyl dosud soujné trestán.

Při lvice o druhu a výše trestu soud vycházel ze všech okolností případu, přihlédl k osobnímu hodnocení obžalovaného a zapoužití § 23 odst. 1 tr. zák. a § 31 odst. 1 tr. zák. i ke stupni společenské nebezpečnosti jednoho jednání. Ten je zvyšován podle názoru soudu tím, že jaké situace a v jakém místě se obžalovaný svého protiprávního jednání dopustil, na druhé straně pak obžalovanému polshčovalo, že v minulosti vedl řádný život pracujícího občana a v tomto případě se jedná o jeho první vyočování. Vzhledem k uvedenému, jakož i za přihlédnutí k samotnému výroku o vině obžalovaného, dospěl soud k závěru,

že ke splnění účelu trestu postačí uložení trestu majetkového charakteru a to ve vyšší výměře, zejména s ohledem na majetkové i osobní poměry obžalovaného.

Pro případ že by výkon tohoto trestu mohl být zmařen, pak soud v souladu s ustanovením § 54 odst. 3 tr. zák. uložil obžalovanému náhradní trest odnětí svobody v příslušné vězici.

Obžalovaný podle názoru soudu by si měl uvědomit protiprávnost svého jednání s tím, že do budoucna by se již podobně nebo jiné tr. činnosti měl vyvarovat.

P o u č e n í : Proti tomuto rozsudku je možno podat odvolání do 8 dnů ode dne doručení prostřednictvím zdejšího soudu a městskému soudu v Praze.

V Praze dne 1. února 1969

Za správnost vyjádření:

JUDr. Jan Bělohra d

Rozsudek JUDr. Jana Bělohrada odsuzující L. Rychvalského (Libri prohibiti, sb. VONS, inv. č. 10/16, sign. I/4, kart. 8)

8.

Rozhovor s Lubošem Vydrou byl uskutečněn autorkou pomocí e-mailu. Z důvodu zdravotního stavu pamětníka nebylo možné se osobně sejit.

Byl jste členem Nezávislého mírového sdružení. Co Vás k tomu vedlo?

Jako její signatář od roku 1978, jsem měl obavy, že by Charta 77 mohla skončit pro svoji malou akčnost mezi širšími vrstvami obyvatel (ve srovnání s Polskem) v Národní frontě (cha,cha,cha). Pacifismus a odpírání vojenské službě se nám velmi hodil, protože spojoval nás nejen s vyloženými antikomunisty, ale i lidmi mírnými a křesťany.

Angažoval jste se i v jiných opozičních iniciativách?

Ano. Bylo jich moc. A dnes už nepovažuji za důležité si je připomínat. Ale na příklad jsem vyráběl, organizoval výrobu a prováděl distribuci Informací o Chartě.

Demonstrace konající se 28. října 1988 jste se osobně neúčastnil, protože jste v té době byl ve vazbě. Kdy jste se dozvěděl o jejím průběhu a brutálním zásahu SNB?

O demonstraci jsem věděl, protože jsem jí signoval. O jejím průběhu jsem se dozvěděl tentýž den od zloděje na vazbě.

Byla u Vás provedena domovní prohlídka? Vzpomenete si, jak probíhala?

Domovní prohlídka probíhala za mé nepřítomnosti. Vše důležité pro výrobu, včetně balíků tiskovin, bylo ukryto na jiném místě, takže nic zvláštního nenašli.

Zatkli Vás za přípravu a zhotovování letáků. Angažoval jste se ještě jiným způsobem na přípravě demonstrace?

Několik letáků našli na mém pracovišti v kotelně na Smíchově, kam mne po zadržení odvezli.

Vzpomenete si, jak probíhal výslech?

Nalezené letáky s výzvou k připravované demonstraci byl pro ně dostačující důvod pro uvalení vazby.

Účastnil jste se jiných demonstrací? Byl jste za to někdy trestně stíhán? Pokud ano, tak jakých a jak trestné stíhání dopadlo?

Na Husově pomníku na Staroměstském náměstí při demonstraci v prosinci 1987 jsem rozvinul transparent: Propust'te politické vězně! Za NMS jsme připravili demonstraci na Václavském náměstí 21. srpna 1988 a zúčastnil jsem se všech dalších pražských demonstrací. Na úřadovnách StB a SNB v různých částech Prahy jsem byl

jako doma. Obzvláště oblíbené bývalo zadržení v pátek a večerní procházka z Bartolomějské v sobotu.

Váš případ je zaznamenán ve sděleních Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. Jak jste se tam dostal a pomohlo Vám to?

Informace o mně podával VONSu především editor INFOCHu Petr Uhl se kterým jsem velmi často také spolupracoval. Určitě mi pomohla. Vězňitelé i spoluvězni měli ke mně respekt.

Ve sděleních VONS jsem se dočetla, že trestní stíhání bylo zastaveno v srpnu 1989, ale k Vám se to doneslo až v říjnu. Byl jste stíhán na svobodě nebo jste celou tu dobu byl držen ve vazbě?

Z vazby jsem byl propuštěn před vánoce 1988. Estábákům jsem u výslechu kolem dokola opakoval: ‚Co proti mně máte nového? Stále mi ukazujete ty samé letáky. To přeci není důvod k pokračování vazby.‘ Teprve nedávno jsem se dozvěděl, že návrh na zrušení vazby podal mého spoluvězně advokát, který estébáky vyzval, aby dodržovali její zákonný termín dvou měsíců.

Jak zpětně vnímáte dobu komunistického režimu? Byla ta doba v něčem lepší?

Nebyla. Občané byli kontrolováni do nejmenších podrobností. Šťastný mohl být pouze ten, kdo věřil, že na západě je to také špatné a kdo věřil, že to jinak nejde. Hlavně, že není válka, máme práci, chatu, zahrádku a je co jíst. To, co se považovalo za totalitu za projev odvahy, se dnes už ve svobodné společnosti jeví bezvýznamné.

9.

Rozhovor vedla s Lubošem Rychvalským autorka dne 12. července 2018 v Praze.

Byl jste v 80. letech zapojen do opozičních aktivit či byl členem nezávislé iniciativy?

No ... no pokud si vzpomínám, tak jsem vlastně ... to bylo tak. V roce 1984 jsem napsal do Rudého práva, protože se mi nelíbilo, jak psali o mladých lidech takový štvavý články. Ty články se jmenovaly nová vlna se starým obsahem²⁰⁵, ty mě hrozně vytočily tenkrát jako mladého člověka. To si najdete schválně, to bylo fakt příšerný. Příšerná demagogie. No a od té doby jsem byl jako sám za sebe angažovanej. A pak jsem se shodou okolností dostal do Maroka, ale protáhl jsem pobyt oproti tomu povolení, co jsem měl vycestovat, takže mi po návratu sebrali pas a stal se ze mě takový disident vlastně. Pak jsem se angažoval, protože jsem se napojil na Chartu 77 a další různé iniciativy a založil jsem sám Společnost za veselejší současnost s Bárrou Štěpánovou a Petrem Paynem. To byla naše aktivita, ale až v 1989. V roce 1988 jsem ještě nebyl úplně aktivní, ale spolupracoval jsem s chartisty. Začal jsem vydávat časopis JAZZsTop²⁰⁶, s Otou Veverkou. Takový samizdatový. Protože to bylo i období, kdy zakázali Jazzovou sekci. Takže jsem byl hodně takovej zapálenej do boje proti komunistům.

Co Vás vedlo k zapojení se do opoziční činnosti?

To, že mi sebrali pas, byl jeden ze silných impulzů. To jak se ke mně chovali na hranicích, jako k nějakému podvratnému živlu, přitom jsem nic špatného neudělal. Prostě jsem jen cestoval po světě. To bylo tehdy nežádoucí, aby mladí lidi cestovali. Takže spousta impulzů byla, spousta. Celý život, od útlého mládí jsem nesnášel komunisty. Nemohl jsem pochopit tu lež, polopravdy a to všechno, ruskou okupaci, devastaci kultury a vědomí národa.

Měl jste v rodině vzor?

Byli jsme celá rodina takový antikomunističtí. I když táta byl komunista, ale v roce 1968 vystoupil na protest proti vpádu ruských vojsk, ale já a moji bratřenci jsme byli taky taková antikomunistická složka.

Do roku 1988 byl den 28. října slaven jako Den znárodnění. V tomto roce se to změnilo a 28. říjen byl znovu státním svátkem. Mělo to pro Vás nějaký význam?

---

²⁰⁵ Článek „Nová vlna se starým obsahem“ jsem nalezla v periodiku Tribuna z roku 1983.

²⁰⁶ Časopis JAZZsTOP byl samizdatový kulturní časopis, který vydávali bývalý příslušníci jazzové sekce, nebo její příslušníci.

Já si myslím, že v té době už proběhly velké demonstrace. Srpnové dny. Teď už to byla občanská povinnost zúčastnit se. Jít tam a vyjádřit postoj nějakým způsobem, trikolorou nebo něčím a zpěvem národních písní. No a tam jsem viděl strašné bezpráví. Policisty v civilu jak napadli úplně bezdůvodně lidi. Vybírali si náhodně lidi z davu, a pak je tloukli. Mlátili do nich, chtěli jenom vyvolat strach a děs. Já jsem se tam k jednomu takovému napadení ocitnul úplně tváří v tvář a nedokázal jsem už prostě přihlížet, takže jsem se jal bránit toho napadeného člověka.

Což mělo následky ...

No samozřejmě no, mě taky zmlátili, zatkli mě jako narušitele veřejného pořádku, a za to mě teda odsoudili. A právě v rámci toho procesu, té přípravy jsem se zase snažil najít Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných a tam ty lidi mi dali rady, jak se chovat při výslechu, jak postupovat při tom výslechu u soudu. Pomohli mi dát dohromady peníze na tu pokutu, protože ta byla enormně vysoká. Dostali jsme 2500 tisíce²⁰⁷, to bylo víc, než si člověk vydělal za měsíc. Nejvíc mě vždycky iritovalo to bezpráví. Bezpráví pro mě bylo jako takový největší motiv se s tím nějak vypořádat.

Vzpomenete si, jak probíhal výslech?

To bylo zastrašování a vyvolávání děsu a hrůzy. Měli na to speciální metodiku, kdy dokázali člověka opravdu rozetřást. Ale my už jsme na to byli poměrně připravení. Už jsme věděli, že nemusíme vypovídat, že nemusíme spolupracovat. Měli jsme určitý průpravu díky tomu angažování se, takže jsme už byli takový ostřílení harcovníci. I když tohle bylo moje první zatčení, fyzicky, tak jsem vlastně už byl připravenej. Vyhrožovali fyzickou likvidací rodiny a bolestí, že nás budou mučit. Ale jen vyhrožovali. Jenom strašili. A chtěli zlomit ke spolupráci. Jejich hlavním cílem bylo zlomit toho člověka ke spolupráci. Aby se rozpovídal, aby jim všechno řekl a podepsal spolupráci. Ale když narazili na odpor, kdy viděli, že ten člověk je připravený, ví že nemusí vypovídat a že se nemůže nic stát, že nemá co ztratit. My v té době jsme už neměli co ztratit. Prostě už to bylo tak rozjetý, že už jsme neměli co ztratit.

Drželi Vás poté ve vazbě?

To nebyla vazba. Oni nás naskládali do autobusů a odvezli nás na výslech do policejní stanice. Teď nevím, kde to přesně bylo. Jestli to bylo na 5 – 6 hodin jsme byli zadrženi. A pak nás vykopli. Ale bylo to dost potupný. Museli jsme stát čelem ke zdi, s rukama za zády nebo nad hlavou. Hrozně se snažili nás potupit. Některý lidi byli

---

²⁰⁷ Zde L. Rychvalský již zapomněl přesnou hodnotu. Podle sdělení VONS byl odsouzen k pokutě ve výši 2000 Kčs.

neošetření, měli krvácivé poranění. Dostali pendrekem a tekla z nich krev. Neošetřili je, nechali je krváčet. Krev z nosu. Bylo to jako hnusný. A tam jsem se potkal s mojí budoucí ženou. Úplně poprvé. Jeli jsme v jednom autobuse. Takže nám to zpečetil osud.

Během soudního procesu jste požádal, aby byli předvedeni svědci z davu. Bylo Vám vyhověno?

Ne, svědčili jen policisti. A to ještě tak, že protikladně, že si odporovali v té výpovědi, takže nepřipustili svědky z davu. Prostě bylo dopředu rozhodnuto, že budu odsouzen. Nebyl prostor na justici.

Vzpomenete si, jak demonstrace probíhala? Četla se prohlášení, proslovy apod.?

To asi bylo, ale já jsem právě byl zatčenej hnedka z počátku. To bylo ještě před tím zásahem, jak ty lidi vytlačovali houfně. Protože nejdřív tam byly provokační jednotky civilistů, kteří napadaly lid jen tak. Chtěly vyvolat rvačky. Potřebovaly pozatýkat co nejvíc lidí. Jediný proslov v tu chvíli tam měli soudruzi esenbáci z amplionů a vyzývali lidi k rozchodu.

Takže celá akce byla velmi rychlá ...

No to byla. Vlastně po dlouhých letech strachu se lidi konečně odvážili jít do ulic.

Podílel jste se na výrobě či distribuci letáků?

Měli jsme tajnou tiskárnu, tam jsem měl cyklostyl k dispozici, takže jsme našli jeden zaprášený cyklostyl na pedagogický fakultě. S kamarády jsme ho dali dohromady a rozjeli jsme distribuci. Takže jsme vydávali časopisy. Tiskli jsme pro Chartu 77 INFOCH, takový ty různé materiály, co oni distribuovali potom po té své síti. Vydával jsem ten časopis JAZZsTOP, to byl takový dvouměsíčník. A protože jsem byl právě klíčový, tak jsem neměl být moc vidět, protože jsem měl všechny materiály u sebe, tak jsem ani nikde moc nevystupoval veřejně až do toho května 1989. Pak už jsem to nevydržel a začali jsme běhat tou třídou politických vězňů a dělat různé taškařice. Tam jako jsem si říkal, že už to řachne. To jsme cítili, že už to prostě padne. Že už to nemůže vydržet. Cítili jsme, jak narůstá ta nespokojenost lidí, těch řadových lidí. Přestávali se bát.

Účastnil jste se i jiných demonstrací?

Pořád (smích). Po tom zatčení jsme museli být trochu opatrnější. Pak byly další demonstrace, ale museli jsme být opatrnější. No a v podstatě jsme byli opatrný rok a pak jsme se do toho pustili naostro.

Takže jste se účastnil i Sametové revoluce?

No tak jsme založili tu Společnost za veselejší současnost a vlastně v podstatě největším paradoxem je, já to vždycky říkám tak jako nerad, ale v podstatě jsem to teda způsobil já tu revoluci.

Jak se to stalo?

No protože vlastně to bylo tak, jako že po tý listopadový demonstraci, kde nás všechny pozatýkali, tak jsme se sešli u jednoho kamaráda v bytě, v noci už. A tam přišla ta holka, která byla nastrčená policií²⁰⁸, která nám dala tu informaci, že zabili Martina Šmída. Nás tam bylo asi pět a ta holka přišla. V té době nebyl internet ani mobily, nebylo jak si to ověřit. Museli jsme jí věřit. Ona byla zafáčovaná, vypadala věrohodně, jak když prošla taky nějakou mlátičkou. A tvrdila, že ten Martin Šmíd zemřel. A vypadala fakt věrohodně, takže jsme ji to uvěřili. Já jsem hned bezprostředně poté tuto informaci bez toho ověření, jsme neměli jak to ověřit, tak jsme ji vypustili do světa. Šlo to ven, do Svobodný Evropy. My jsme byly ta informační buňka, která vysílala ty signály dál.²⁰⁹ A já jsem hnedka jel do té naší tajné tiskárny a začal jsem tisknout letáky „Zabili Martina Šmída, pojd'te do ulic“. Burcoval jsem ostatní iniciativy, měl jsem telefony na různé lidi, takže jsme to chtěli roztočit, ale nikdo tomu nevěřil, nechávali to u ledu. Já jsem ale ty letáky začal masivně produkovat, a ono to začalo působit velmi rychle, musím říct. Vyhlásil to Hlas Ameriky a Svobodná Evropa, tuhle informaci. A hned byly ty letáky vylepovaný a šířený po všech školách a divadlech. Takže tímhle tím omylem ... Dneska to vidím jinak, protože to byl takový historický omyl. Jak mohla StB vědět, že mi budeme ta buňka, to je mi do dneška záhadou. Ještě asi uvnitř týhle naší buňky byl někdo, kdo informoval víc, než bylo záhodno. Nebo nás měli perfektně zmapovaný. Jak mohli vědět, že to bude fungovat, že to způsobí takovýhle hnutí lidový. Prostě se studenti bouří. Protože to naštvalo studenty v první vlně. Když se to dozvěděli studenti, vyhlásili stávkou bezprostředně poté. To nebyla reakce jenom na zbití na ulici, ale prostě na to, jak o tom informoval média a o tom, že prostě zemřel student. A on fakt skutečně chyběl. Ten Martin Šmíd byl zrovna někde mimo. Nikdo ho nemohl najít. Nedalo se to prostě vyvrátit. Takže jsem to vlastně tak trošku spáchal. Se omlouvám národu, že jsem to poslal (smích). Sami jsme byli překvapení, jaký to vzalo spát. První dny byly nesmírně živelny. Každou minutu jsme se dozvídali nové situace.

---

²⁰⁸ Informace o Drahošské Dražské možné najít v LP, sb. VONS, inv. č. IV/1, kart. 54

²⁰⁹ Hlavním šířitelem poplašné zprávy o smrti studenta Martina Šmída byl Petr Uhl, který tuto zprávu předal do Svobodné Evropy a Hlasu Ameriky.

Takže vy jste dali hlavní impuls a pak už se to rozjelo ...

Asi takhle, z mého pohledu, z toho maličkého mého pohledu, to mohl být ten hlavní impulz, ale jestli to šlo ještě odjinud, jestli oni aktivizovali revoluci už někde jinde na těch školách, těžko říct. Já si myslím, že největší katalyzátor byl ten Martin Šmíd. Taková tažná pochodeň a oběť. To, co se nepovedlo ani Palachovi ani Zajícovi.

Jste spokojený jak to dopadlo?

No tak, to je hrozně těžká otázka, já jsem šťastnej, že nastala svoboda a strašně nešťastnej, že tu svobodu jsme nikdy neuměli pořádně pochytit do rukou. Jsme na to strašně mladý národ na demokracii. Třicet let v dějinách národa to není nic, to je strašně málo. No takže jsem spokojen s tím, jak to dopadlo, protože odešli od moci komunisti, ale později, nebo velmi záhy jsem prozřel v tom, že oni vlastně neodešli reálně od moci. Oni jen na venek předali moc, ale ve skutečnosti si ji nechali dál. A stále jsou nejmocnější silou tady v té zemi.

Jak s odstupem času vnímáte dobu komunistického režimu? Našel byste něco pozitivního?

Nemůžu nikomu potvrdit, že by na té době bylo něco dobře. Prostě pro mladou generaci je to nepochopitelný, protože to nedokážou už jako rozkrýt, v čem jsme vlastně žili my. Ty argumenty počínaje banány a konče cestováním v dnešní době neobstojí, protože lidi jsou postižení tím ekonomickým dopadem. Všechno to stojí spoustu peněz, takže i když jsou banány v obchodech, něco, co tam dřív nebylo, tak si to stejně řada lidí nemůže dopřát pořádně. A nemůžou využít ani cestovatelskou svobodu, protože jim chybí odvaha a prostředky na to. Vycestovat jen tak bez peněz se dnes nedá takřka, protože dneska po Vás chtějí garanci, že máte nějaký peníze, než vás pustí do nějaké země. Obecně nešlo nikdy o cestování nebo banány. Šlo o tu vnitřní svobodu. Dneska ty lidi si nemusí lhát, což je krásný. To, že v tom pokračují, to je smutný příběh, prostě. Taková deformace, že si stále něco lžeme, ale jsme svobodný, takže jsem šťastný, že to tak dopadlo.